

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1932.

Andra kammaren.

Nr 50.

Lördagen den 28 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Föredrogos vart för sig:

första lagutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av väckt motion angående meddelande av vissa bestämmelser i avseende å försäljning m. m. av patent-skyddat föremål eller förfaringssätt; och

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 2.

Till avgörande företogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 14, 15, 17—22, 27 och 28 riksdagsordningen samt till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen ävensom en i ämnet väckt motion.

Ang. val till riksdagens andra kam-mare.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten den 11 mars 1932 dagtecknad proposition nr 194, däri Kungl. Maj:t

1) till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt förslag till ändrad lydelse av §§ 14, 15, 17—22, 27 och 28 riksdagsordningen, vilket förslag innefattade sådan ändring i gällande ordning för val till riksdagens andra kammare, att av kammarens tvåhundra-trettio ledamöter tvåhundra skulle utses för särskilda valkretsar och trettio gemensamt för hela riket; samt

2) föreslagit riksdagen att, under förutsättning att ändring av riksdagsordningen i överensstämmelse med det under 1) avgivna förslag bleve av riksdagen i grundlagsenlig ordning beslutad, antaga i punkten intaget förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en i andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.* väckt motion, nr 517, vari förslagits, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Utskottet hemställde,

1) att förevarande proposition måtte av riksdagen avslås; och

2) att riksdagen, vid bifall till vad sålunda hemställts, måtte finna motionen II: 517 härigenom besvarad.

Andra kammarens protokoll 1932. Nr 50.

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

Vid utlåtandet voro fogade reservationer av herrar *David Bergström* och *Lundén*, vilka yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition; samt av herr *Åkerberg*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr **Lundén**: Herr talman! Då jag deltagit i behandlingen av detta ärendet inom konstitutionsutskottet och därvid biträtt den reservation, som avgivits av herr Bergström i första kammaren, vari yrkas bifall till Kungl. Maj:ts proposition, ber jag att med några ord få ange de synpunkter, jag för min del haft på denna fråga.

Vid införandet av det proportionella valsysteem deklarerades det från olika håll om rättvisan i detta system, varigenom man skulle tillförsäkra de olika partierna inflytande i mån av deras röstsiffror. Att systemet brustit betydligt i detta avseende, kan icke bestridas, om man ser på den orättvisa mandatfördelning, som uppstått efter varje val som förrättats. Men valsättet medför även den verkan, att de olika partierna ofta finna sig nödsakade att ingå valallianser med varandra, och den konsekvensen kan ju i vissa fall vara rätt obehaglig för ett mellanparti, ej minst för det frisinnade partiet. Vid flera föregående tillfällen ha förslag framlagts i riksdagen om en ändring i valsysteem, vilken skulle medföra större rättvisa åt de olika partierna och tillföra dessa mandat i förhållande till deras röststyrka. Men vid varje föregående tillfälle, då sådana förslag förelegat, ha de blivit avvisade. Nu föreligger här ett av den nuvarande regeringen framlagt förslag om en ändring i valsysteem, gående därpå ut, att av de 230 platserna i andra kammaren 30 platser skulle reserveras för att såsom utjämningsmandat eller s. k. riksmandat fördelas mellan de olika partierna i förhållande till deras röststyrka i hela landet. Genom antagande av detta förslag skulle, synes det mig, en större matematisk rättvisa införas i detta system, varigenom de olika partierna skulle komma att bli representerade i noggrann överensstämmelse med sin röststyrka. Man skulle även vinna den fördelen, att den otrevliga valalliansfrågan skulle avföras från dagordningen, och även frågan om skydd för partibeteckningarna skulle därmed bli löst, en fråga, vilken som bekant väckts från det socialdemokratiska partiets sida.

Nu har konstitutionsutskottet avstyrkt även detta förslag och därmed avvisat denna vädjan om billighet och rätt även för de mindre partierna. Utskottet yttrar härom följande: »En utbyggnad av valsättet i syfte att vid sidan av eller i stället för valkretsarna tillskapa en riksvalkrets av något slag är varken lämplig eller önskvärd och knappast ens ur proportionalismens synpunkt behövlig. Visserligen kan inträffa, att vid sammanräkning av valresultaten från de olika valkretsarna det ena eller det andra partiet blir inom riket i dess helhet över- eller underrepresenterat, därest resultatet skulle bedömas från den matematiska proportionalismens synpunkt. Men detta förhållande saknar praktisk betydelse.» Ja, detta synes mig vara ett mycket enkelt sätt att resonera för att komma ifrån ett rättvist krav. Men utskottet synes mig hava brustit i fråga om bevisen för att detta överensstämmer med verkligheten eller att det ligger sanning i vad utskottet där uttalat. Jag vill erinra, att man inom andra länder synes hava tagit denna fråga mera på allvar och infört bestämmelser, som medföra större rättvisa för de mindre partierna. Såsom av propositionen framgår, har nämligen i flera andra länder »den proportionella principen tillämpats med långt större konsekvens än i vårt land; man har genom särskilda bestämmelser garanterat, att större disproportion mellan röststyrka och representation icke kan förekomma. Så hava i Estland, Lettland,

Nederländerna och Tjeckoslovakien system införts, vilka praktiskt taget kunna sägas innebära, att hela riket vid fördelningen av mandat betraktas som en enda valkrets. I Danmark reserveras ett antal mandat, som efter valet i kretsarna fördelas mellan de inom vissa områden uppträdande partierna för att åstadkomma proportionalitet. I Tyskland skola partierna i princip erhålla ett antal mandat, som svarar mot antalet för partiet avgivna röster; för att förverkliga denna princip sker valförfarandet i tre etapper, varvid i sista hand mandat utdelas å för hela riket gemensamma kandidatlistor, s. k. rikslistor. I Belgien sker ett utjämningsförfarande inom provinsen, som omfattar flera valkretsar; i Österrike, där tidigare ett bestämt antal mandat avsattes till ett hela riket omfattande utjämningsförfarande, sammanslås enligt gällande vallag flera valkretsar vid den slutliga mandatfördelningen. I flera andra länder har under de senaste åren frågan om införande av ett utjämningsförfarande fått stark aktualitet. Så ha förslag härom vid flera tillfällen framförts i Finland, och i Norge har helt nyligen en av stortinget tillsatt kommitté utarbetat olika alternativ i denna riktning». Man ser av detta, att man i andra länder har sett frågan från annan synpunkt, än vad utskottet här har gjort, och frågan har där inte avvisats på det sätt, som utskottet här gör.

Jag hade för min del hoppats, att när frågan nu åter kom upp hos oss, någon större förståelse för detta rättfärdighetskrav skulle komma till synes inom konstitutionsutskottet, än som nu varit fallet. När jag ser på hur man avvisat ett sådant krav den ena gången efter den andra, så måste jag för min del säga — hur hårt det än kan låta — att genom detta utskottets beslut att ånyo avvisa denna fråga synes fastslaget, att de större partierna, som för närvarande inneha makten, erkänna andras rätt endast så långt som de finna med sin egen fördel förenligt.

Ja, herr talman, jag hade trott, att herr justitieministern skulle komma att uppträda här före mig. Jag förmodar, att han nu kommer att uppträda senare och att han därvid kommer att lägga upp frågan i hela dess vidd. Jag har med dessa ord blott velat uttala vad som för mig varit bestämmande vid avgörandet av denna fråga i konstitutionsutskottet och varför jag biträtt den kungl. propositionen. Frågan kan ju för många synas liten. Man kan anse, att vinsten av förändringen inte skulle bli så stor. Men frågan är en fråga om rätt och rättvisa. Jag ser den så. Och därför har jag inte kunnat annat än biträda Kungl. Maj:ts proposition och sålunda ansluta mig till den av herr Bergström avgivna reservationen.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Bergström och mig och vari hemställes om bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Sävström: Herr talman! Jag har inte deltagit i beslutet i denna fråga i konstitutionsutskottet, men det har ändå ansetts, att jag borde svara reservanten med några ord. Och jag gör det så mycket hellre, som jag fullständigt delar den uppfattning, utskottet hyser, och gillar det beslut, vartill utskottet kommit.

Herr Lundén yttrade nyss, att han fann det beklagligt, att man här inte ville vara med om att skipa rättvisa. Han påtalade den orättvisa, som skedde vid varje val, då minoriteten inte blir representerad såsom den bör. När han fällde det uttrycket, kom jag att tänka tillbaka på den tid, då jag såsom riksdagsmannakandidat deltog i valet år 1908. Vi hade ju på den tiden enmansvalkretsar. Det var tre partier som den gången tävlade om vilken man de skulle välja. Det parti, jag tillhörde, var det största partiet i valkretsen. Men inte blev arbetarpartiet representerat, utan det var de två andra partierna, på det sättet, att högern gick tillsammans med de frisinnade, och så val-

*Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)*

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

des den frisinnade kandidaten, oaktat vi voro det största partiet av dessa tre, När vi sedan fingo den proportionella valmetonden och gingo till val efter denna metod första gången år 1911, så tyckte vi, att statsmakterna hade varit mycket välvilliga, då de läto även minoriteten komma till sin rätt på det sätt som skedde genom det proportionella valsättet. Vi tyckte, att det var ett betydande framsteg. Men utöver vad som då skedde, är det ju bekant, att 1921 utökades valkretsarna till att omfatta i regel hela länet. Därigenom blev det ännu större möjligheter för de mindre partierna att göra sig gällande. Sedan genomfördes den s. k. reformen med kartell- och fraktionsbeteckningar, som dock jag för min del och mina partivänner i utskottet på det bestämdaste motsatte oss. Men det framhölls, att detta var nödvändigt för att ge minoriteten ökad rätt till representation. När nu de frisinnade gå emot dessa kartell- och fraktionsbeteckningar, så tycker jag, att det varit riktigare, om de redan från början hade motsatt sig den reformen. Emellertid tror jag för min del icke, att önskan att få några fler mandat är den yttersta anledningen till att man nu kräver en förändring. Jag tror inte, att det så mycket rör sig om ett eller par mandat mera för det frisinnade partiet, utan jag tror, att syftet fastmera är att komma ifrån dessa kartell- och fraktionsbeteckningar. Det är klart, att det uppstår olust hos en valman, när han får vara med om att med sin röst bidra till att en ren motståndare blir vald. Jag tänker t. ex. på en frisinnad nykterhetsman, som röstar och som får se, att resultatet av hans röstgivning blir, att det väljes en man av reaktionär åskådning och som i nykterhetsfrågan har en helt motsatt uppfattning mot vad han har. Det är förmodligen det, som utgör den största anledningen till att man vill komma ifrån det nuvarande systemet.

Emellertid säger herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att det är två synpunkter, som varit vägledande vid utformningen av det förslag, han här vill genomföra. »Å ena sidan», säger han, »bör representationen vara i sann mening demokratisk», och »å andra sidan bör representationens sammansättning erbjuda den kvalitativa styrka, som svarar mot dess ställning i statslivet och de alltmer omfattande och för samfundsförhållandenas gestaltning viktiga frågor, den har att behandla.» Ja, det kan man ju säga. Jag tycker emellertid, att vad kvaliteten beträffar behöver väl inte det frisinnade partiet klaga mer på den, än vad de andra partierna här i riksdagen göra. Däremot förstär jag, om man menar, att man inte får den politiska makt, som partiet i verkligheten besitter, genom att representationen blir mindre än den borde vara. Men hur förhåller det sig i själva verket på den punkten? Nog kan man väl ändå säga, att det frisinnade partiet i förhållande till den styrka det besitter och i förhållande till antalet av dess väljare ute i landet har en mycket stor politisk makt. Det inträffar ju vid ett val, att ibland är det högern som har framgång och ibland är det socialdemokraterna. Resultatet efter ett sådant val blir då, att antingen blir det en högerregering som kommer till makten eller också blir det en socialdemokratisk regering, beroende på vilketdera partiet som haft den största framgången vid valet. Så får då en sådan regering sitta, i lyckligaste fall kanske ett år, ibland mindre. Men så går det frisinnade partiet tillsammans med något av de andra partierna, störtar regeringen och övertar regeringsmakten. Man kan säga, att i regel går det så, att något av de stora partierna av nåd får regera ett år. d. v. s. en fjärdedel av perioden, men sedan komma de frisinnade och ta regeringsmakten under den återstående delen av perioden. Inte kan man egentligen klaga på, att det frisinnade partiet har för liten makt. För att komma ifrån den valtekniska samverkan, som ägt rum och som otvivelaktigt skapat missnöje, föreslår man nu, att partibeteckningarna skola tagas bort. Vad skall man då sätta i stället? Jo, i stället sätter man ett nummer på valsedeln. Detta betecknas av herr

statsrådet och chefen för justitiedepartementet såsom en vinst med betydande företräden. Herr Olsson i Kullenbergstorp, som har motionerat i denna fråga, säger om detta, att det förefaller alltför konstlat. Ja, det är nog det minsta man kan säga om det. Skall man rösta på nummer, säger herr Olsson i Kullenbergstorp, så kan det befaras, att det blir ett minskat valdeltagande. Om nu detta förslag skulle genomföras och sålunda 30 riksmandat skulle fördelas på de olika partierna, så kan man fråga sig, hur det skulle komma att te sig. Jag förmodar, att man kan räkna ut, att huvuddelen av dessa 30 skulle bli personer, som äro bosatta i Stockholm. Nu är det så, att Stockholms stad har ju redan nu en stark representation, och den utökas ju för varje valperiod med ytterligare ledamöter. I år lär det bli ett par utöver dem som redan nu finnas. Nog förefaller det underligt, tycker jag, att representanter, som valts från landsbygden, kunna vara så intresserade för detta. Jag tänker på herr Lundén, som nyss varit så ivrig för att få denna reform genomförd. Jag undrar, om han ändå i själva verket vill ha denna reform. Ty det är klart, att det skulle kunna gå så, att dessa ledamöter, som representera valkretsarna ute i landet, kanhända skulle få lov att träda tillbaka, därför att kvalitetssynpunkten i första hand skulle komma att göra sig gällande. Den är ju så eftersträvansvärd. När de frisinnade ledamöterna här yrka bifall till regeringens förslag, så är det naturligtvis också deras mening, att förslaget bör bifallas. Men jag förmodar dock, att de väl ändå inte skulle bli så förfärligt ledsna, om det inte blir bifallet. Då skulle det bli så, att det skulle bli partiledningarna, som skulle få bestämmanderätten över vilka personer som skulle inneha de s. k. riksmandaten. Det skulle bli partierna, som på det sättet skulle avgöra, vilka som skulle få företräde i riksdagen såsom innehavare av dessa 30 mandat. Men nu är det ju så, att grundlagen känner inga partier. Jag tror, att det är lyckligast, att valmännen själva få avgöra, vilka representanter som skola sitta i riksdagen.

Ja, herr talman, jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Gärde**: Herr talman! Eftersom jag såsom föredragande i konseljen framlagt detta förslag, må det tillåtas mig att här yttra några ord om detsamma.

Jag skall då först uppehålla mig något vid frågans principiella sida.

Ur demokratisk synpunkt förefaller det mig framstå såsom ett ganska självklart krav, att parlamentet icke blott framgår ur folket utan också erhåller en sådan sammansättning, att denna sammansättning motsvarar de politiska meningsgrupper, som finnas inom folket. Av detta demokratiska axiom följer å ena sidan, att en majoritet inom parlamentet alltid bör motsvaras av en majoritet inom väljarkåren liksom också å andra sidan att i vart fall de mera betydande minoritetsgrupperna inom väljarkåren skola ha en motsvarande representation inom parlamentet. Denna uppfattning ligger också till grund för nu gällande proportionella vals-system. Detta framgår med all önskvärd tydlighet av ett uttalande, som gjordes år 1907 av det särskilda utskott, som hade denna fråga under behandling. Utskottet betonade sålunda, att »en representations styrka och livskraft ytterst beror därpå, att alla berättigade intressen i samhället, såvitt ske kan, bliva inom densamma företrädda, så att representationen är ett troget uttryck för de meningar, som göra sig gällande bland valmännen». Man har här talat om minoritetens rätt. Men måhända bör man lägga ännu större vikt vid statsintresset: den synpunkten, att parlamentet, riksdagen, har en sådan sammansättning, att den äger förmåga att lösa de uppgifter, som komma på dess lott. Ur den synpunkten tror jag, att det icke är oviktigt, att olika meningsriktningar bli representerade inom

Ang. val till riksdagens andra kam-mare.
(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

parlamentet. På så sätt erhålla förekommande frågor en mera allsidig belysning, diskussionen blir mera ingående och genomgripande, och besluten kunna framgå ur ett mera moget och sakligt övervägande. Ett statskicks styrka beror ju inte bara därpå, att detta statskick är grundat på så goda och sunda principer, som de demokratiska principerna otvivelaktigt äro, utan också i hög grad därpå, att parlamentet är skickat att lösa de uppgifter och de problem, som förekomma till behandling och kräva sin lösning.

Om man ser saken så, tror jag, att man måste erkänna, att det proportionella valsystemet har ett givet företräde framför majoritetsvalen. Majoritetsvalen kunna, enligt vad erfarenheten ger vid handen, icke ens garantera, att den majoritet, som förefinnes inom parlamentet, i själva verket motsvaras av en majoritet bland väljarna. Därpå lämna förhållandena i England under ett flertal år tillbaka belysande exempel. Men ännu mindre kan majoritetsvals-systemet garantera, att minoriteten erhåller en representation, som ens tillnärmelsevis svarar mot dess styrka. I detta avseende äro de sista valen i England, förra året, ganska belysande. Vid dessa val avgåvos för den s. k. nationella koalitionen 14 miljoner röster, vilket resulterade i att denna koalition fick sig tilldelad 557 platser i parlamentet. Oppositionen, som bestod av arbetarpartiet, erhöll 7 miljoner röster men fick för dessa endast 58 platser, alltså inte stort mer än $\frac{1}{10}$ av majoritetens platsantal mot en röststyrka, som dock var hälften av majoritetens röststyrka. Genom den reduktion av antalet platser, som arbetarpartiet nödgades vidkännas, inträffade det, att ett stort antal av detta partis ledande män icke kommo att ingå i det nya parlamentet. Det är uppenbart, att det för frågornas allsidiga belysning och för att alla synpunkter vid frågornas avgörande skola komma fram, icke är oviktigt, att de, som tidigare uppburit det politiska intresset, också komma att göra sig gällande inom parlamentet, vilket nu icke skedde. För ett demokratiskt statskick och icke minst för en majoritetsstyrelse tror jag, att det är av synnerlig vikt, att den har att göra med en kvalitativt stark opposition, som kan ge frågorna den belysning, som påkallas för ett riktigt avgörande. En sådan opposition är i själva verket en nödvändig kontroll över majoritetspartiet.

Men om man ur dessa synpunkter måste ge det proportionella valsystemet ett företräde, kan man inte förebrå ett sådant system som ett fel i och för sig, att man gör det verkligt effektivt. Ett fel blir det först då, när man kan uppvisa, att ett fullföljande av det proportionella valsystemets idé, när man kommer till en viss punkt, leder till så avsevärda olägenheter, att man måste inhibera fullföljandet av principen. Vad beträffar vårt nuvarande proportionella valsystem, som ju infördes år 1909, så gav erfarenheten ganska snart vid handen, att det brast åtskilligt i fråga om en effektiv proportionalism. Vid valen 1917 inträffade sålunda att ej mindre än 20 mandat blevo ur proportionell synpunkt oriktigt placerade. Man gick då in för en utvidgning av valkretsarna. Det förutvarande antalet valkretsar var 56. Man inskränkte detta antal till 28 för att alltså få en mera effektiv tillämpning av proportionaliteten. Men vid valen 1920 visade sig ändå, att en felplacering ägt rum av icke mindre än 15 mandat. Man vidtog 1924 ytterligare åtgärder, innefattande regler om karteller, alltså om valteknisk samverkan. Vid 1928 års val, då sådan valteknisk samverkan ägde rum, visade det sig ändock, att felplaceringen uppgått till 10 mandat. Hade icke valteknisk samverkan förefunnits, så skulle felplaceringen uppgått till ytterligare tre mandat. Detta visar ju, att proportionaliteten i själva verket icke är fullföljd på ett sådant sätt, att den kan anses motsvara sitt syfte.

Huvudgrunderna i det föreliggande förslaget äro ju väl bekanta. Jag bör

dock kanske här i korthet omnämna några av dem. Av de 230 mandat, som komma på andra kammarens lott och som samtliga nu äro valkretsmandat, skulle 200 fortfarande såsom valkretsmandat och de övriga 30 göras till riksmandat. De 200 valkretsmandat, som kvarstå, skulle tillsättas efter alldeles samma grunder som nu. Beträffande de 30 riksmandaten skulle däremot införas vissa särskilda anordningar. Här är först att märka, att, för att genomföra en fördelning efter proportionella grunder av riksmandaten, erfordras, att partibeteckningarna i hela riket göras enhetliga. För detta ändamål har man infört en anordning, enligt vilken de meningsgrupper, som vilja såsom partier deltaga i valet skola hava att därom göra anmälan till chefen för justitiedepartementet. De olika partierna erhålla därvid sig tilldelade nummer, antingen efter överenskommelse eller också efter lottning, från 1 o. s. v. Detta nummer utgör vid valet partibeteckning. Samtidigt med denna anmälan avlämnas också förslag till rikslista, upptagande kandidater till riksmandaten. Valkretsvalen ske, som jag sade, efter vanliga grunder. Numren, som partierna erhållit, bli partibeteckningar. Men dessutom kan, för att så att säga personifiera partiet eller för att åskådliggöra partiets allmänna politiska inriktning, på valsedlarna upptagas ett eller flera av namnen från rikslistan. Rikslistorna publiceras genom kungörelse, införd i Post- och inrikes tidningar och i ortstidningar, så att allmänheten får kännedom om de namn, som äro anmälda för rikslistan. Rikskandidaterna tillsätts proportionellt på det sättet, att man tillgodoser kravet på full proportionalitet för de olika partierna i förhållande till deras inbördes röststyrka i hela landet. Förutsättningen för att ett parti skall kunna konkurrera om riksmandaten är att partiet erhållit minst ett valkretsmandat.

Såsom herr Sävström omnämnde, innebär förslaget, att kartellsystemet bortfaller. Herr Sävström betecknade också detta förhållande, att valteknisk samverkan blir överflödig, såsom en ganska avsevärd förtjänst. Herr Sävström sade, att han själv varit motståndare till införande av kartellsystemet. När nu hans önskemål på denna punkt förverkligas, så är det ju en anledning att i varje fall icke ställa sig alltför avvisande till förslaget, om det icke i övrigt ger anledning till mera ingående anmärkningar. Det har nu av herr Sävström klart framhållits, vilka olägenheter som följa med kartellsystemet och hurusom väljaren har svårt att överblicka, vilket inflytande hans röstgivning får vid valet. Han kan ju inte, då han röstar, veta, huruvida det parti, som han röstar med, överhuvud får in någon enda kandidat, utan han kanske snarare får räkna med att hela det för detta parti avgivna röstetalet tillföres ett annat parti, vars program han överhuvud icke alls gillar. Detta bidrager naturligtvis till ganska stor obenägenhet hos den grupp medborgare, som vill rösta med detta parti, att överhuvud deltaga i valet. Vill man, att varje medborgare verkligen skall ha det inflytande vid valet, som den allmänna röst-rätten avser att tillförsäkra honom, så får man icke ställa honom i det lüget, att hans röstgivning kan bli så gott som utan betydelse, att i en valkrets en ganska betydande meningsgrupp får kasta bort sina röster utan att erhålla något resultat därav. Vill man slå ihjäl de mindre partierna, så gott och väl. Men man kan ju säga, att det inte är ett vidare demokratiskt sätt att gå till väga att beröva stora meningsgrupper, låt vara spridda i olika delar av landet, varje inflytande på parlamentets sammansättning. Härtill kommer också, att man genom det nu föreslagna rikslistesystemet skjuter fram personmomentet i valrörelsens förgrund på ett långt kraftigare sätt än nu sker. De partibeteckningar, som nu användas äro ganska intetsägande. Valmanskåren erhåller i dessa egentligen inte någon upplysning om ett partis avsikter eller de krafter, varöfver partiet förfogar. I detta avseende blir intrycket starkare där-

*Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)*

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

igenom att på valsedeln upptagas partiets ledande män, varigenom man får en personlig uppfattning om varthän partiets politik syftar och om de resurser, varöver det förfogar.

Utskottet har emellertid inte velat gå med på detta förslag. Utskottets viktigaste invändning är den, att utskottet inte vill bidra till ökad partisplittning. Utskottet säger på denna punkt, att »det synes utskottet uppenbart, att en sådan utformning av valsättet, att det gynnar uppkomsten och fortvaron av ett flertal småpartier, i sina konsekvenser hindrar uppbyggandet av en parlamentarisk stark regeringsmakt, som från parlamentarisk synpunkt måste anses önskvärd». Man kan då fråga sig, om valordningen är en sådan trollformel, att därigenom skulle möjliggöras uppbyggandet av en parlamentarisk stark regeringsmakt och att ett bibehållande av den nuvarande valordningen skulle ha den verkan, som utskottet där säger, men att denna möjlighet skulle gå förlorad genom att man övergick till det system, som i propositionen förordas. Utskottet synes överskatta valordningens betydelse för partibildningen. Orsakerna till partibildning och eventuellt partisplittning ligga icke så ytligt till, som utskottet synes förmoda, utan ha otvivelaktigt sin grund i långt djupare förhållanden, i krafter, som verka inom folket och som icke i och för sig påverkas av reglerna i en valordning. Vid den allmänna rösträttens genomförande visade det sig i ett flertal länder, att detta medförde en utökning av antalet i parlamenten förekommande partier. Detta berodde otvivelaktigt därpå att den starka sociala differentiering, som förefanns inom folket, också fick sin motsvarighet inom parlamentet och ledde till att ett flertal intressegrupper där uppträdde sammanslutna i partier. På samma sätt finner man vid ett studium av partihistorien, kan man säga, att valmanskåren i starka politiska brytningstider alltid tenderar till två varandra motstående poler, under det att den i mera lugna tider kristalliserar ut sig i ett flertal partibildningar. Alla dessa erfarenheter äro dock ganska oberoende av valordningen.

Om man ser på förhållandena t. ex. i Tyskland, där år 1871 allmänna val infördes och då i form av majoritetsval, finner man, att det ganska snart uppträdde icke mindre än sex partier och att intet av dessa partier någon gång haft majoritet inom väljarkåren. Då man 1918 övergick till proportionella val och ett ganska långt utförd proportionellt valsystem med tilläggsmandat, då ökades icke antalet av dessa partier. Nu i den starka politiska kris, vari Tyskland befinner sig, visar det sig, att trots detta fulländade proportionella valsystem, är det en stark dragning mot polerna. Centrifugalkraften verkar så, att man i grund och botten får två varandra motsatta partiriktningar. Om det i och för sig är till fördel att få en så stark partimotsättning, som man har i Tyskland, är en sak, som jag överlämnar åt envar att bedöma.

På samma sätt är det i Frankrike. Där har man majoritetsval med omval efter den första omgången. Där ha hela tiden uppträtt icke mindre än 12 fraktioner, av vilka ingen har majoritet i parlamentet. Samma erfarenhet har man gjort i Holland, där proportionalismen är utförd till sin spets, i det att hela landet utgör endast en enda valkrets. Man har icke funnit, att efter denna fulländning av proportionalismen partisplittningen på något sätt ökats. Jag kan alltså icke finna, att utskottets skäl för avstyrkande på denna punkt äro hållbara eller att utskottet uppvisat ett sådant sammanhang mellan valordning och partibildning, som utskottet förutsätter. All erfarenhet giver i själva verket snarare anledning till att antaga ett annat förhållande.

Vidare har här anförts — jag tror också av herr Sävström — att partiledningarna skulle få ett större inflytande på nomineringen av dessa rikskandidater, och herr Sävström har också sagt, att partier överhuvud taget äro något för vår grundlag okänt. Jag måste då säga, att grundlagen förefaller mig vara ganska efterbliven på denna punkt, och inte ens inom konstitutionsutskot-

tet trodde jag, att man var alldeles obekant med att partier existera här i landet, och att i själva verket partier och partibildning utgöra förutsättning för att ett proportionellt valsätt skall kunna existera. Den s. k. fria gruppen, som förekom vid införandet av det proportionella valsystemet, är numera avskaffad. Alla måste rösta på ett parti på ett eller annat sätt, vilket parti man nu än tillhör.

Jag tror också, att det är för alla känt vilket inflytande partiledningarna ha på uppsättandet av kandidatlistorna i valkretsarna. Inte är det så, att varje valman har något inflytande därvidlag, utan det är väl så, att partiledningarna söka komma i kontakt med valmännen och göra upp en så stark lista som möjligt för att söka draga till partiet så många röster som möjligt. På samma sätt skulle det komma att bli vid upprättandet av rikspartilistan, att varje partiledning skulle söka få så starka namn som möjligt för att därigenom kunna draga till sig så många väljare som möjligt.

Herr Sävström trodde, att det bara skulle bli stockholmare på riksmandatlistan. Ja, det förefaller mig vara en alldeles för stor artighet mot stockholmare, att endast de skulle vara så dugliga, att de skulle komma med på riksmandatlistan. Jag tror, att herr Sävström var för blygsam. Jag tror, att det det är mycket möjligt, att det på riksmandatlistan också kan komma upp gävleborgare.

Ja, utgången är ju given här i kammaren och jag har icke hjärta att upp- taga kammarens tid för mycket med detta, men jag tror icke, att utskottets betänkande på denna punkt är det sista ordet i denna fråga. Utskottet har icke kunna uppvisa några olägenheter med fullföljandet av den riktiga idé, som proportionalismen dock innebär och allmänt erkännes innebära. Utskottet har i varje fall icke kunnat påvisa sådana olägenheter med dess fullföljande på sätt här i förslaget skisseras, att man på grund av utskottets betänkande kan taga ståndpunkt mot detsamma. Det är nu möjligt, att bakom detta ståndpunktstagande ligga andra skäl, som dock icke kommit till uttryck i utskottets utlåtande. Här har ju antytts ett sådant skäl, nämligen att det frisinnade partiet har tillräckligt stor makt ändå, men jag undrar, om det är en avgörande synpunkt, då det gäller att behandla en grundlagsfråga, huruvida ett visst parti har nytta av den eller icke. Min ståndpunkt i denna fråga har icke varit att utgå från ett studium av de tillfälliga styrkeförhållandena mellan partierna och räkna ut vilka partier, som skulle få den största nyttan av dessa förslag. Min inställning har varit av mera principiell beskaffenhet: Vad är ur statsintressets synpunkt riktigtast oavsett vilket parti som gynnas och vad är det, som man här bör eftersträva för att göra parlamentet så arbetsdugligt som möjligt?

Herr **Fast**: Herr talman, mina herrar! Om det kungl. förslaget här hade gått igenom, skulle man nog ha kunnat säga, att nu var den sista stenen lagd i proportionalismens stolta byggnad. Jag skulle för egen del också kunna ha tillagt, att det också kunnat bli proportionalismens gravvård, om riksdagen hade varit färdig att godtaga det föreliggande förslaget, ty det skulle helt enkelt betytt, att man drivit proportionalismen till sina allra yttersta konsekvenser. Varje gång vi diskuterat frågan angående valsättet här, har det påpekats, att vi måste vandra denna väg ända fram till riksvalkretsen, fram mot den fullständiga matematiska rättvisan. När så skett skulle också, det är jag tämligen övertygad om, detta valsystems saga vara avslutad. Jag tror också, att man ganska riktigt bedömt saken, när man säger, att man, om man verkligen hade tagit det här föreliggande förslaget, helt enkelt hade sprängt det proportionella valsättet. Det hade blivit så till den grad rättvist och träkigt, att ingen människa egentligen hade velat bry sig om det.

Ang. val till riksdagens andra kammare.
(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

Man frågar här, vad utskottet menar, då utskottet talar om att ett valsysteem också måste tillfredsställa andra synpunkter än blott den att vara ett valsysteem och att man icke kan vara med om att företräda rättvisesynpunkterna så långt, att andra berättigade politiska krav därav lida men. Jag tror, att man icke kan giva något bättre svar i den vägen än att citera vad proportionsvalsakkniga i det stycket anföra. Jag ber att få göra det för att få det till kammarens protokoll. De säga: »Sålunda skulle införandet av systemet med utjämningsförfarande innebära ett understrykande av partimomentet vid de parlamentariska valen. Systemet förutsatte en absolut enhetlighet i partibeteckningar, en uniformering av partiväsendet över hela riket. Även om en dylik uniformering faktiskt vore i det närmaste genomförd, skulle den härigenom för framtiden fastslås. Det kunde ifrågasättas, huruvida den matematiskt exakta partiproportionella representationen vore av den oomtvistliga vikt, att den först och sist måste utan alla andra hänsyn tillgodoses. Man kunde fråga sig, om de smärre partiernas rätt till absolut exakt representation i hela riket vore så under alla förhållanden betvingande, som den framställdes. Godtoge man den proportionella grundmaximen såsom en dogm, inför vilken alla andra politiska lärosatser förbleknade till betydelselöshet, vore rätten i fråga uppenbar. Men den bleve det icke, ifall man ställde sig på den ståndpunkten, att den proportionella exaktheten icke finge genomföras längre, än att den icke utövade en skadlig åverkan på andra det politiska livets värden. Tills vidare finge man därför nöja sig med de approximationer, som vi redan hade eller som vi med en valkretsförstoring kunde få. Man kunde också ställa sig tvivlande gentemot det berättigade i att ett parti, som utan någon som helst lokal resonans, genom sammanräkandet av spridda små röstsiffror från alla landsändar, nådde fram till nödig representationssiffra, kunde utan vidare sägas hava en verklig 'rätt' till representation.» Detta är icke fullt tillämpligt på det här föreliggande förslaget, ty det bygger på, att man skulle nått sådant fotfäste i orterna, att man fått ett enda mandat.

Jag hade nog tänkt mig, att det förr eller senare skulle komma fram även ett regeringsförslag, som syftade till utjämning av de ojämheter, som otvivelaktigt äro tillfinnandes i fråga om vårt valsätt. Men jag måste erkänna, herr talman, att jag knappast hade tänkt mig, att det skulle ha fått denna form. Jag har för det första tänkt mig, att det skulle ha en djupare och vidare förankring hos valmännen och att vid en vidare utjämning riksmandaten icke skulle vara flera, än att man kunde utjämna den grövsta orättvisan. Men här har man i den vägen gått mycket långt. Om bara ett parti på grund av t. o. m. rent lokala förhållanden vid ett tillfälle samlat sig för att få en enda man vald, skulle det sedermera kunna samla upp alla de små röstklikarna i landet, som man erhållit och kunna göra anspråk på utjämningsmandat. Så har jag i varje fall icke tänkt mig att ett regeringsförslag på denna punkt skulle komma att se ut. Jag tror, att man måste säga, att vid sidan av den uppgiften hos valsysteem, nämligen att det skall leda till en verklig avspeglning av valmännens tänkande och kännande, har också valsysteem andra och t. o. m. större uppgifter att fylla.

Justitieministern liksom herr Lundén var mycket angelägen om att framhålla att valsysteem måste vara så ordnat, att det även i parlamentet blir en fullständig bild av stämningarna ute bland väljarna. Jag undrar: kan man ändå inte utan överdrift säga, att såtillvida fyller det nuvarande valsättet just dessa rätt högt ställda anspråk? Nog kan man se, hurusom valmännens intressen avspeglas i representationen i riksdagen. Det kan ju också ske utan att den matematiska exaktheten därvidlag behöver vara genomförd, men när valet är slut skall ju också någonting annat ske. Då skall nämligen ute i det levande livet genom lagstiftningsarbete och dylikt väljarnas tänkande och kän-

naude få en klar avspeglning under fyraårsperioden. Det är väl så viktigt helt enkelt som att få matematisk rättvisa. Men vad sker nu? Man talar här om att vi vilja ha dessa utjämnande riksmandat för att komma från de valkarteller, som man tydligen politiskt finner vara en olägenhet. Men jag frågar: om detta samgående mellan de borgerliga partierna vid valtillfällena är besvärande men det sedan visar sig att man, när valet är över och man gått den stora vägen med utjämnande riksmandat, etablerar borgerlig samling i riksdagen för att genomföra sina förslag, hur blir det då med denna avspeglning, som man här är så angelägen om att få till stånd — d. v. s. den klara bilden i den svenska riksdagen av väljarekårens tänkande och kännande? Nej, jag tror, att man nog måste säga sig, att även om det för det frisinnade partiet varit olägligt med valallianser avspegla de nog något mer och djupare än blott en teknisk samverkan. De äro, såvitt jag förstår, så att säga grunden till det samarbete, som bedrivs inom riksdagen. Jag har icke anledning för mitt vidkommande att uttala någon dom däröver. Det bara bevisar, att valsystemet är en del av det hela men icke den avgörande. Det är den politik, som bedrivs, som är det avgörande, och man måste se till, att den bedrivs, så att man kommer någonstans framåt.

Nu säger man, att dessa utjämningsmandat icke skulle medföra några starkare partisplittringar än som redan äro tillfinnandes. Jag undrar, om man kan vidhålla den synpunkten. Ty det är väl ändå så, att sedan man fått en så pass stark förankring, att man kan tillvinna sig ett mandat i en valkrets och kan göra anspråk på utjämningsmandat för hela landet, är det självklart, att detta skulle i högsta grad uppmuntra till att den, som kanske hade en från det parti, där han nu är enrollerad, avvikande mening i en väsentlig fråga, genast skulle vara färdig att bilda eget parti, därför att man icke hade någon anledning att icke göra det. Det måste enligt min mening leda till en oerhörd stor splittring, och så småningom kommer detta att bli synbart. Det har visat sig, att allt efter som man byggt ut det proportionella valsystemet, har det gått en period, innan man kommit underfund med de möjligheter, som systemet erbjuder, men så småningom ha också tendenserna till splittring uppenbarat sig i vårt politiska liv. Jag menar, att över detta att valsystemet skall avspegla så att säga en matematisk proportionell rättvisa, står möjligheten att i det här landet bedriva en politik, som är så pass tillfredsställande, att man kan säga, att den i någon mån gör skäl för namnet ett demokratiskt styrelsesätt. Bortser man från detta tror jag, att man här skulle göra större skada än man i första taget kanske är beredd att erkänna.

I anledning av vad herr Sävström hade anfört sade herr justitieministern i fråga om korandet av rikskandidaterna, att det proportionella valsystemet förutsätter partibildningar, och även om det således icke finnes några bestämmelser i grundlagen, som tala om partibildningar, är detta ett faktum i praktiken. Javisst, det är alldeles riktigt, men jag vill påpeka, att i detta fall skapar man ett system på helt andra grunder, ty det partisystem, som vi för närvarande ha och som avspeglar sig vid valtillfällena, kräver valmännens direkta medverkan för att få kandidaterna valda. Men hur blir det här? Här blir det icke alls fråga om valmännens direkta medverkan. Man har visserligen rätt att under strecket upptaga en rikskandidat, men de röster, som avgivas därvidlag, tager man ingen hänsyn till, då det gäller sammanräkningen av riksmandaten. Dessa namn skulle vara en fana, sade herr justitieministern, för valmännen. Det betyder med andra ord att respektive partier skulle under strecket taga upp sina partiledare och de skulle då utgöra en fana. Tydligt har man ett behov av detta, eftersom man icke har partibeteckning utan endast ett nummer på valsedeln. Det är naturligtvis för att icke människorna i bygderna skola ta fel på valsedlarna. Men jag undrar ändå, om det icke är

Ang. val till riksdagens andra kam-mare.
(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

ett misstag, om justitieministern tror, att man just bara i fråga om riksmandaten skulle välja de bästa, som landet har att skicka in till den svenska riksdagen. Jag tror, att det nog är så att dessa karlar behöva partierna ställa upp på de lokala listorna i valkretsarna för att de skola bli så starka i konkurrensen med varandra, som det överhuvud taget är möjligt. Jag är därför rädd för att riksmandatlistorna i någon mån komma att upptaga andra personer än dessa starka karlar, som justitieministern trodde att rikslistorna skulle upptaga. Man kan tänka sig en dubbelföring mellan såväl rikslistorna som vallistorna i valkretsarna, men det är väl ändå icke någon mening med att förfara så. Jag tror därför att dessa riksmandat ingalunda komma att spela den roll, som justitieministern trodde, att de skulle göra. Om man nu på denna genväg vill upphäva bostadsbandet i valkretsarna vid andrakammarvalet, vill jag fråga, varför man då skall gå den här omvägen och göra det på det här viset. Ett sådant resultat kan man åstadkomma med enklare medel. Jag är övertygad om, att om de frisinnade ville vara med om att upphäva bostadsbandet vid val till andra kammaren, så nog skulle man från socialdemokratiskt håll acceptera den parollen, och då skulle vi icke behöva den här anordningen med riksmandaten. Då få partierna möjlighet att placera sina karlar i de valkretsar, där det finnes förutsättningar att få dessa valda. Därest det icke skulle visa sig möjligt för partier, som ha överflöd på starka och dugliga karlar, att i större utsträckning än väljarna accepterat placera dem i andra kammaren, har man dessutom möjlighet att även placera några i första kammaren.

Därmed kommer jag in på en annan fråga. Jag tycker, att man i detta sammanhang alldeles för mycket bortsett från att man har tvåkammerssystem här i landet, ty när man skall tala om, att man skall nå fram till proportionell rättvisa i fråga om valsystemet kan man icke bortse från förhållandena i första kammaren. Nu är det ju så, att ett litet parti, som framförallt står i den ställningen att valmännen ha minskat eller att de nya väljarna icke i samma utsträckning anförtrott sig till detta parti, får vänta åtta år, innan det blir matematisk rättvisa i fråga om första kammaren. Då jag gjorde en undersökning i fråga om de frisinnades ställning med hänsyn till såväl första som andra kammaren, fann jag att de frisinnade tillsammans med liberalerna, om jag inte missminner mig, i den svenska riksdagen äro överrepresenterade med en man. Om man vill se riksdagen som helhet, och det tror jag, att man bör göra, har man i varje fall icke anledning att från de frisinnades håll klaga över någon underrepresentation.

Herr justitieministern förklarade, och jag har ingen anledning att icke tro honom på hans ord, att ifrån regeringens sida har här icke varit fråga om några som helst spekulationer, utan man har lagt fram detta förslag, därför att det principiellt överensstämde med den åskådning de folkfrisinnade hade. Jag har ingen rättighet och ingen anledning att icke tro herr justitieministern på hans ord, men jag tillåter mig åtminstone säga så pass mycket, att om t. ex. de folkfrisinnade varit överrepresenterade med några mandat, så hade man kanske icke kunnat vänta, att detta förslag kommit fram i år utan att det kanske dröjt något längre, innan denna så att säga principiella rättvisesynpunkt hade tagit sig uttryck i en kungl. proposition. Det är ju mänskligt om så varit, och det är icke på något sätt någon förebråelse, om jag säger detta. Jag tror därför, att man icke kommer ifrån, att man måste se detta förslag även ur dessa synpunkter.

Nu kan jag ge justitieministern rätt i att vi icke bry oss om, vilka som bli över- eller underrepresenterade och vilka som på grund av detta förslag skulle komma att få utjämningsmandat. Det är bara en enda liten reflexion, herr talman, som jag vill göra här, och det är, att vi komma ju inte ifrån det faktum,

om vi se på förhållandena sådana som de avspegla sig vid 1928 års val, att då skulle Kilbomskommunisterna ha erhållit sex tilläggsmandat. Jag har ingenting emot detta, ty jag är inte så rädd för dessa herrar som man är på den borgerliga kanten, men jag gör ju den reflexionen, eftersom det år 1928 överallt i landet just var bolsjevikfaran, som då var den samlande punkten hos de borgerliga i deras agitation. Det var socialdemokraternas samgående med bolsjevikerna som man reagerade emot, och man framhöll, hur fruktansvärt farligt det vore att rösta på en socialdemokrat, ty då kunde det hända, att den rösten tillföll en bolsjevik, och det skulle bli en oerhörd landsfara. När jag konstaterar detta och gör den reflexionen, vill jag också uttala den förhoppningen, att vi måtte slippa ifrån det resonemanget vid valrörelsen i år eftersom herrarna nu sträckt sin välvilja vid utjämmandet av mandaten även till detta riksdagens minsta parti.

Herr justitieministern sade, att bakom partibildningarna låge någonting annat. De bottnade, sade han, i sociala och ekonomiska förhållanden ute i livet, och det har naturligtvis justitieministern fullkomligt rätt i. Men det är väl ändå så, att dessa sociala och ekonomiska förhållanden, som avspegla sig ute bland folket, taga sig också uttryck i att man samlar sig kring några stora bärande idéer, och det är ju detta, som bär upp partierna. Det är programmen, som på detta sätt samla folk ur ganska olika sociala och ekonomiska skikt. Det är med andra ord uppfattningen om hur den mänskliga sammanlevnaden skall ordnas och samhället organiseras och dansas, det är den uppfattningen, som är avgörande, såvitt jag förstår, för partibildningen. Men om man på det sättet måste samla sig kring det väsentliga, så undrar jag om inte det är nödvändigt med ett valsystem, där valmännen också samla sig kring det väsentliga för att man sedan i riksdagen och regeringen må kunna få en något så när klar avspiegling av ställningen ute hos folket i stället för en söndersplittring på sådant sätt, att väljarna visserligen gå till val, men sedan händer det ingenting. Nej, denna söndersplittring av partierna och de stora bärande linjerna, den tvingar helt enkelt till en politik, om vilken man kanske kan säga, att dessa människor egentligen icke vilja kännas vid den.

Jag tror därför, att om man verkligen här i detta land vill nå fram till att låta valsystemet tjäna det ändamål, som det är avsett att tjäna, nämligen att åt landet giva en fast och stark styrelse, som ger resultat icke bara i riksdagen utan som också skapar åt landet en stark regering, då kan man inte gå partisplittringens väg, icke denna utjämmande väg med riksmandat, som här är föreslagen, utan snarare bör man då gå den väg, som leder till förenkling. Man bör därför hellre taga och förenkla vårt nuvarande valsystem, så att linjerna måhända bli något grövre, men resultatet av vårt politiska arbete och handlande blir klarare, så att det har lättare att hos väljarna tillvinna sig förtroende. Jag hörde på debatten i första kammaren, och det var ju rätt betecknande att en talesman där, som i slutorden av sitt anförande förklarade sig vara anhängare av majoritetsval i enmansvalkretsar, yrkade bifall till utskottsförslaget, därför att det skänkte matematisk rättvisa. Bakom detta yttrande låg naturligtvis den uppfattningen, att om man på detta sätt byggde ut ända till yttersta punkten det nuvarande valsystemet, så skulle det bli möjligt att hos svenska folket agitera för införande av ett annat valsystem. Jag tror, att även de som äro anhängare av ett annat valsystem, majoritetsval i enmansvalkretsar, icke ha någon anledning att taga det här föreliggande förslaget, ty det är inte så säkert, att den katastrof, som man tror på, kommer så synnerligen snart. Det har visat sig, att människorna småningom vänja sig vid de olika valsystem, som kunna komma att införas. Jag tror, att utskottet för sin del haft mycket god anledning att icke vara med om att tillstyrka det här föreliggande förslaget, och jag vill säga, herr talman, att riksdagen har tidigare, inte bara 1922

Ang. val till riksdagens andra kammare.
(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

utan även 1926, avvisat förslag, som visserligen ha framkommit från enskilda motionärer, men som i varje fall varit så att säga trevare för att utröna, hurudan stämningen varit i svenska riksdagen. Dessa förslag ha icke mötts av någon sympati vare sig i utskottet eller i riksdagens kamrar. Det var därför rätt egendomligt, att man just nu skulle få ett regeringsförslag i detta avseende.

Innan jag slutar, vill jag erinra om en annan sak, som också tillhör de senaste årens riksdagshistoria. Riksdagen beslöt på sin tid att avlåta skrivelse till Kungl. Maj:t med anledning av en socialdemokratisk partimotion, i vilken man begärde skydd för partibeteckningar. Denna skrivelse avläts i så god tid, att man trodde, att förslaget skulle kunna tillämpas vid det nu förestående valet till andra kammaren. Det tillsattes också en utredningskommitté, som framlade ett förslag, men det förslaget har aldrig blivit förelagt riksdagen. Det har aldrig ens bearbetats i vederbörande departement. Nu har Kungl. Maj:t på visst sätt svarat på denna riksdagsskrivelse rörande skydd för partibeteckningar — genom att föreslå borttagandet av partibeteckningarna. Men jag måste säga, att det förslag, som här föreligger, utgör i själva verket icke alls något svar på denna riksdagsskrivelse, ty det problemet står alltså enligt mitt förmenande olöst. Jag tror det hade varit riktigare från regeringens sida att taga upp just denna utredning till ytterligare bearbetning och framlägga förslag för riksdagen än att komma med detta förslag. Då hade regeringen säkerligen haft all anledning att vänta sig, att riksdagen icke bara skulle allvarligt prövat förslaget utan även att det funnits majoritet för förslagens genomförande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Då jag första gången valdes till ledamot av andra kammaren — det var år 1921 — inträffade en nog så intressant händelse. Herr Branting, som då var ledare för det socialdemokratiska partiet, befann sig vid det tillfället i Genève. Så fort valet blev honom bekant, telegraferade han till Social-Demokraten och uttryckte sin tillfredsställelse med, om jag inte minnes galet, »att också vår riktning hade från Stockholm fått en representant i riksdagen». Det synes mig, herr talman, som om det klingar i det telegrammet en helt annan förståelse för rätten för olika åsiktsriktningar att i den lagstiftande församlingen bli företrädare än den, jag höll på att säga, tendens till fascism, som i många avseenden, i detaljfrågor visserligen, men kanske icke av någon tillfällighet, dock föres fram från socialdemokratiskt håll.

Jag skall nu först be att få hälsa regeringens proposition med den största tillfredsställelse. Jag vill säga det öppet och icke gå som katten kring het gröt, såsom många av de herrar gjort, vilka ena ögonblicket förklarar sig, naturligtvis, vara de varmaste och ärligaste anhängare av demokratien och av att alla partier och åsiktsriktningar skola vara rättvist företrädare i riksdagen, men andra ögonblicket förklara, att åtgärder för åstadkommande av proportionell rättvisa, det kunna de ändå inte vara med om. Jag vill inte använda dylika hycklande metoder — jag ber om ursäkt, man jag finner intet annat adekvat uttryck. Jag är tillfredsställd med regeringens förslag, dels av det skälet att det rent allmänt sett söker skapa rättvisa så långt det går under nuvarande förhållanden, men dels också därför, att det givetvis skulle, om det genomfördes, skänka rättvisa åt det parti och de valmän, som jag och mina kamrater representera. Jag säger öppet, att vi äro tillfredsställda med den nuvarande ordningen, vi önska och eftersträva en ordning, som ger varje parti mandat i förhållande till valmännen. Herrar socialdemokrater säga: Inte bry vi oss om rättvisan! De torka sig gladeligen om munnen för de sex mandat de erhållit på våra röster.

Här har talats om nödvändigheten av upplysning och uppfostran o. d. och om att skaffa in ren luft. I första kammaren har — ett bevis på nödvändigheten av detta — invänts mot regeringspropositionen att följden av riksmandatens införande bland annat skulle komma att bli, att det valdes så många riksdagsmän från Stockholm. Det är för mig intet skäl att gå emot förslaget. Ty om det är så — och det är fallet i den konkurrens mellan partierna, som arbetet i kammarna visar — att kravet på en viss allmän kunskapsnivå, slagfärdighet, insatthet i allmänna frågor o. s. v. stiger undan för undan och kravet bättre tillgodoses av representanterna från huvudstaden än i landet i övrigt, så, herregud, är ju detta bara en ny bekräftelse på en hundraårig sanning, nämligen att i ett lands huvudstad samlas ett större urval av personer med anförda egenskaper än vad det gör i den övriga delen av landet, och då böra väl också dessa förekomma talrikare också i riksdagen.

För övrigt måste jag säga, att jag tycker det är mycket egendomligt, då *socialdemokraterna* anföra detta argument. Om herrarna mena allvar — men det gör ni naturligtvis inte, nej, det gör ni visst inte — hur stämma då edra gärningar med detta ert allvar? Om jag går och tittar i första kammarens katalog t. ex., vad finner jag då? Jo, ögonblickligen, på två minuter, letar jag fram inom *socialdemokratiska partiets* förstakammargrupp icke mindre än åtta socialdemokrater, som äro valda av *landsorten* men bo i Stockholm. Om herrarna äro motståndare till att Stockholm skall bli så starkt representerat i riksdagen, att ni icke ens vilja gå med på tilläggsmandat, varför ha ni då gjort denna upptäckt först i samband med den nu föreliggande propositionen? Varför ha ni inte upptäckt den hemma hos er själva? Här finner jag emellertid herrar Sigfrid Hansson, Schlyter och Örne — inom parentes, herr talman, vill jag erinra om, att det var visst någon, som talade om, då han blev vald, att han principiellt ogillade, att generaldirektörer skulle sitta i riksdagen, — vidare doktor Petré, herrar Åström, Lindhagen, Sandler och Vennerström, samtliga åtta bosatta i Stockholm, men valda från *landsorten*. Alltså, handen på hjärtat, äro ni anhängare av att Stockholm icke skall bli så talrikt representerat i riksdagen, varför ha ni i så fall valt dessa? Är det brist på kandidater? Det tror jag inte, ty jag skall säga er precis lika ärligt till er fördel, som jag förut gjort till er nackdel, att det finnes lika mycket duktigt folk, kommunalpolitici, landstingsmän och andra skolade personer i det socialdemokratiska partiet *ute i landet*, som det gör i andra partier. Varför icke taga dessa? Jag antar, att det förhåller sig så, att dessa stockholmare på sina speciella områden anses vara särskilt duktiga personer, och att det är därför, som man vill ha in dem i första kammaren. Är detta något att skämmas för? Hade jag varit socialdemokrat och gått emot denna proposition, så skulle jag inte anfört ett dylikt skäl. Hade jag icke haft bättre, skulle jag ha tegat. Nu tillämpa ni emellertid denna mot edra här avgivna deklARATIONER stridande praxis icke bara i fråga om första kammaren. Jag undrar om ni icke tillämpat samma praxis i andra kammaren på sista tiden. Varför gör ni det?

Då man talar om den nuvarande ställningen, få vi inte förbise, att det är en uppenbar orättvisa, att högern, som bakom varje riksdagsman i andra kammaren har 9,484 röster, fick 73 mandat, när den egentligen bara bort ha 67. Det är, som min partikamrat Ture Nerman i första kammaren raljant yttrade, klart, att högern under sådana förhållanaden är given motståndare till varje ändring i valsystemet. Tillåt mig tillägga, att jag inte är så säker på att högern kommer att vara motståndare till en reform av det här slaget också efter höstens val. Det är nämligen mycket som talar för att högern då med avundsjuka blicker på bondeförbundet kommer att konstatera att det var dumt att den inte gick med på regeringens förslag. För att emellertid fortsätta så hade socialdemokraterna 9,780 röster bakom varje vald representant och fingo 90 man-

Ang. val till riksdagens andra kammare.
(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

dat, men borde haft 86. Det lilla parti jag representerar hade 18,946 röster på varje mandat! Herrarna, som ömma för valmännens möjligheter att göra sig gällande, borde taga liten smula hänsyn till detta då och då i andra kammarens förhandlingar, ty om det är valmännen och hänsynen till dem, som skall vara utslagsgivande, så borde var och en av oss ha det dubbla inflytandet mot var och en av herrarna. Men ni ha samvetsgrant aktat er för att insätta någon av oss ens som suppleant i ett tillfälligt utskott, så att nog är ni demokrater, som se till att valmännen få sina meningar beaktade och sina intressen tillgodosedda. Det vore en fräckhet utan like av mig att tvivla på den saken efter alla de fakta, som föreligga.

Jag anför inte detta, därför att jag tror, att det är utslagsgivande, hur många mandat ett parti har här i kammaren. Jag har en känsla av att om det förhölle sig så, då skulle nog ställningen för högern vis-à-vis bondeförbundet vara långt starkare än den nu är. Trots att högern har flera mandat, går nog herr Olsson i Kullenbergstorp med Cæsar-planer i bakfickan. Och varför gör han det? Inte gör han det därför att högern är större och bondeförbundet mindre, utan han gör det därför att valmännen inbilla sig — en fruktansvärd inbillning för övrigt — att herr Olsson i Kullenbergstorp och hans meningsfränder äro bättre än högern (herr Olsson i Kullenbergstorp inskjuter: »Jag tycker, att kommunisterna äro bäst», varefter talaren fortsätter): Det skola vi hoppas, att också valmännen tycka, jag icke bara hoppas det, utan jag är säker på, att de komma att visa det till hösten. Emellertid, jag anser, att valmännen skola själva få bestämma, och det är då uppenbart, att man ur den synpunkten bör gå med på en ändring i det nuvarande valsystemet.

Jag vill fästa uppmärksamheten också på en annan sak. Om nu herrarna äro så väldigt ivriga för att det skall bli renhet i det politiska livet, skulle det då vara näsvist att fråga, varför beslöto herrarna, mina ärade kolleger i det socialdemokratiska partiet, på partikongressen, varför beslöto ni, utan votering tror jag, att ni till höstens val skulle ha den gamla partibeteckningen kvar? Ni voro i tillfälle att besluta något annat. En ärad ledamot på västernorrlands-länsbanken avgav en gång ett bragelöfte, att i vad på honom ankomme skulle han göra allt för att det skulle bli en ändring. En annan ledamot på stockholmsbanken hade reserverat sig inom partistyrelsen för att man skulle gå fram med en annan partibeteckning, men när det kom till kritan sades det, exempelvis, att i Örebro län ha kilbomarna 5,000 röster och vi förlora ett mandat, om vi icke ordna så att de kunna gå under gemensam partibeteckning. På ungefär samma sätt fördes argumenteringen även från andra läns representanter på partikongressen.

Jag anser, att dessa intogo en fullkomligt riktig ståndpunkt. Ståndpunkten stämmer emellertid icke med att man här i kammaren söker framställa sig, som om man vore den ädlaste och ljusblåaste idealist, t. o. m. så oskyldig, att man försöker kläda på sig vita vingar.

Det var intressant att höra, hur den frisinnade justitieministern tillrättavisade den socialdemokratiska vice ordföranden i konstitutionsutskottet Sävström angående grunderna för partiernas uppkomst. »Marxisten» hade icke någon förståelse för hur partierna uppstå på olika ekonomiska motsättningar i samhället. Det måste klargöras för honom av en frisinnad. Jag tycker det går för långt, när rollerna äro på det sättet fullkomligt omkastade.

På tal om partisplittringen och framväxandet av nya partier såsom följd av att man skulle genom en utsträckt proportionalism genomföra rättvisa vill jag säga — ett sätt jag lärde mig av Sandler i Brunnsvik — låt oss vända på denna sak och titta på länder, där man icke har proportionella utan majoritetsval. Har man där sluppit nya partibildningar? Nej, det har man icke. I parlamentarismens mönsterland England, där man mycket länge haft tvåpartisystem,

ha de senaste åren uppstått nya partibildningar. De konservativa och liberalerna finnas kvar och komma att finnas kvar, så länge de ha bas i befolkningens ekonomiska och sociala ställning. Men det fanns också arbetarpartiet, sir Mosleys parti, det fascistiska partiet och det kommunistiska partiet. Och vid de sista valen delades ju i realiteten liberalerna och det officiella arbetarpartiet i ytterligare två partibildningar trots majoritetsval. Således i verkligheten 7 partier.

Eller se på Frankrike. Under Sarrauts inrikesministertid 1927 eller 1928, tror jag det var, avskaffades proportionalismen i Frankrike och genomfördes majoritetsval i enmansvalkretsar med eventuellt omval en gång. Konsekvent genomfördes detta också i de församlingar, som motsvara våra landsting, och i kretsarna, fastän det finnes icke någon egentlig motsvarighet till dem hos oss. Vad blev resultatet? Jo, den 1 maj i år hade man andra gången efter proportionalismens avskaffande majoritetsval. Minskades partiernas antal? Nej, det gjorde de icke, de ökade. Det uppstod jämfört med valen 1928 eller 1929, vad det var, tre nya partier, och två av dessa nya partier slog sig till nya mandat. Mina partikamrater i Frankrike — med bara en veckotidning i Clichy, där deras främsta namn är borgmästaren — slog sig till 9 mandat. Förstå herrarna icke, att ni icke tänkt er igenom problemet? Eller är det kanske riktigare att säga, att man icke har några verkliga argument att komma med?

Eller titta på Holland. Jag var i höstas där och talade med en rad av socialdemokrater — de tillhöra nu Hollands oavhängiga socialistiska parti — och en del kommunister, och som naturligt var med hänsyn till den debatt, som stått här hemma, kommo vi in på problemet riksmandat. De grinade mig mitt i ansiktet, när jag talade om hur det var här. De talade om att i Holland — Holland är i verkligheten en valkrets — innan man genomförde det nuvarande valsättet, mötte detta länge starkt motstånd, men dag som är var det ingen — det var från dessa en enstämmig förklaring — som ville gå ifrån det nuvarande systemet, och allra minst, förklarade en av de internationellt kända socialdemokraterna, som tillhörde det socialdemokratiska partiet, ville man från arbetarnas sida göra det, ty det skulle gå ut just över dessa.

Om man tittar på Tyskland, hur är det där? Jag har en gång deltagit i ett stadsfullmäktigeval i Berlin och medverkat till att genomdriva, att de s. k. överskottsrösterna från kommunisterna skulle läggas till de socialdemokratiska rösterna, så att inget mandat skulle spelas över till de borgerliga partierna. Emellertid, i Tyskland, där tilläggsmandaten finns, där ha de icke medfört flera partier.

Jag ber nu att få ställa en fråga. Om herrarna i princip äro anhängare av verklig proportionell rättvisa, men icke äro med om *regeringens* förslag, därför att det skulle medföra, att ett parti därför att det fått *ett* mandat i en valkrets skulle kunna få flera riksmandat, varför har ni då icke kommit med annat förslag? Vad är det för metoder, herr Fast, att stjälpå hela saken på grund av oenighet om denna detalj? Hade det icke funnits någon möjlighet att fylla er trängtan till proportionell rättvisa genom en refusering av regeringens förslag? Utskottet hade rätt till det, om jag icke misstar mig. Det hade funnits möjlighet för herrarna att förhindra, att så fort *ett* mandat erhållits av ett litet parti därmed skulle följa möjlighet att få flera *riksmandat*. Jag skall för övrigt lämna er flera idéer att välja på. För varje valkretsmandat ett parti erövrar kunde ni ha föreslagit ett riksmandat. Eller, om det icke heller konvenerar, kunde ni ha föreslagit att intet parti får något riksmandat med mindre det kan visa upp, att det i valkretsarna erövrat 2, 3, 4 eller 5 mandat. Med andra ord, jag yttrar mig här om *regeln underifrån* till förhindrande av

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

småpartiers uppkomst. Ingen av herrarna ha dock tänkt på dessa möjligheter. Är jag för elak, herr Fast, om jag tyder det på det sättet, att läpparnas bekännelse icke har någon som helst motsvarighet i hjärtat? Jaså, är det ingen bekännelse alls, så mycket sämre då!

En socialdemokratisk talare i första kammaren, som f. ö. hade ett underligt anförande, talade om att partiledningarna få för stort inflytande. Det talade också herr Sävström om. Herr Sävström: lära och leverne! Om jag icke minns galet, är det inom det socialdemokratiska partiet så, att många äro kallade, men få äro utvalda; endast de, som finna nåd för herr Per Albin Hansson i verkställande utskottet plus de, som utgöra majoritet vid sidan av honom, bli kallade. Är det inte så, herr Hansson, att ingen kandidatlista släppes ut utan att partiutskottet godkänt den? Om så är fallet, med vad rätt varna herrarna då för den oerhörda fara, som består i att partiledningarna få för stor makt? Jag misstänker f. ö., att före höstens val herr Hansson får många svåra nötter att knäcka med anledning av kandidatlistorna. Jag har i det avseendet fått meddelande från en liten kommun i Stockholms län angående rätt så intressanta detaljer. Det är nog icke så allvarligt menat detta med partiledningarnas för stora makt.

Så talas det om starka regeringar. Jag förstår icke vad herr Ekman har gjort för att ni skola föroläpa honom. Jag får för min del säga, att de borgerliga ha i honom fått känna en verkligt stark statsminister, enligt min mening alltför stark. Det råder tämligen allmänt i de borgerliga kretsarna den uppfattningen, att det är den starkaste regering de borgerliga haft på länge. Det kan således inte klagas på herr Ekman, ty han vet vad han vill och genomför vad han vill. Men skämt å sido. Är det icke underligt, mina herrar, att i samma ögonblick man talar om sig själv såsom demokratiens varma anhängare, framhäves betydelsen av starka regeringar? Jag undrar, om starka regeringar alltid leva så värst länge jämsides med ett demokratiskt parlamentariskt styrelsesätt. Jag är icke så säker om det.

Herr Fast sade i slutet av sitt anförande, att om vi genomföra en sådan uppdelning med långt gående proportionalism, blir följden den, att väljarna gå till val undan för undan, men sedan händer det ingenting. Parlamentet blir oförmöget att handla. Det är icke anledning att fälla ett dylikt omdöme om det tillstånd, som skulle uppstå *efter* regeringsförslagets eventuella upphöjande till lag, ty den anmärkningen har gjorts också om det nuvarande tillståndet. Det som emellertid nu sker, det sker till förmån för de borgerliga. Man får vända på satsen och säga, att om man överhuvud taget vill, att valmännen i längden skola delta i valen, då får man nog se till att de få några resultat av sitt röstande. Man måste införa tilläggsmandat. I Tyskland har nyligen val ägt rum, där ända bortåt 90 procent, ja, 93 procent i vissa valkretsar av valmännen deltagit. Men där finnas tilläggsmandat. Gå vi längre bort i Centraleuropa, finna vi liknande exempel tack vare en proportionell valmetod, där valmännen ha känslan av att de betyda något, och icke en valmetod som denna, som i stor utsträckning ger valmännen känslan av att de icke betyda något.

Jag har velat framlägga dessa synpunkter och samtidigt understryka, vad jag sade i början av mitt anförande, min och mina kamraters stora tillfredsställelse med regeringens förslag. Så länge vi förmå, komma vi att stödja den i denna fråga. Naturligtvis faller frågan i dag — herrarna gå ju omkring och se så belättna ut. Jag är dock övertygad om att denna sak faller framåt, ty i en rad av länder har man dock gått in för proportionalismen efter samma linjer, som regeringen här har föreslagit.

Från dessa utgångspunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Olsson i Mora: Herr talman! För min del har jag aldrig kunnat tillägna mig någon hänförelse för proportionalismen. Jag har inte kunnat se annat än att det proportionella valsättet är en alltför komplicerad maskin för att uppskattas av menige man, och vilka svårigheter man än fått dragas med även i de länder, där man tillämpat majoritetsval, synes erfarenheten ha bekräftat, att proportionalismen i regel försvårar uppbyggandet av den parlamentariska starka regeringsmakt, som i längden blir allt mera oundgänglig. Man har inte velat lyssna till dessa och liknande invändningar. Proportionalismen godtogs i princip och kan snart fira silverbröllop i svensk politik utan att kärleken ännu synes ha sjunkit under nollpunkten. Man kunde inte komma ifrån att det var en krånglig valmetod, men man böjde sig därför att den ansågs innebära en grundtanke av djup och oemotståndlig rättvisa. Det var rättvisesynpunkten, som segrade, och det var samma synpunkt, som motiverade 1921 och 1924 års valreformer.

Nu är det emellertid obestridligt, att vår proportionella valmetod fortfarande ger väsentligen felaktiga och därmed orättvisa utslag. För varje val tycks det gå så, att minst lika många mandat placeras felaktigt, som motsvara hela representationen för något av rikets län. Efter min mening skall man ha mycket små anspråk eller också vara berusad av eget maktinnehav för att finna detta tillfredsställande. Fullkomligt exakt kan visserligen ingen valmetod bli, men har man gått in för rättvisekravet framför åtskilliga andra välgående synpunkter, då är man också skyldig att se till, att valmetoden ger ett så proportionellt exakt utslag, som det är möjligt att nå utan alltför stora praktiska olägenheter. Jag skulle vilja säga som en ärad gammal lantman för åtskilliga år sedan yttrade från västgötabänken: »S'a de' va', så s'a de' va'». Det är detta, som är innebörden i Kungl. Maj:ts förslag om införande av riksmandat. Såvitt jag förstår, överansträngde sig den ärade talaren på smålandsbänken, när han av detta förslag ville snickra en gravvård över proportionalismen. Jag kan inte se, att utskottet eller någon annan kunnat visa upp, att detta förslag skulle kunna utöva någon skadlig åverkan på andra värden inom det politiska livet, som utskottet uttrycker saken. Det har inte kunnat göras sannolikt, att detta förslag skulle gynna uppkomsten och fortvaron av ett flertal småpartier. Men om det nu vore så, att denna risk föreläge, skulle ingenting ha varit lättare än att förebygga denna risk, om man verkligen velat själva saken. I det avseendet instämmer jag helt med den ärade föregående talaren på stockholmsbänken.

För min del skulle jag visserligen ha kunnat tänka mig en annan grund för tilläggsmandatens fördelning, men det väsentliga är för mig, att en reform i propositionens syfte skulle skapa ökad rättvisa och möjliggöra en befrielse från de oheliga allianserna i vårt politiska liv, dessa karteller, som förrycka och grumla klarheten i valutslagen och som under nuvarande förhållanden möjliggöra för verkliga lilleputtpartier att med andras överskottsroster slå sig fram till mandat. Vill man ej befria oss från detta kartellsystem, har man ej rätt att klandra att systemet under nödvändighetens tryck kommer till användning. Vad som i propositionen föreslås borde kännas som en renlighetsåtgärd ej minst av socialdemokraterna. På lång sikt kan det också vara en klokhetsåtgärd, ty ingen kan väl tro, att det nuvarande partiväsendet skall i evighet bestå, varken högern eller socialdemokratien, som i dag slutit förbund för att fälla detta förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Bergström och Lundén avgivna reservationen.

Häruti instämde herrar Olofsson i Digernäs, Sandberg, Björling, Selberg och Bergström i Bäckland.

Ang. val till riksdagens andra kammare.
(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! När jag lyssnat till de anföranden, som hållits dels från regeringsbänken och dels av representanter för de små partierna, har jag fått det intrycket stärkt, att man blåser upp denna fråga till att vara mycket större än den i själva verket är. När man framställer denna fråga om tilläggsmandat såsom en fråga om demokrati och rättvisa, är man i själva verket ute och använder alltför vackra etiketter. Vi kunna, åtminstone bland oss själva, vara tämligen ense om att bakom detta ligger uteslutande en strävan — herr Kilbom antydde det öppet — att från vissa partier skapa sig möjlighet till flera mandat i riksdagen. Det är en ganska uppenbart enkel, men låt mig säga fullt lovlig motivering för framläggandet.

Jag skall emellertid ett litet ögonblick taga upp den argumentering, som av justitieministern anfördes just ur demokratisk synpunkt. Jag behöver kanske icke spilla några ord på herr Kilbom i det sammanhanget, ty när herr Kilbom efter sin politiska utveckling uppträder som läromästare i demokrati, beror det möjligen på den mycket omvittnade tråkigheten i den svenska riksdagen, att vi ej bara gapskratta åt honom. Det sades här av justitieministern, att det var meningen, att man inom en demokrati skulle så ordna, att representationen avspeglade alla skiftningar i folkopinionen. Det är alldeles riktigt. En demokrati, som är ärlig, försöker alltid inom sig bereda rum för alla meningar, låta dem komma till tals, ej bara i den mån de bilda partier, utan om de överhuvud taget befinnas ha något värde att tillföra det allmänna bedömandet av de gemensamma frågorna. Men därför att det finnes en meningsriktning, är det ej alldeles säkert, att denna meningsriktning nödvändigtvis skall vara företrädd av en riksdagsman. Och jag vill påpeka, att de herrar, som här tala om rättvisa och demokrati, ändå halta väsentligt, när det gäller meningsriktningar, som eventuellt äro mindre starka än deras egna. Herr Kilbom erbjöd oss bl. a. den möjligheten att säga, att för att ett parti skall komma i fråga vid utdelning av tilläggsmandat, skall det i valkretsarna erövra 5 eller 6 mandat. Herr Kilboms parti har 8 mandat. Han räknar således med att även vid en tillbakagång skall han klara sig vid 5 eller 6 mandat! Det sades från herr Olsson i Mora någonting i ungefär samma tonart. Man vill, att det ej skall bli för små partier. Men vad hoverar man sig då för? Man är ju själv villig att utlämna vissa meningsriktningar. Men varför är det orimligt att samla i samtliga valkretsar en minoritetsröstning och slå ihop rösterna till en stor röst, som räcker för ett mandat i hela landet? Varför skall en sådan meningsriktning behandlas på annat sätt än den, som i en valkrets eller två kan mönstra tillräckligt många för att besätta mandat? Från den rättvisesynpunkt, som herrarna anlägga, borde man väl sträva efter ett system, som gör det möjligt för en meningsriktning, som representerar en 230-del av de i valet deltagande, att få in en representant. Då finns det, så vitt jag förstår, bara en utväg nämligen att göra hela landet till en enda valkrets och genomföra en fördelningsgrund som garanterar varje 230-del ett mandat. Om man ej ställer sig på denna ståndpunkt, skall man sluta upp med att diskutera sitt system såsom något, som innebär högre rättvisa.

Låt oss komma överens om, att här är det ej fråga om hur man skall på rättvisaste sätt utdela mandat, utan om hur vissa meningsriktningar skola göra sig så starkt gällande som möjligt. Därmed kommer jag tillbaka till frågan om avspeglingen i den demokratiska representationen av olika meningsriktningar. Det proportionella systemet lämnar i viss utsträckning möjlighet för sådan avspegling, en sådan schattering av opinionen. Men varje detaljmening kan icke bliva representerad i riksdagen. Det finns ju andra sätt, som ge medborgarna möjlighet att deltaga i den allmänna diskussionen, ge uttryck åt sina meningar, genom tidningar, möten, propaganda. Här i riks-

dagen ha vi oavbrutet kännedom om, hur ej bara representanter för vissa meningsriktningar utan företrädare för privata intressen hitta vägen till riksdagsmännen och gör dem underkunniga om den uppfattning som finnes. Vidare: det är ej en demokratisk representants uppgift att bara diskutera. Man kunde nästan tro att diskussionen vore det väsentliga, när justitieministern talade om, att parlamentarismens förmåga att lösa sin uppgift blir större, om alla meningsriktningar därinom bidra vid prövningen av frågorna. Jag uppger, att jag tror, att den demokratiska representationens största uppgift ej är att diskutera utan att handla, att föra en demokratisk politik, och att det är ett minst lika demokratiskt intresse att ha ett arbetsdugligt parlament som att ha en möjlighet för varje meningsriktning att i parlamentet delta i den avgörande diskussionen.

Jag har emellertid ingen invändning i och för sig att göra mot strävandet att tillföra den allmänna debatten så stor rikedom av synpunkter som möjligt. Har man bara tillräcklig tid på sig, gör man klokt i att lyssna även till den enskilde, som har sin egen mening om, hur den eller den allmänna frågan skall lösas. Men det är en annan sak, som när det gäller valsystemet spelar större roll, och det är, hur minoritetspartierna i tillämpningen av den makt de erhålla kunna bidra till att möjliggöra den demokratiska styrelsen. Icke representera de frisinna en demokratisk styrelse. Icke representerar herr Kilbom en demokratisk styrelse. Försöka icke dessa minoritetspartier pressa sina meningar till det yttersta utan hänsyn till sin litenhet? Jag har aldrig märkt, att den nuvarande regeringen på något sätt i sina pretentioner hämmats av att den representerar ett så litet parti. Icke röja dessa minoritetspartier någon särskild lust att sammanföra meningar av olika slag, att genom tillmötesgående mot andra möjliggöra ett handlande. Det finnes knappast i den svenska riksdagen ett parti, som mera propsar på den egna ståndpunkten än de frisinna, som mera propsar i förväntan att genom att hålla på sin lilla mening tvinga något av de större partierna, som vill, att något skall ske, att gå över till det lilla partiets mening. Om man skall tala om demokrati, tror jag emellertid, att man skall komma ihåg, att demokrati ej bara betyder rättigheter utan även skyldigheter, och skyldigheterna trada just fram, sedan man fått ett visst inflytande och skall använda detta inflytande till det allmännas bästa för att möjliggöra en politik, som för landet framåt i en riktning, som motsvarar vad man av valresultatet kan sluta sig till att den stora och övervägande delen av folket önskar. Men då får man sannerligen lägga sig till med en helt annan mentalitet än den, som de frisinna företrädare i sin politik. Jag tror att, när man skall tala om demokrati, man har mer anledning att erinra om, hur mycket mera det beror på mentaliteten än på mandaten. Om dessa partier, som här kämpa för den demokratiska rättvisan, ville i sin politik visa det öppna sinnet för vad man är skyldig demokrati, visa den villighet att jämka sig samman med andra meningar, som borde utmärka en demokrati, så skulle det ej spela någon som helst roll, om de företräddes av 25 eller 35 representanter. Ty det är ej ändå, när det gäller att ge anda åt demokrati, på antalet representanter det ytterst beror. Huruvida det system, som vi ha nu, skänker ett parti en representant för mycket eller en representant för litet, 5 representanter för mycket eller 5 representanter för litet, det är enligt min mening en ganska underordnad fråga för den demokratiska styrelsen. Om vi socialdemokrater här i riksdagen ha 90 mandat eller 100, det är ej avgörande för vårt inflytande i annan mån, än om det kommer till koalition med andra partier och bildas majoritet med dessa röster. Så länge vi äro ett minoritetsparti kunna vi enligt min uppfattning utöva samma inflytande, i den mån vi vilja verka genom våra idéer, genom insatser i de frågor, som föreligga, om vi företrädas av 90 representanter, eller

Ang. val till riksdagens andra kam-mare.
(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

om vi representeras av 100. Jag tror också, att man om det frisinade partiet kan säga, att det genom sin nuvarande representation har full möjlighet att företräda sina idéer och att i den mån dessa ha någon betydelse för ärendenas avgörande också få dem att öva inflytande. Det skulle väl ej förhålla sig så, att det frisinade partiet skickat hit ett 30-tal representanter men glömt hemma dem, som överhuvud taget förstå att representera deras idéer. Det är väl ändå så, även om man väljer valkretsvis, att de män, som skickas hit av ett parti, ha en förmåga att företräda det partiets politik, som överhuvud taget kan vara den enda förklaringen till, att de väljas som det partiets representanter. Jag känner ej till, att det frisinade partiet har en rad av mycket skickligare karlar än de frisinade, som sitta i kamrarna, karlar, vilka stå utanför och banka på riksdagens dörr för att säga ut de ting, som herr Ekman, herr Hamrin och herr Hansén ej kunna tala ut till riksdagens ledamöter. Det är alltså ej någon verkligt avgörande eller betydande fråga, om valsystemet verkar på det sättet, att ett parti får ett par representanter mer eller mindre.

I detta sammanhang vill jag säga till herr Kilbom, att vi ha ingen lust att få den hjälp, som herr Kilbom så frikostigt erbjuder oss. Vi ha meddelat honom många gånger, att vi helst se, att han går för sig själv. Vi ha ingen glädje av de 5 eller 6 mandat, som han påstår, att han skänkt oss. Men det förhåller sig så, att när Kilbomarna fortsätta att åka snålskjuts på vår partibeteckning, är det av fruktan för att, om de framträda som självständigt parti, riskera att ej få något mandat alls, därför att man skulle inom arbetarvärlden upptäcka den fara, som ligger i splittring.

För mig är det ej här fråga om bättre eller sämre demokrati. För mig är det tillräcklig anledning att gå emot förslaget emedan det innebär, att man sätter i gång en vidlyftig apparat utan att tillföra vårt politiska liv och valsystem något av värde. När jag hörde herr Olsson i Mora fick jag ytterligare bestyrkt, att det här i själva verket bara är ett försök att inför allmänheten skaffa sig en täckmantel för den oheliga alliansen. Svenska Morgonbladet skrev omedelbart efter det att konstitutionsutskottets utlåtande var offentliggjort: All right, vi få ej som vi vilja. Nu kunna vi med glatt humör fortsätta vår allians med högern. Herr Olsson i Mora har spelat på samma sträng: Nu kunna vi säga till väljarna: Vi vilja så ogärna gå med herr Lindman, men eftersom man vägrat oss tilläggsmandat, måste vi göra det. Det kan hända, att man får folk att tro på denna förklaring, men nog förefaller det mig, att om man, som herr Olsson i Mora, var så upprörd över den oheliga alliansen, skulle man våga försöket att gå fram utan den, isynnerhet som den innebär, att de frisinade hjälpa högern mer än de få hjälp av högern. Den naturliga ordningen, ifall man vill åstadkomma ett upphörande av de oheliga allianserna, vore väl den, att man slöte en överenskommelse om att gå självständigt fram. Det har ju ofta anförts, att alliansen, som det hette, mellan kommunister och socialdemokrater, d. v. s. Kilbomarnas snålskjuts på vår partibeteckning, skulle vara anledningen till den borgerliga alliansen. Jag ställde för några månader sedan en öppen fråga, huruvida man, därest vi kunde garantera, att icke Kilbomarna längre skulle åka snålskjuts på vår partibeteckning, vore villig på den andra kanten att låta bli allianser. Från högern, från de frisinade, från bondeförbundet kom svaret, att egentligen betyder den ingenting, den där bolsjevikalliansen, ty den borgerliga alliansen bygger på helt andra grunder, den är den borgerliga politikens allians mot socialdemokraterna. Det tror jag uttrycker sanningen, men då tycker jag heller icke, att man skall vare sig här eller i sin press bry sig om detta himlande med att man så ogärna vill det, man ju tydligen i själva verket så gärna gör.

Innan jag slutar, skulle jag vilja lämna en liten upplysning till herr Kilbom.

Han talade om en viss fågel, som hade viskat till honom åtskilligt om partikongressen. Jag tror, att det överhuvud taget är för mycket av pippi i det, som herr Kilbom får reda på om socialdemokraterna. När det gäller det sätt, varpå man utser de socialdemokratiska representanterna i andra kammaren, så är det ju en enkel sak att läsa våra stadgar. Av dem framgår, att våra kandidater sätts upp genom en allmän omröstning inom vederbörande valkretsar, i vilken alla partimedlemmar i varje krets äga rätt att deltaga, och att resultatet av denna omröstning är fullkomligt avgörande. Partiledningen har icke med detta att göra i annan mån än att den skall tillse, att röstningen sker i enlighet med stadgarna, och att den, därest överklagande på riktiga grunder äger rum, skall förordna om nytt val. Partistyrelsen har icke att lägga sig i vare sig nomineringen av kandidaterna till andra kammaren eller i valet av dessa.

Herr Kilboms funderingar över att en stark regering skulle i viss mån stå i strid med demokratin kan ju endast förklaras därav, att det är så länge sedan, herr Kilbom var demokrat, att han icke längre begriper våra problem.

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag hade från början icke tänkt taga till orda och därför var det endast med tvekan jag sedermera lät anteckna mig på talarlistan, men det var ett par synpunkter, som framfördes av herr Kilbom, som uppkallade mig. Jag har det intrycket, att vi vid denna riksdag ha sett i de flesta diskussioner och voteringar en borgerlig samling. I dag få vi bevittna något helt annat, nämligen en kommunistisk-frisinnad allians, som ju är så mycket sällsyntare.

Herr Kilbom började med att säga, att han tyckte sig i utskottets förslag spåra en tendens till fascism. Ja, man får vara tacksam för att icke herr Kilbom kallar det för brutal terror eller något sådant. Var herr Kilbom går här i denna värld, tycks han aldrig glömma att taga med de förstoringsglas, med vars hjälp han får de proportioner på saker och ting, som han önskar. Att kalla utskottets utlåtande för en tendens till fascism är väl ändå något starkt.

Kammaren lade kanske märke till att herr Kilbom förde oss ut på en liten internationell expedition, där han sökte visa upp, hur i andra demokratiska länder systemet med tilläggsmandat eller utjämningsförfarande hade verkat utan att ha resulterat i uppkomsten av oändligt små partier. Han nämnde därvid också Holland, och det förvånade mig, därför att det var icke många år sedan, som man hade över ett fyrtiotal partier i Holland. Det gick till och med så långt, att de så kallade gipskatteförsäljarna i landet organiserade sig och genom sin tilltagsenhet lyckades belägga ett mandat i den holländska riksdagen. För övrigt kunde vi lägga märke till att herr Kilbom, klokt och förståndigt nog för övrigt, hoppade över ett besök i ett stort kulturland, nämligen Ryssland. På vad sätt den proportionalism är beskaffad, som i Ryssland tillgodoser olika meningsriktningars skäligen inflytande på statsstyrelsen, undvek herr Kilbom av kända orsaker att sätta oss in uti.

Jag vill också på tal om de 5,000 rösterna i Örebro län fråga, varför icke herr Kilbom kan förebygga, att vi på något sätt kunna utnyttja sådant. Det sker ju så enkelt genom att i höst anta en annan partibeteckning, exempelvis »det kommunistiska partiet» eller »det nationalkommunistiska partiet» kanske för att ge en närmare erinran om att man icke hör samman med den kommunistiska internationalen.

Sedan nämnde herr Kilbom också, att i England, det gamla tvåpartisystemets klassiska land, hade man sett uppkomsten av en hel del småpartier. Ja, det kan ju hända, att det har uppstått till exempel en liten fascistisk riktning och en klyvning inom den lilla resten av det liberala parti, som finns. Det är riktigt, men om vi se på det nuvarande engelska parlamentet, företer det väl inga-

Ang. val till riksdagens andra kammare.

(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

lunda bilden av en hel mängd varandra inbördes bekämpande partier, utan där äro väl motsättningarna och linjerna ganska klart och distinkt utförda.

Vidare skulle man väl också kunna säga, att när man gör sina jämförelser med andra länder, där det faktiskt finns mycket flera småpartier än här, så visar väl detta just, att det system, som vi nu ha, tycks ha varit det allra bästa, eftersom vi icke ha begåvats med några ytterligare småpartier i vårt land.

Emellertid, herr talman, medan jag har ordet, skulle jag bara helt kort be att få göra några korta kommentarer till den kungl. propositionen som sådan. Tyvärr är det kanske icke många, som just nu ha den tillgänglig. Annars skulle jag vilja erinra om vad vederbörande departementschef sagt på sid. 24, där han efter att först ha sökt visa upp det proportionellt riktiga i dessa riksmandat sjunger en lovsång till riksmandatens idé såsom varande ett medel att höja kvaliteten inom folkrepresentationen. Man får verkligen säga, att det är en lyrik, som blommor och som är nog så märklig. Han börjar med att erinra om att det kan inträffa, att de mindre partierna icke kunna placera sina ledande män i andra kammaren, därför att de bo i kretsar, där partiet i fråga är mycket svagt. Ja, redan därvidlag vill jag säga, att den omständigheten, att en politisk riktning börjar bli så svag, att den icke ens har någon som helst förankring i våra numera stora valkretsar, är väl kanske ett ganska typiskt varsel om vart det håller på att bära hän med en sådan åskådning, och frågan är väl, om man i så fall skall med artificiella medel söka nå större inflytande. Man har i detta avseende talat om Stockholm, och det nästan föresvävar mig, att herr justitieministern, då han skrivit denna motivering, bestämt haft ett visst parti och kanske vissa av dess representanter för ögonen, då han talar om vikten av att icke minst små partier skola få utnyttja sina högt kvalificerade krafter, som annars icke kunna placeras. Jag måste säga, att nog vore det mycket enklare att lösa den saken genom att upphäva bostadsbandet, i vilket fall en verklig rikskandidat i ordets bästa mening, naturligtvis utan tvivel om hans ställning i övrigt anses hotad, skulle kunna bli placerad. Jag är alldeles övertygad om att i fall den frisinnaede åskådningen i våra storstäder håller på att dö ut, och det tycks den ju vara på god väg att göra, och om till och med excellensen Ekmans mandat skulle vara hotat, så skulle, om man finge bostadsbandet upphävt, nog en så hjärtans snäll och praktig man exempelvis som herr Lundén kunna ställa sitt mandat till förfogande, så att icke partiet miste den kvalitativa tyngd, som partiechefen representerar.

Så säger också herr statsrådet i sitt försök att visa upp de kvalitativa vinster, som äro att få, att det kan ju även hända, att de stora partierna ha en stor bjässe eller prima kraft, som i alla fall icke kan placeras i den egna valkretsen. Ja, det är just knuten. Det är mycket riktigt, men då säger jag det, att ett parti skulle ju kunna ha så gott om sådana förstklassiga krafter, att icke ens riksvallistan räckte till, och vad skall man då göra? De, som då slagit sig till riddare för den absolut exakta proportionella rättvisans idé, måste då säga, att här ha vi herr A och professor B och de kunna icke ens placeras på riksvallistan, trots att hela riket anser, att det är sådana kvalificerade människor, som Sveriges riksdag behöver. Alltså klickar systemet, menar jag, även på den punkten.

Så höjer sig statsrådet Gärde till en formlig dityramb, när det blir fråga om att visa vad vi rent kvalitativt skulle vinna av detta system, genom följande ord, som jag skall be att få återge:

»Man erhåller möjlighet att genom rikslistorna ställa sina främsta män inför väljarna; rikslistorna komma att ge en bild icke blott av den politiska uppfattning, som partiet företräder, utan även av de tillgångar i fråga om

personlig förmåga, över vilka partiet förfogar.» Här vill jag skjuta in: skulle man icke kunna tänka sig, att de stora partierna komma att göra så, att de sätta i vanlig ordning upp sina allra bästa män i de lokala valkretsarna, och att de härigenom bli liksom handikappade? De ha då icke kvar denna lysande samling av partichefer på riksvallistan, ty de ha ju redan placerat dem i de lokala valkretsarna. Men jag fortsätter: »De stridande politiska riktningarna», säger herr statsrådet, »bliva på ett mera konkret och åskådligt sätt än tidigare presenterade för valmännen, de komma att personifieras av de på riksvallistan uppsatta kandidaterna, vilka tjänstgöra som partiets banerförrare.» Man kan nästan tänka sig en sådan där lysande excellenslista, inför vilken valmännen bli alldeles betagna. Man ser liksom ett koncentrat av all den politiska vederhäftighet och duktighet, som den organisationen och riktningen kan prestera. Det blir, som någon sagt, verkligen riksdagsmän med guldkant, de som där sättas upp. De ha också den fördelen, att de komma att få sina namn publicerade i Post- och inrikes tidningar samt i länskungörelserna. Jag frågar verkligen, om det ändå icke blir en slags skillnad på dem och den övriga plebsen, om jag så får uttrycka mig, de enkla männen i ledet, som aldrig åkt in på riksvallistan utan endast stå på de lokala listorna.

Herr Sävström erinrade om att valmännen ju bli utestängda från allt nämnvärt inflytande på valet av dessa förnämre människor, som alltså skola representera riket på ett speciellt sätt, därför att det skola kommittéer på 50 man, i realiteten partiledningarna, styra om. Ja, jag gratulerar verkligen dessa partiledningar. Det blir väl så, att här kommer folk att stå i kö för att få anteckna sig till att stå på dessa listor. Finns det intrigväsen och rackartyg förut i det politiska livet, så måste det bli en formlig blomstring därav efter detta, då naturligtvis en hel del människors håg och trängtan måste gå i den riktningen.

För övrigt tycker jag man svävar något på målet om vad det är för folk, som skall stå på riksvallistan. I ena ögonblicket framhålles det, att det skall vara alla dessa verkligt ledande personligheter, varöver ett parti förfogar, vilka ge en konkret bild av partiets styrka och slagfärdighet, och i nästa ögonblick talar man om att det skall vara folk, som ha sina mandat hotade, d. v. s. politiker i sjönöd. Frågan är vilket det nu skall vara. Skall det vara hövdingarna och cheferna, eller sådana, som stå på osäkra platser, vilket är en mycket intrikat och ledsam historia, eller skall det vara en slags kombination av uteslutande partiledare och i sjönöd stadda politiker? Det är frågan. Man får väl icke förtänka kammaren, om den känner sig något kallsinnig inför dessa erbjudanden om hur vår riksdag skulle liksom kvalitativt kunna förbättras på detta sätt.

Idealet kan icke vara, att riksdagen skall vara liksom en fotografisk reproduktion av allehanda skiftande och nyanserade riktningar ute i landet. Herr statsrådet Gärde sade något om att de mera betydande minoritetsgrupperna böra få bli företrädda, och det är alldeles riktigt, men jag frågar: kan man verkligen anse, att därför att en riktning har lyckats att bita sig fast i en enda valkrets och där få ett mandat, så skall det rent moraliskt leda till att alla de stänkröster, som tilläventyrs denna åskådning fått, sammanföras och taga gestalt i ytterligare ett eller annat mandat i riksdagen.

Jag lyssnade i första kammaren med stor uppmärksamhet till herr statsministerns anförande, och jag tyckte mig finna, att han lade särskild tyngdpunkt på detta, att det är orättvist och orättfärdigt att liksom beröva några grupper av samhällsmedborgare den konsekvensen av deras röster, som ligger däri, att de få en del av inflytandet genom att erhålla representation i riksdagen. Jag erkänner, att det ligger något i detta. Det är en gränsfråga,

Ang. val till riksdagens andra kammare.
(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

var man egentligen skall stanna. Jag vill också ärligt erkänna, att herr Kilbom och för övrigt också herr Olsson i Mora redan ha rört vid detta. Det visar sig, att det finns egentligen ingen här i kammaren, som tycker den där idén med ett mandat såsom borgen för att man skall få samla ihop rösterna över hela riket, är något tilltalande. Jag satt icke med vid handläggningen av detta ärende i konstitutionsutskottet. Eljest skulle jag ha föreslagit 5 eller 10 mandat eller något sådant eller kanske 100.000 röster. Ja, det hade väl icke varit lönt att föreslå 10 mandat, ty då hade herr Kilbom genast sagt, att det är klart, att man vill införa en sådan bestämmelse för att beröva kommunisterna rätten att tillgodoräkna sig sina skvätt- eller stänk-röster. Jag menar, att om man går in på den linjen, så får man resonera om den, men enbart den omständigheten, att man i en enda valkrets fått ett mandat kan väl icke kvalificera en åskådning snart sagt vilken som helst att sitta i riksdagen. Jag tar exemplet med de verkliga kommunisterna, de så kallade Sillénarna. Om de, som kanske är antagligt, till hösten få ett mandat uppe i Norrbotten, så skulle man enligt herr statsministerns resonemang samla upp Sillénarnas röster i Malmö, Tomelilla och Hunnebostrand och var som helst över hela riket, och om de på det sättet kunna krångla sig till 2 eller 3 mandat, så vore det dem väl unnat. Men är icke detta resonemang felaktigt? Om här uppstått en åskådning, som håller på att förkunna under flera år i landet, att rösträtt skola vi icke ha, riksdag skola vi icke ha, parlamentarism skola vi icke ha, men vi skola, när det blir möjligt, genomföra med väpnad makt en proletär diktatur i landet och om det erfordras skola vi tillgripa terror för detta, icke en planlös oorganiserad terror, utan när stunden är inne skola vi förverkliga, om så behövs med vapen i nävarna, den proletära diktaturen, om, säger jag, en sådan åskådning uppstått, inför vilken folkets flertal och arbetarvärldens flertal står immun och oemottaglig, skall man då ändå säga, att det ligger i den svenska lagstiftningens intresse att tillse, att denna åskådning, som saknar fäste i realiteten hos nationen, skall bli placerad i riksdagen? Jag menar, att är det icke riktigare att säga, att om en åskådning, det må nu vara en urreaktionär åskådning eller fascism eller en urradikal, har fått ett visst fäste i det allmänna tänkandet, i folkets livsföring och så, så skall man naturligtvis se till att den också får sin representation lika fullt som alla andra åskådningar.

Jag tror emellertid, herr talman, att hela denna tankegång i själva verket bottenar i något annat, nämligen att den är ett försök att fördröja de små mellanpartiernas upplösning, ty det se vi ju, att dithän tenderar i alla fall utvecklingen. Det är historiens gång. Vi socialdemokrater voro i begynnelsen tidvis ganska underrepresenterade, men vi ha icke klagat över detta utan ha litat på att våra idéer så småningom skola hjälpa till att öka vårt inflytande och icke valtekniska arrangemang av det ena eller andra slaget. Vart har det stora liberala partiet tagit vägen? Vi veta, att år 1912 sutto här i kammaren 101 eller 102 liberaler. Vad är det kvar av dem nu? Här finnas herr Osberg och Jönsson i Revinge och ett par till såsom ensamma pelikaner i öknen. I övrigt är hela partiet försvunnet. Vi se också, hur det har gått med det frisinnade partiet. Vi erinra oss landstingsmannavalen år 1930, då de formligen sopades bort i vissa valkretsar. Tendensen i våra storstäder är ju, att hela den frisinnade åskådningen försvinner. Vad beror detta på? Jo, det beror på en helt annan sak, som icke kan upphjälpas genom att man artificiellt söker skaffa sig kompensation på sätt, som här är föreslagit. Det är icke sådana ting, varmed man skall trygga sitt politiska inflytande, utan det skall man göra genom att ge resoluta och klara besked åt folk om vad man vill. Då inträffar det, att man antingen förankrar och stärker sin ställning och därmed förankras och stärker också ens samhällsuppfattning, eller också blir den

klart underkänd. På idéernas gång och växlingar kan valtekniken gudskelov utträtta föga eller intet.

Jag ber att få biträda utskottets förslag.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Jag får bekänna, att jag var ganska intresserad av att se vilken motivering som det väntade avstyrkandet av den framlagda propositionen på denna punkt från konstitutionsutskottets sida skulle komma att innehålla. Jag antog, att man i detta utskottsbetänkande skulle samla alla de skäl, som man kunde framföra mot reformen. När jag fick konstitutionsutskottets arbetsresultat i min hand, måste jag emellertid säga mig, att det var ett oerhört torftigt resultat, som mötte i utskottsbetänkandet. Jag skall också söka uppvisa, att de invändningar, som framförts i utskottets utlåtande, i det stora hela icke utgöra någon bärande grund för den ståndpunkt, utskottet intagit. Jag skall därefter övergå till de kompletterande erinringar till utskottets betänkande, som gjorts här i afton. Och jag vill då om exempelvis herr Per Albin Hanssons anförande säga, att det hjälpte sannerligen icke upp utskottets arbetsresultat.

Det man börjar med i utskottsbetänkandet är frågan om det överhuvud taget kunde anses föreligga något behov av en mera väsentlig omdaning av det nuvarande valsättet. Detta är det enda uttalande, som icke består av vissa smärre detaljerinringar, vilka eljest i fortsättningen fylla hela utskottsbetänkandet. Men denna fråga ger ju en kritiker viss befogenhet att taga upp hela spörsmålet från allmänna och teoretiska synpunkter. Frågan gäller — inför det sätt, varpå rösterna avgivas i ett parlamentariskt land — om ett behov att förändra gällande bestämmelser om röstsammanräkningen kan anses föreligga, så länge valordningen är av den beskaffenhet, att stora medborgarskaror ställas inför alternativten att, antingen rösta för åskådningar, som de icke gilla, eller också rösta för sin egen åskådning, men med utsikt att deras röster vid sammanräkningen icke erhålla något inflytande på valutgången. Om det i stor utsträckning förhåller sig så med de former, under vilka rösterna avgivas, måste man anse, att det är ett missförhållande, och att sålunda ett behov av ändring i det avseendet föreligger.

Nu är det så, att i stora delar av vårt land vid val efter val medborgare nödgas gå och rösta i medvetandet om att därest de gå in för en åskådning, som de gilla, komma de icke upp till det avsedda resultatet; deras röster erhålla icke något som helst värde. Samtidigt utövar man påtryckning på dem från höger och vänster: »Rösta icke för er mening! Den kan i alla fall icke ge er något resultat.» »Rösta med oss», säger man på vänstersidan, »ty annars vinner en högerman.» Och från högern ropar man: »Rösta med oss, annars så stöder ni socialdemokraterna.» Och massor — det är i detta fall rätta ordet — massor av röstande komma att av denna anledning icke under sin rösträttsutövning fritt och otvunget få ge uttryck åt sin egen politiska uppfattning. »Detta är ju nonsens», säger då herr Per Albin Hansson, »det är icke något att fästa sig vid i ett demokratiskt samhälle.» Jag påminde nyss i första kammaren om hurusom jag hörde herr Trygger hålla ett anförande år 1917, året före rösträttsreformen. Han utgick därvid ifrån, att när ostridigt vissa samhällsmedborgare äro bättre rustade att bedöma samhällsfrågorna och att kunna deltaga i det allmänna samhällseliga arbetet, samhället begär en orättvisa mot sig självt, när det icke åt dessa ger ett ökat inflytande utan fördelar makten lika åt alla. När jag gick hem efter föredraget, hade jag sällskap med en mycket framstående socialdemokrat. Han sade till mig: »Huru i all rimlighets namn kan man ställa sig på den ståndpunkten, att här skola människors rikedom och utbildning och utrustning i olika avseenden vara grunden för rösträttens utövande. Är det icke orimligt? Kan det finnas någon annan grund som håller

Ang. val till riksdagens andra kammare.
(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

än den, som ger åt alla människor lika rösträtt, men med utsikt för den högre stående personligheten att individuellt öva ett starkare inflytande på samhällets utveckling?» Ja, jag måste medge, att han hade fullkomligt rätt. I dag möter jag emellertid representanter för socialdemokraterna, som icke vilja ägna en tanke åt kravet på *lika* rösträtt. I dag anses det icke utgöra ett spår av missförhållande, att stora skaror människor stå i den ställningen att de under hela sitt liv icke få tillfälle att utöva rösträtt för sin åskådning på ett effektivt sätt. Jag fick för några dagar sedan från Malmö ett brev från en medborgare, som jag icke känner, och som meddelade mig, att han icke tillhörde samma parti som jag, men som i alla fall förklarade sig äga borgerlig vänsteråskådning. Han sade: »Jag har aldrig i mitt liv varit i tillfälle att rösta med den effekt att min röst räknats såsom ett uttryck för uppfattningen inom det samhälle, där jag bor.» »Icke skall man bry sig om sådant», säger herr Per Albin Hansson. »Det är icke något att fästa sig vid i ett samhälle, bildat på demokratiens, den allmänna rösträttens och den medborgerliga självstyrelsens grund.» Det är icke den frågan, huruvida vid sammanräkningen ett parti erhåller ett eller två mandat mera, ehuru även det utgör en oförsvarlig orättvisa — jag skall återkomma för att visa huru det därmed ställer sig i skilda fall — det är icke detta som är det avgörande och det väsentliga, utan det avgörande och väsentliga i det nuvarande tillståndet är, att stora grupper aldrig komma i tillfälle att rösta för vad de samhälleligt anse vara rätt och samtidigt kunna ge effekt åt sin röst, utan de ställas i valet och kvalet mellan att antingen rösta för något, som de mer eller mindre djupt ogilla, eller att indirekt lägga ned sin röst, d. v. s. att rösta utan att erhålla någon representation.

Om jag går ut på valfältet och därvid tänker mig att börja med Malmöhus län och fortsätta med fyrstadsvalkretsen, med Hallands län, med Kronobergs län, med södra Älvsborgs län och Bohuslän, så få mina meningsfränder i samtliga dessa valkretsar år efter år gå och rösta under den nyss angivna förutsättningen. Att det för herrarna, som icke känna av samma olägenhet, icke »finns någon anledning» att tänka på huruvida man icke här rimligen borde åstadkomma en annan ordning utgör icke något försvar. Gent emot utskottets förklaring, att här föreligga icke några berättigade krav och således icke något behov av att få en ändring till stånd, vågar jag därför säga, att här föreligga verkligen berättigade krav och behov av en annan ordning, såvida man icke vill, att vissa medborgargrupper skola alltjämt försättas i den ställningen att de icke med *lika* rätt som andra få rösta för det, som de anse vara politiskt rätt och riktigt.

Utskottet fortsätter i sitt betänkande och erinrar om att när det proportionala valsättet infördes gällde det icke att »erhålla en efter exakt proportionalistiska grunder sammansatt representation utan att fastmera erhålla en praktiskt användbar metod att förhindra ett eljest möjligt majoritetsförtryck». Jag vill härtill erinra, att när det gällde införandet av proportionalismen ville man bland en stark majoritet både inom och utom riksdagen icke i det sammanhanget bryta med bostadsbandet. Det ville man behålla. Det proportionala system, som vi då erhöles, blev sålunda en kompromiss mellan å ena sidan kravet på ett bibehållande i största möjliga utsträckning av bostadsbandet, d. v. s. valbarheten inom vissa begränsade områden, och å andra att tillämpa proportionalismen. Man kom då i första hand icke längre än till den valkretsordning, som vi ägde den första tiden. Men icke kan den omständigheten, att man vid den tidpunkten, då man strängt sökte fästa avseende vid båda dessa önskemål — proportionalismen och bostadsbandets bevarande — icke kom längre än som skedde, icke kan den omständigheten rimligtvis senare åberopas såsom ett bärande skäl mot en ny anordning, som visserligen i det väsentliga bibehåller bostadsbandet, men som samtidigt i ökad utsträckning

ger de proportionalistiska synpunkterna sin rätt. Dessutom vill jag i detta sammanhang framhålla, att när man å ena sidan från utskottets sida talar om att det är valkretsen, som blir representerad i det förefintliga systemet, och å andra sidan samtidigt betonar, att den nuvarande ordningen skulle bättre än den föreslagna vara skickad att skapa starka regeringar, förstår jag icke det resonemanget. Det är just riksåskådningen, samlande i stort sett alla sina anhängare i hela riket, som ger möjlighet till att i detta avseende skapa ett starkt regeringsunderlag. Det är alltså icke, såsom utskottet tyckes tro, de lokala synpunkterna, de lokala önskemålen och de lokala strävandena, som den nuvarande valordningens förmåga att skapa starka regeringar bygger på.

I fortsättningen säger utskottet: »Visserligen kan inträffa, att vid sammanräkning av valresultaten från de olika valkretsarna det ena eller det andra partiet blir inom riket i dess helhet över- eller underrepresenterat, därest resultatet skulle bedömas från den matematiska proportionalismens synpunkt. Men», fortsätter utskottet, »detta förhållande saknar praktisk betydelse, då avvikelserna äro jämförelsevis obetydliga.» Vad menar man därmed? Om jag skulle taga fram det antal riksdagsbeslut, som fattats med en sådan röstmajoritet, att, därest på dem skulle tillämpas den omkastning av röstetalet, som en *matematiskt* rättvis mandatfördelning medförde, skulle jag finna en mängd frågor, där man kan förutsätta, att riksdagens mening torde ha blivit en annan än den, som nu kom till uttryck. Jag tror ingen kan bestrida, att det bleve resultatet i många fall. Men utskottet säger helt framt, att det förhållandet att man med den nuvarande anordningen erhåller en på ett annat sätt sammansatt riksdagsrepresentation än som skulle bliva fallet med det som nu föreslås, saknar praktisk betydelse. Jag vågar på den punkten uttala, att utskottets uppgift i det avseendet är oriktig. Praktisk betydelse skulle en rättvis mandatfördelning erhålla såväl i ett antal sådana fall, där jag icke gillar omkastningen, som sådana, där utskottsmajoriteten icke vore tilltalad av en annan utgång. Men i andra fall skulle med visshet besluten utfalla bättre än för närvarande är fallet. Hur kan under dessa förhållanden konstitutionsutskottet leverera ett sådant uttalande som detta, att de avvikelser, som skulle följa av en proportionellt rättvis mandatfördelning, icke äro av den art, att de äga någon praktisk betydelse?

I fortsättningen säger utskottet, att »den proportionella exaktheten, icke får genomföras längre än att den icke utövar en skadlig åverkan på andra värden inom det politiska livet». Utskottet fullföljer därpå sin tankegång och kommer fram till att ett bifall till förslaget skulle gynna uppkomsten av ett flertal småpartier. Jag skall sedan återkomma till detta. Men om jag frånser denna omständighet, vill jag fråga: i vilka avseenden skulle ett bifall till den kungl. propositionen »utöva en skadlig åverkan på andra värden inom det politiska livet»? Att det skulle minska utsikterna för att i riksdagsarbetet behålla en hel del dugliga, erfarna och värdefulla krafter, det kan ingen påstå. Propositionen öppnar i det avseendet *ökade* utsikter till en bättre sammansättning av folkrepresentationen. När så är fallet, vari ligger då den skadliga åverkan, som man menar, att ett bifall till propositionen skulle komma att medföra? Jag hoppas, att i den fortsatta diskussionen få höra något därom. I herr Per Albin Hanssons anförande förekom ingenting i det avseendet. Han försökte bagatellisera den fråga, som här föreligger. Han ville göra gällande, att den var ett uttryck — det föreföll mig åtminstone så — för ett obehörigt intresse, men någon anvisning på vilket sätt och i vilka avseenden ett bifall till propositionen skulle medföra denna »skadliga åverkan», det kunde jag för min del sannerligen icke av hans inlägg få något som helst grepp om.

När utskottet i fortsättningen säger, att det är uppenbart, att en sådan utformning av valsättet, som skulle gynna uppkomsten och fortvaron av ett fler-

Ang. val till riksdagens andra kam-mare.
(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

tal småpartier, skulle vara ogynnsam, så är mitt svaromål detta: skulle verkligen ett antagande av Kungl. Maj:ts proposition i högre grad gynna uppkomsten av småpartier och nya partier än den nuvarande ordningen gör? För min del måste jag säga, att jag anser, att så icke bleve fallet. Den nuvarande anordningen möjliggör, att ett parti vinner sitt första mandat och därmed sin första nybildning i riksdagen genom att i vissa fall leverera endast en del av det matematiskt erforderliga röstetalet för sitt mandat. Genom att hänga sig på andra partiets beteckningar kan det tänkas, att ett nytt parti erhåller sitt första mandat på dels sina egna röster, som dock icke svara mot den röstsiffra, som måste företes inom valkretsen för ett mandat, dels genom att utnyttja överskottsroster från partier, under vars politiska beteckning man går fram. Det skall för övrigt bli intressant att se, om vi icke få ett par sådana fall här i Stockholm nu vid 1932 års val. Jag skulle icke hålla det alldeles för omöjligt att både det nya Forssellska partiet och det bebådade centerpartiet kanske vinna var för sig sina första mandat på grund av denna möjlighet. Herr Per Albin Hansson kan icke vara så säker på, att det är något att skratta åt, att dessa nybildningar genom att acceptera andra partiets överbeteckning erhålla ett mandat på en siffra, som icke i sig själv räcker till att skaffa dem en egen representant. Så kan ske i det föreliggande fallet. Det är det allra närmaste exemplet som vi ha, och det kan upprepas också i andra fall. Det är för övrigt icke olikheten mellan propositionens förslag och det nuvarande tillståndet som skapar nya partier, utan det är helt andra faktorer, som äro avgörande för, huruvida dylika partier framträda eller icke.

Om jag vidare fortsätter med utlåtandet, finner jag huru utskottet också gjort en anmärkning mot att justitieministern skall vara sammanräknare, när det gäller riksmandaten. Utskottet säger nämligen, att justitieministern måste anses vara en så politisk engagerad person, att man icke kan med riktig tilltro överlämna sammanräkningsproceduren åt honom, fastän han skall verkställa den tillsammans med representanter från både riksbanksfullmäktige och riksgäldsfullmäktige. Är det någon människa som verkligen vill ge något värde åt ett sådant argument? Här få ju redan nu justitieministern och justitiedepartementet klara upp en hel del frågor, exempelvis om överflyttning av mandat från den ena valkretsen till den andra, vilken åtgärd kan vara avgörande för huruvida ett mandat stannar hos det ena partiet eller det andra. Man kan på förhand ganska noga komma till en uppfattning om, vad en sådan mandatöverflyttning politiskt betyder. Men icke har någon människa trots hittills — såvitt jag hört — att man inom justitiedepartementet icke skulle förut-sättas verkställa den fördelning av de röstande och det därmed förbundna, tekniska förfarandet på ett i alla avseende oangripligt och just sätt. Men *om* man nu verkligen trodde, att så icke komme att ske inom justitiedepartementet, funnes det väl åtskilliga andra möjligheter. Man hade exempelvis bland annat möjligheten att i stället för justitieministern låta presidenten i Svea hovrätt inträda såsom ordförande i organet för sammanräkningen. Likväl säger utskottet, när det avslutar sitt betänkande, att redan av sist anförda skäl mot justitiedepartementets handhavande av sammanräkningen synes förslaget icke heller kunna ur formella synpunkter tillstyrkas. Är det ett argument, som övertygar kammarens ledamöter? Är det någon, som verkligen menar, att på *sådan* erinran kan och bör ett förslag av denna art fällas?

Så kommer jag över till en fråga, som berörts av åtskilliga talare, nämligen frågan om samgående mellan olika partier under gemensam kartellpartibeteckning och i vissa fall även under gemensam partibeteckning. Nog få vi väl ändå erkänna, att detta samgående, vilket nu framträder i dylikt avseende, företer en avskräckande bild. Att partier, som förklara om varandra och till varandra, att de misstro varandra och anse varandras handlingssätt i stort

sett olycksdigert och deras ömsesidiga tillvaro således ur olika synpunkter sett alls icke önskvärd, att, säger jag, sådana partier äro hänvisade till en val-anordning, varigenom man rent av framtvingar, att medlemmar av olika politiska grupper skola ge sin röst åt åskådningar, som de sedermera i den öppna diskussionen beteckna såsom verkligt skadegörande, det är icke rimligt. Måste man icke erkänna, att det borde vara ur alla synpunkter önskvärdt, att varje parti går fram för sig, söker skaffa anhängare till de åskådningar, partiet företräder, och till de insatser, partiet gjort, och endast därpå skapa anslutning till sin politik? På det sättet tillförsäkras varje parti, kvantitativt sett, fullt ut det inflytande på lagstiftning och samhällsarbete i övrigt, som anslutningen i sig själv ger anledning till. Är det någon, som kan bestrida, att det icke är ett riktigare, enklare, klarare och ur olika synpunkter bättre förfaringssätt än det nu följda?

Herr Per Albin Hansson sade mot slutet av sitt anförande, att det, som gjorde, att han gick emot detta förslag, var den oerhört omfattande anordning, som enligt propositionen måste göras för att nå ett, som han tyckte, mycket betydligt förbättrat resultat. Ja, den anordning, som propositionen erbjuder, skulle både i fråga om arbetet för valledningarna, i fråga om de allmänna diskussionerna mellan partierna under deras förhandlingar om samgående och i fråga om kostnader m. m. dylikt giva åt samtliga, som hava sysselsättning med detta, vida mindre arbete och uppostringar och i varje fall väsentligt större trevnad i arbetet, än de nuvarande förhållandena i det avseendet skapat. Jag vågar sålunda göra gällande, att jämväl ur nu berörd synpunkt skulle ett bifall till propositionen innebära ett framsteg, en vinst av fullkomligt obestridligt värde.

Herr Sävström — nu kommer jag till en annan av de talare, som uppträtt här i kammaren — erinrade om kartellerna. Han påminde om, att när frågan om samgående under kartell- och partibeteckningar avgjordes röstade socialdemokraterna mot det förslaget, under det att de frisinnade röstade för det. Och han frågade: Vadan detta? Jag svarar: Jo, därför, att den nya anordning, som de frisinnade den gången röstade för, gav åtminstone en smula möjlighet att icke ställa än större skaror medborgare i det läget, att de finge rösta utan utsikt att därmed få giva ett effektivt uttryck åt sin egen åskådning. Vi hava velat begränsa det området så mycket som möjligt. Socialdemokraterna gingo även vid det tillfället emot en sådan strävan. Jag vet icke, vilka skäl, som då förmäde dem att gå emot rättsanspråk av denna art. Och nu, när det gäller en ny anordning, som frigör väljarna från kartellernas alla svagheter och brister, är man fortfarande emot att gå fram på en väg, som kan skapa klarhet, reda och ökad rättfärdighet i fråga om mandatfördelningen.

Herr Sävström yttrade vidare, att de s. k. rikskandidaterna naturligtvis »skulle vara bosatta i Stockholm». Varför är det naturligt? I det parti, jag tillhör, har Stockholm, när det gäller att vid landsmöten avgöra dylika frågor, en röst mot de övriga 27 valkretsarnas lika många röster från deras representanter. Vad kan man ha för visshet om, att rikskandidaterna skulle tagas från Stockholm? Jag är övertygad om, att en lista för vårt partis valkommande skulle hava få om ens något stockholmsnamn med på en dylik vallista. Man skulle söka få upp kandidatnamn, som korresponderade mot de röstgrupper, som man önskar vända sig till, och man skulle säkerligen alldeles visst undgå att göra det stora missgreppet att uppgöra denna lista endast med kandidater från Stockholm.

Herr Sävström trodde slutligen, att de frisinnade från landet icke skulle bliva så ledsna, om förslaget fölle, och detta av det skäl, som jag nu pekade på, nämligen att det skulle i stort sett endast placeras stockholmare på listan. Om jag kunde få en ledig stund, skulle jag visa herr Sävström det antal resolutio-

*Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)*

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

ner, uttalanden och hemställanden, som vi fått ensamt från de län, där man får gå och rösta gång på gång, utan att man därvid ägt likaberättigande med andra väljargrupper. Då skulle han få se, om de frisinna ute på landet icke bryde sig om den saken.

Herr Fast förklarade, att om vi skulle fortsätta på detta sätt med proportionalismens utbyggande, skulle man komma fram till ett så »rättvist och tråkigt» resultat — det första avsåg väl att verka ironi — att snart ingen ville vara med om röstgivningen. Det har redan av en föregående talare i debatten påpekats, vilka siffror som presterats vid röstavgivningen på olika håll i världen, där det proportionalistiska valsättet användes. Icke är det det, som är avgörande för deltagarantalet. Jag vågar göra gällande, att om något valsätt i sig självt stimulerar till röstdeltagande, är det ett valsätt, som ger den röstande den känslan, att han eller hon med sin röst får göra ett uttalande, som väges och räknas lika med andras, när det gäller att bestämma vad som skall ske i landet. Det är uppenbart, att i den mån röstsättet påverkar valdeltagandet, är det obestriddligen sådana former för röstgivning, som stimulera till röstpliktens fullgörande.

Socialdemokraterna, sade herr Fast, skulle kunna acceptera bostadsbandets upplösning. Jag frågar: Om socialdemokraterna stå på den ståndpunkten, hur har man då kunnat acceptera utskottets motivering, som visar på valkretsen som det grundläggande och avgörande för den representation, som skall skapas? Har man ändrat mening, sedan man underskrivit det utskottsutlåtande, som här föreligger? Att på en gång förena uttalandet i utskottsutlåtandet om valkretsen som grund och ram för representationen med att samtidigt säga, att vi äro beredda att när som helst bryta bostadsbandet, det går, herr Fast, icke ihop.

Herr Fast gjorde mig också en tjänst genom att erinra om, att när man såg, hur de olika partierna blevo representerade i riksdagen, så skulle man icke tänka bara på andra kammaren utan också på första kammaren och dess sammansättning. Han påpekade också, att om man nu gör en sammanräkning av liberalerna och de frisinna, skulle man komma till en rösts övermål för dessa båda mellanpartiers räkning. Ja, men hur förhåller det sig, när man lägger grunden, herr Fast, för sammansättningen av första kammaren? Jag skall giva herr Fast en liten spegelbild av det. Vid det senaste valet i Stockholms län fick den borgerliga vänstern för ett landstingsmandat betala 6,511 röster, under det att bondeförbundet på 873 röster mera fick fem mandat. I Östergötland erhöll den borgerliga vänstern 9,064 röster och fick två landstingsmandat. Högern hade på 22,608 röster 20 mandat. De frisinna fingo betala 4,532 röster för varje landstingsmandat; högern fick sina på 1,130 röster för varje.

Vad är det för bagatell, menar väl herr Hansson. Varför skall ni bry er om en sådan sak?

I kretsen Södermanland—Västmanland var ställningen den, att bondeförbundet på 12,984 röster fick 11 elektorer, de frisinna för 13,510 röster 6 elektorer och socialdemokraterna för 51,216 röster 44 elektorer. Varje högereklector krävde där 1,105 röster, varje bondeförbundselector 1,180 röster och varje socialdemokratisk elector 1,164 röster. Men bakom varje frisinnat mandat fick man möta upp med 2,251 röster i hela denna valkrets, Västmanland—Södermanland.

Icke skall man bry sig om sådana små ojämnheter, säger herr Hansson. Han tycker, att det går bra, som det går.

En fortsättning av första kammarens sammansättning, som grundar sig på dylika valutfall, är det med den, som herr Fast i fortsättningen vill räkna och likväl anse, att här råder ett tillstånd, som är oangripligt och följdriktigt?

Herr Fast frågade, varför icke frågan om skydd för partibeteckningar kommit upp. Ja, i det sammanhanget ber jag att få svara med motfrågor. Vill

man från herr Fast och hans meningsfränder därvid acceptera partibeteckningar, som icke införa ett nytt, vilseledande moment, ett moment av oklarhet över valställningen och valarbetet? Om man monopoliserar klassbeteckningar, som sedermera skulle vara lagligen skyddade, och därmed trycker ett visst partis stämpel på en hel klass, medan det inom samma klass finnes anhängare till andra partier, som i sin allmänna inställning icke stode på samma grund, då skulle man, såvitt jag förstår, därmed skapa en fullkomligt orimlig och oförsvarlig anordning. Vill man däremot åt partibeteckningarna giva ett sådant innehåll, att det framstår klart, vilken allmänpolitisk åskådning det är fråga om, att man sålunda avser en samling väljare med en gemensam grundsyn, då skulle tanken om skydd för partibeteckningarna verkligen vara att reflektera på. Men vill man vara med om en sådan anordning av partibeteckningarna, att intet oklart och vilseledande moment införes redan genom partibeteckningens innehåll? Antagligen icke.

Herr Hansson klandrade, såvitt jag hörde, kommunisterna för att de hade använt, vad han menade vara socialdemokraternas partibeteckning. Men om det är riktigt, herr Hansson, att socialdemokraterna icke önska samgång med andra partier, varför väljer man då icke en partibeteckning, som utesluter dylikt samröre? Varför bibehåller man en partibeteckning, som man dessutom formulerar så, som man gjort i den första valkrets, varifrån jag fått rapporter om valställningen i år, där man skrev i Social-Demokraten, att »vårt parti beslutat gå självständigt fram»? Där tog man som kartellbeteckning »arbetarpartiet» och som partibeteckning »socialdemokraterna».

När detta sker i valkrets efter valkrets, herr Hansson, vad värde få då herr Hanssons deklARATIONER, att man icke önskar, att något annat parti skall rösta under samma kartellbeteckning?

Herr Hansson yttrade gentemot oss, att våra önskemål icke klarlades av de argument, som vi framfört under diskussionen. Jag svarar: vi hava försökt att på detta område gång på gång få införd en reform av mandatfördelningen — som vi hava föreslagit anordnad under olika former och på olika sätt — varigenom varje parti kan gå för sig självt och likväl få ut av sina röstningar det, som det bör erhålla, nämligen representation i förhållande till sin styrka. Socialdemokraterna och herr Hansson däremot ha vid varje tillfälle, då frågan varit före, icke velat vara med om någon ändring under förklaring, att de önska gå fram självständigt vid valen. I den praktiska tillämpningen ha de sedermera gång på gång handlat så, att i handlingen legat en klar inbjudan till samverkan med dem, som man förklarat sig *icke vilja samverka med*.

För övrigt har jag litet svårt att förstå sammanblandningen i detta avseende mellan *det arbete*, som efter valen skall utföras av partierna inom riksdagen, och *sammansättningen* av riksdagen. I ena ögonblicket säger man, att här skall icke talas utan här skall handlas, att man skall äga en åskådning och veta, vad man vill. I det andra ögonblicket påstår man, att vi frisinnade uppträda med förkastlig envishet och ständigt försöka få vår åskådning genomdriven. Det är svårt att få sammanhang mellan dessa erinringar av olika beskaffenhet. Det är väl helt naturligt, att om ett parti tror på riktigheten av sina ståndpunkter och att det, som det vill genomföra, skall gagna samhället, det söker genomföra sina strävanden, så långt man förstär och förmår. Däri ligger ingalunda någon angräplig politisk arbetsmetod utan ett naturligt förfaringssätt för var och en, som ur det allmännas synpunkt vill gagna det hela.

Det var också så, herr Hansson, att i första kammaren röstade sex socialdemokrater för propositionen efter deklARATIONER, som uppenbarligen gingo ut på, att de icke kunde godkänna det resonemang, som i denna fråga förts av

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

konstitutionsutskottets socialdemokratiska ledamöter och nu av herr Per Albin Hansson. Jag hoppas, att man på olika håll skall efter hand komma underfund med, att man i detta avseende icke kan kvarstå i det tillstånd och på den punkt, där man nu befinner sig — av hänsyn och skäl, som jag icke vill forska närmare efter men som förefalla mig ur alla synpunkter oförklarliga.

Herr Hallén hade vissa bekymmer om vilka som skulle stå på rikslistorna och undrade, om det skulle vara partiernas bästa män eller partiernas nummerkarlar. Ja, den saken får varje parti självt bestämma. De principer, som man på den punkten vill lägga till grund för förfaringssättet, får partiet godkänna på det sätt, det självt vill. Tycker man, att man gagnar sig själv bäst genom att sätta upp sina främsta män på rikskandidatlistan, går det. Vill man uppställa dem i hemorten, går det. Man kan samtidigt sätta sina framstående män på olika vallistor, om man vill göra det. I det avseendet lägger den nya anordningen intet band på vederbörande partier. I detta avseende borde man knappast ha något att anmärka.

Här har också diskuterats om var gränsen skulle sättas för att ett nytt parti skulle äga rätt att få tillgodogöra sig röster över hela landet. Det har talats om olika gränser i det fallet. Propositionen upptar som gräns det fall, där inom det valkretsområde, inom vilket valet sker, partiet kunnat uppbringa just vad herr Hansson betecknade som den lämpliga utgångspunkten, nämligen en tvåhundra-trettiondedel av väljarantalet inom landet. Det blir kanske icke precis på rösten så. Ty om man lägger tillsammans alla valkretsarna, kanske det blir en något annan siffra än i den speciella valkretsen. Men i det stora hela blir det samma siffra. Därmed har man gått så långt, att man icke sökt förkväva nya åskådningars möjligheter att komma till sin rätt. Men å andra sidan begäres en samling åtminstone på någon punkt omkring ett partis främste representant inom den fastslagna valkretsen, innan mandat kan erhållas. Jag tror icke, att man kan komma till en bättre gräns. Naturligtvis kunna erinringar göras mot varje gräns, som drages, vilket är regeln vid gränsdragning. Men jag tror, att den gräns, som propositionen innehåller, är mest försvarbar, och jag tror icke, att däri ligger någon inbjudan till nya partier, då som jag framhållit de nuvarande förhållandena i det avseendet göra det lättare för dem, som vilja skapa nya partier, att framträda, än vad som skulle ske enligt propositionens anordning.

Herr Hansson sade, att det här är endast spegelfäktari. Det är endast för att de frisinade skola hava möjlighet att säga till människorna, att de hava gjort ett försök igen men icke lyckats. Jag frågar: äro de skäl, som anförts för bifall till förslaget, äro de förhållanden, som vi beteckna som missförhållanden, icke av den art, att de motivera och motivera starkt och klart en ändring, då den kan ske utan större rubbningar och då denna förändrade anordning i övrigt, såvitt jag förstår, enbart skulle medföra fördelar för samhällsarbetet i dess helhet?

Jag vågar göra gällande, herr förste vice talman, att när frågan nu faller, faller den icke av brist på goda skäl.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Björck i Kristianstad: Herr förste vice talman, mina damer och herrar! Det är med en viss tvekan, som jag låtit anteckna mig på talarlistan, därför att frågans utgång är given och en diskussion nu blir ganska ofruktbar. Men efter den mycket skarpa kritik, som hans excellens herr statsministern i sitt utförliga anförande ägnade åt utskottet, anser jag mig skyldig säga ett par ord, eftersom jag deltagit i det beslut, utskottet fattat.

Jag skulle då först vilja säga, att vad den rent principiella inställningen beträffar, är det icke någon så stor skillnad mellan mig och herrarna på regeringsbänken. Jag är gammal proportionalist, mycket äldre än hans excellens herr statsministern. Jag var proportionalist redan för trettio år sedan. Det är jag säker på, att hans excellens herr statsministern icke var. Jag var med i kampen för proportionalismen redan på den tiden, då den var mycket hård. Högern stod då ensam, och inom högern var det till en början endast en mycket liten men tapper skara, som trodde på framgång. Proportionalismen segrade emellertid 1907, som herr Olsson i Mora påminde om. Den kan i dagarna fira 25-årsjubileum. Jag tycker, att det är ett ganska vackert jubileum, som proportionalismen nu firar. Visserligen förklarade herr Olsson i Mora, att proportionalismen under den tid, den verkat, icke gjort mera fördelaktigt intryck, än att kärleken icke sjunkit under nollgraden. Jag vet icke, vad herr Olsson i Mora har för anspråk. Kan han tänka sig en varmare kärlek till det proportionella valsättet än den, som statsministern nyss utvecklade här? Ja, gör herr Olsson i Mora anspråk på större kärlek, har herr Olsson, anser jag, alltför stora anspråk.

Det var en högerregering, som genomförde proportionalismen 1907. Jag minnes mycket väl, vilket hårt arbete man då hade för att få över 21 frisinade. Jag minnes också, hur skarp kritiken var ifrån den borgerliga vänsterns sida mot dessa 21. Jag påminner mig, att när den frisinnade landsföreningen höll sin kongress strax efter denna celebra händelse, steg en av det frisinnade partiets män upp och avgav en mycket indignerad protest mot de partier och de män, som i avgörandets stund sveko, d. v. s. icke gingo emot det proportionella valsättet. Det är ganska underligt att se just denne protestant nu stå som reservant till konstitutionsutskottets betänkande. Det är också ett litet inslag i det jubileum, som här firas.

Jag skulle vilja säga till hans excellens herr statsministern, att när dessa frisinnade ensittare i Malmö eller annorstädes klaga över, att deras röster icke komma till sin rätt, skulle hans excellens herr statsministern kunna säga dem, att det hade varit mycket värre, om den borgerliga vänstern segrat 1907.

Ers excellens säger, att det är 7,000 ensittare i Malmö. Jag har ingen statistik, Ers excellens. Men även om det fanns så många frisinnade röster där, så räckte de dock icke till för att placera en man. Hur tror Ers excellens, att det gått, om vi haft majoritetsval? Då hade det gått sämre. Herr Olssons i Mora ideal är mycket sämre än mitt och Ers excellens' gemensamma ideal.

Jag tror därför icke, att man skall överdriva dessa klagomål. Jag är principiellt proportionalist. Jag erkänner, att minoritetens rätt skall tillvaratagas och skyddas. Jag vill gå så långt. Men jag vill icke gå hur långt som helst.

Jag skall säga några ord om den kungl. propositionen. Jag skall då först säga några vackra ord. Den är synnerligen väl ihopkommen. Det är det bästa förslag, som hittills framkommit för att lösa detta problem, som statsministern intresserar sig för, nämligen att genom utjämnings- eller tilläggsmandat få fram mera proportionell rättvisa. Det är bättre än de förslag, som förut framkommit. Och det har framför de andra förslagen en förtjänst, som justitieministern också framhållit. Justitieministern framhöll, att detta förslag har den förtjänsten, att det tar bort partibeteckningarna. Det är en avgjord fördel. Man kanske kunde hava haft siffror i stället för bokstäver som i andra länder; det hade varit ännu bättre.

Jag går så långt, att jag för denna förtjänsts skull kunde hava haft lust biträda förslaget, om det haft utsikter att gå igenom. Men det har det icke. Det beror på omständigheter, som Ers excellens mycket väl känner till. Som Ers excellens minnes, så berodde motståndet, när proportionalismen skulle genomföras, därpå, att alla de herrar, som voro valda genom majoritetsval, icke

*Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)*

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

ville vara med om förändringen. Nu sitta alla, som äro i denna kammare, tack vare proportionalismens tillämpning i valkretsarna, och Ers excellens vet, att det finnes icke en enda, som icke är underkunnig om att de trettio riksmandaten skola tagas från valkretsarna. Därför är det icke så lätt att få med dem, även om Ers excellens utvecklar ännu mera patos och energi än Ers excellens gjorde i sitt anförande. Jag försäkrar, att det går icke. Det finnes krafter, mot vilka även den starkaste kämpar förgäves.

Men jag har vissa invändningar att göra mot förslaget. Den främsta gäller riksmandaten. Det kan icke hjälpas, att vi i Sverige betrakta representantskapet som något ganska förnämligt, därför att det vilar på väljarnas röster och förtroende. Riksmandaten skulle visserligen få tillsättas genom partiledningarna. Men då blir det icke folkets förtroende, som är den bärande grunden för dessa mandat.

Jag är säker på, att Ers excellens erkänner, att det ligger något i det resonemanget, och medger, att det är en förmildrande omständighet för mitt vidkommande, när jag biträtt utskottets förslag.

Den andra punkten gäller samarbetet mellan partierna. Där har jag en uppfattning, som något avviker från statsministerns. Jag förstår mycket väl, att ett parti vill vara självständigt, att det vill gå fram på sina egna linjer och stå oberoende mot alla andra. Men, Ers excellens, nog måste partierna samarbeta här, i fall de icke hava majoritet. Det är alldeles nödvändigt, om de stå varandra så nära, att de kunna samarbeta i riksdagen. Varför kunna de då icke också samarbeta under valen? Om man skapar en ordning, som befrämjar denna isolering vid valen, riskerar man då icke att befrämja isoleringen i kammaren? Och länder denna isolering icke till skada för det politiska arbetet?

När vi behandlade arbetsformerna härom dagen, motiverade jag, varför jag tillstyrkt utrikesutskottet. Jag har den uppfattningen, att detta utskott, utrikesutskottet, skulle befrämja samarbetet mellan partierna i viktiga frågor. Det kan icke undvikas, att det blir motsättningar mellan partierna. Men man skall söka utjämna dem så mycket som möjligt. Jag tror, att i den mån man kan åstadkomma ett sådant samarbete mellan partierna, skall man också väcka ett större mått av intresse bland väljarna. Men jag har haft mina små misstankar, att Ers excellens icke är så intresserad av det samarbetet. Jag fick det intrycket, när jag hörde herr Olsson i Mora. Han talade om en ohelig allians. Och herr Hansson tycktes med en viss tillfredsställelse acceptera detta uttryck »ohelig». Nå, mina goda herrar, tala då om för mig, vilken allians är helig och vilken är ohelig! Det vore värdefullt att få veta, vilka partier äro heliga och vilka äro oheliga. Stig fram, mina herrar, och vittna, så att jag förstår, vad ni mena! Jag är frestad att säga något vanvördigt, att säga, att det finnes icke heliga och oheliga partier men kanske oheliga och skenheliga partier. Och då, herr förste vice talman, skall jag be att få anmäla mig tillhöra icke de skenheliga utan de oheliga. Jag undrar, om vi icke skulle kunna plocka bort hela denna själv tillräcklighet och självgodhet och säga: Vi äro enkla vanliga människor utan helighet men besjälade av god vilja att göra något gott. Vi hava olika åsikter; men låtom oss resonera, hur vi genom ett gott samarbete skola komma till goda och nyttiga positiva resultat för landet! Jag tror, att vi skola söka komma bort från själv tillräckligheten, som partipolitiken lätt urartar till. Jag tycker, Ers excellens, att vi skola kunna göra det med hänsyn till de mycket allvarliga tidsförhållandena just nu och även med tanke på en jämnad väg i fortsättningen för ett gott samarbete. Naturligtvis finnas partier, som aldrig kunna upphöra att vara rena demonstrationspartier och ingenting annat. Men, Ers excellens, kunna vi icke komma överens om att låta herr Kilbom bli fullständigt ensam om den uppgiften och att vi övriga söka att i största möjliga utsträckning åstadkomma samarbete till en början

vid valen men även i riksdagen, när det gäller att åstadkomma något nyttigt för landet?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Engberg: Herr talman! I konstitutionsutskottet har jag befunnit mig i den säregna ställningen, att jag i dessa frågor företräder en uppfattning, som avviker från den allmänna uppfattningen såväl inom konstitutionsutskottet som inom kamrarna. Jag har nämligen den mening, att proportionalismen är en olycka för hela vårt politiska liv och att ju förr vi komma bort från det proportionella systemet, dess bättre blir det med avseende å möjligheterna att skapa sunda förutsättningar för ett parlamentariskt styrelsesätt. Men om jag hyser den uppfattningen, att proportionalismen är en olycka, så har jag inför den proposition, som regeringen framlagt, haft att överväga två alternativ, antingen att ur ren katastrofteoretisk synpunkt ansluta mig till propositionen med en stilla önskan om att om proportionalismen löper linan ut går den själv sin upplösning till mötes, eller det andra alternativet att motverka de olyckor, som onekligen följa med proportionalismens utveckling. Jag måste säga öppet, herr talman, att när man ser saken historiskt, är man böjd att tro, att hotet med riksvalkretsen är icke något tomt hot. Ty har man kommit därhän, att man lämnat de 56 valkretsarna och övergått till de 28 och nu vill utdela mandat, som om riket vore en enda valkrets, blir, såvitt jag kan förstå, det nästa praktiska steget, att man förverkligar riksvalkretsen ensam. Då kunna vi avskaffa, herr talman, de allmänna valen och införa sociala gruppval, där varje grupp får ett visst antal mandat, som fördelas med hänsyn till nativitetsväxlingar i riket. Men det blir för mitt sätt att se liktydigt med ett slags sovjetsystem. Där får proportionalismen sin fulländning. Vi skola aldrig bestrida sanningen i den tes, som lyder, att först i riksvalkretsen blir den matematiska rättvisesynpunkt tillgodosedd, som ligger i botten på det proportionalistiska tänkesättet.

Jag är motståndare till hela detta tänkesätt och vill, att vi skola utarbета i Sverige ett system, som i utlandet närmast motsvaras av det franska systemet: majoritetsval utan bostadsband och ett omval, vilket system visat sig, såvitt jag kan förstå, i Frankrike vara till styrka och fördel genom att mellan den s. k. första och andra ronden det gives en möjlighet att sluta överenskomelser och ingå vissa allianser, som för den inriktning av landets allmänna politik, som man önskar, ha en mycket stor och avgörande betydelse.

I hans excellens' herr statsministerens anförande återkom 7—8 gånger, om jag icke räknat fel, en synpunkt, som han särskilt kraftigt underströk med starka slag av sin näve i bänken, nämligen att man måste sörja för, att det blir effektivitet med röstningen för partiet. Här finnas, sade han, kretsar ute i landet, där människor, som hysa en viss politisk uppfattning, icke få möjlighet att effektuera den i sin röstning. Han pekade t. ex. på fyrstadskretsen, där ju hans eget parti för en något kryptogam tillvaro, om uttrycket tillåtes. Jag förstår, att tanken från ett slikt faktum lätt leder sig fram till en önskan att kunna få räkna samman röstningen i hela riket. Jag vet icke, hur många rödhåriga det finnes i Sverige, herr talman! Men jag föreställer mig, att med det betraktelsesätt, som herrar proportionalister anlägga på den linje, som regeringen framlagt, kunde mycket väl de rödhåriga i riket bilda ett parti och, förmodar jag, sätta in en rödhårig riksdagsman i andra kammaren. Men jag frågar mig, när man nu hyser den uppfattning, som statsministern har, att man icke kan effektuera sina röster, om icke det ytterst beror på, att ens parti är stätt i återlägg eller också befinner sig i stillastående. Par-

Ang. val till riksdagens andra kam-
mare.

(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

tier, som växa tack vare att de äro uttryck för tidens behov, att de äro instrument för utvecklingen, de partierna behöva inga konstlade medel för att få större representation än vad de vid en fri tävlan kunna få annars. Jag har den misstanken, att statsministern med tanke på sitt eget parti har upptäckt, att det i det avseendet liknar kräftan, att det sedan lång tid tillbaka går baklänges. Och nu har man räknat ut, att man genom en operation på detta politiska skaldjur skulle kunna få det att ändra kurs och hädanefter gå framlänges. Det är möjligt, att operationen kan lyckas tillfälligt, under förutsättning då hypotetiskt, att propositionen skulle genomföras. Men jag är icke säker på, att icke patienten skulle dö på kuppen. Jag tror, att det är riktigt att säga, att partier, som växa och hava livskraft, skaffa sig också en stigande representation. Att genom konstgrepp som detta giva dem en representation utöver vad de vid en fri tävlan med andra kunna skaffa sig inom de nuvarande valkretsarna, finner jag för min del vara opåkallat. Jag har också, i känslan av att man icke skall förvärva proportionalismen utan sätta en damm för utvecklingen, vägrat vara med, ehuru jag öppet skall säga till dem av mina vänner inom konstitutionsutskottet, som i olikhet med mig äro troende proportionalister — det finnes, herr talman, nästan religiöst troende proportionalister i riksdagen — att om de tänkte sin tanke ut, skulle de otvivelaktigt hamna i riksvalkretsen och som en första station stanna på de linjer, där regeringen rör sig. Och jag förstår därför, hur de fattats av skräck inför det ideal, som de själva tillbedja, vilket säger åtskilligt om idealets beskaffenhet.

Emellertid, när man icke är proportionalist utan vill, att utvecklingen skall gå en annan väg, är det också skäl att hindra, att systemet låser fast sig ännu värre i sig själv. Det är ur den synpunkten jag för min del, liksom jag gjort tidigare, gått emot hela detta försök att förnya och utbygga det proportionalistiska systemet. Jag tror, att den tid icke är långt avlägsen, då vi på allvar få taga upp frågan och utreda hela problemet om ett förnuftigt valsätt. Då kunna vi också i det sammanhanget pröva projekt av detta slag. Men jag hoppas för min del, att inga andra än de folkfrisinna och kommunisterna skola rösta för detta dödfödda projekt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet på nytt av hans excellens herr statsministerns anförande. Men innan jag går in på att bemöta vissa av hans uttalanden vill jag säga herr Engberg, att fastän jag är troende proportionalist är jag icke gripen av någon skräck för det påhitt, som regeringen presenterat oss.

När hans excellens herr statsministern frågade, varför vi icke ändrat vår partibeteckning, så gjorde han ingenting annat än upprepade vad många tidningar frågat och han själv många gånger frågat under valrörelserna och vad han många gånger har fått svar på. Vi hava vid upprepade tillfällen på samma fråga svarat, att ända sedan vi började med ett valsätt, som nödvändiggjorde partibeteckningar, har det socialdemokratiska partiet använt »arbetarpartiet». Det är vår ursprungliga beteckning. Vi anse oss hava fullkomlig rätt till denna beteckning, och vi hava icke ansett oss hava någon anledning att utlämna den till andra, som enligt vårt förmenande skulle missbruka den.

Nu kommer hans excellens herr statsministern med invändningen, att man inbjuder till allianser genom att göra underpartibeteckningar. Ja, Ers excellens, vem har genomfört denna kartellanordning, som nästan obligatoriskt tvingar till dubbla partibeteckningar, om icke de folkfrisinna i gemenskap med högern mot socialdemokraternas motstånd? Jag menar, att när man skapar ett valsysteem, som tvingar partierna till dubbla beteckningar, är det

litet skenheligt att förvåna sig över, att ett parti nödgas använda det systemet.

Jag kan tillägga till detta, att det har aldrig förts förhandlingar mellan det socialdemokratiska partiet och något annat parti om allians vid valen, under det att det ständigt pågått förhandlingar mellan de borgerliga partierna och slutits formliga allianser. Vi skulle icke hava förebrått de frisinnade något, om högern lömskt smugit sig in under deras partibeteckning, men såvitt vi förstå föreligger icke ett sådant förhållande, utan de frisinnade hava öppet avslutat dessa allianser. Det må vara deras sak; de må bara icke sedan söka krypa undan ansvaret för vad de göra.

Hans excellens herr statsministern talade med mycken värme om dessa stac-kars medborgare, som icke i hela sitt liv få utöva sin rösträtt på ett effektivt sätt. Jag är en rätt känslig person, men jag måste bekänna, att den värme, som statsministern utvecklade, icke gjorde det ringaste intryck på mig. Det är ganska naturligt. Det beror icke på mig utan på statsministern: det är nämligen på det viset, att hela denna utläggning var oäkta. När här talas vitt och brett om dem, som vilja bereda medborgarna möjlighet att effektivt utnyttja sin rösträtt och dem som vilja förhindra medborgarna till detta, så skola vi komma ihåg det faktum, att det förslag som här föreligger förhindrar alla medborgare, som icke kunna i en valkrets uppbringa tillräckligt många röster för att välja en representant, från att effektivt utöva sin rösträtt.

Vart syftar man för resten med detta? Nu har man föreslagit en anordning av tilläggsmandat i riket. Om ni följde med, som ni naturligtvis gjorde, statsministerns argumentation, så funno ni, att de exempel på orättvisor han anförde anslöt sig väsentligen till landstingsmannaval. Det gav oss en liten erinran om, att fortsättning följer. Sedan man här genomfört tilläggsmandat för andra kammaren, så skall naturligtvis fortfarande i den frisinnade rättvisans namn man gå vidare inom landstingen med utjämningsförfarande mellan de olika landstingsvalkretsarna. Man kan icke rätt gärna stanna där, i synnerhet när man brinner av en sådan rättfärdighetslidelse som statsministern, utan man måste gå till Stockholm och genomföra ett utjämningsförfarande mellan de olika stadsfullmäktigevalkretsarna här, och frågan blir väl sedan, när man gjort detta i landsting och vid elektorsförsamlingar, om man icke måste hitta på någon metod för att skaffa rättvis mandatfördelning även i första kammaren. Det är icke så märkvärdigt, att icke statsministern talade om den konsekvensen, ty den erfarenhet man hittills haft om de frisinnades intresse, när det gällt rekryteringen av första kammaren, tyder ju icke just på någon starkare benägenhet att försöka skapa någon representation i förhållande till styrkan. För närvarande sitter ju i den första kammaren de frisinnade ganska mycket överrepresenterade. Deras rättfärdighetskänsla har aldrig drivit dem att avsäga sig några mandat, och det är ingen som kommit på den tanken att begära det, men det roliga är, att dessa rättfärdighetslidande människor nöja sig faktiskt icke med denna överrepresentation, utan man utnyttjar vartenda val till första kammaren för att på decimalen av en röst försöka smita in en ny frisinnad representant utan tillräckligt underlag hos väljarna.

Jag skulle icke gått in på dessa frågor, om jag icke tyckte, att det ställer i en ganska god belysning den lidelse, som man här utvecklar för den rättvisa representationen. Jag antar, att man tycker att det är obehagligt, att jag talar om det, men jag tror, att det är ganska riktigt kräva, att när man försöker upphöja sig till den store ledaren för det rättvisa, det riktiga och det moraliska, skall man hava litet andra metoder, när man är ute och gör arbete i det praktiska livet.

Jag konstaterar än en gång, att detta förslag icke löser rättvisans problem,

Ang. val till riksdagens andra kam-mare.
(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

det lämnar fortfarande kvar medborgare i fördömsen att icke kunna effektivt utnyttja sin rösträtt, såvida de icke vilja rösta på något av de nuvarande partierna. Det hjälper icke, om det kan i hela landet mönstras $\frac{1}{230}$ av alla de aktiva väljarna. Så länge man icke har kunnat klara det dilemmat, tycker jag man skall tala med litet mera lugn om dessa saker, och jag tror, att man snart skall komma underfund med, att detta är icke ett rättviseproblem, det är ett problem, en strid från de partiernas sida, som känna sig underrepresenterade, att få möjlighet till flera mandat. Det är ingenting annat.

Till herr Björck skulle jag vilja säga, att jag försöker i allmänhet i diskussioner att acceptera de beteckningar, som de det närmast gäller själva använda på företag, som de inlåta sig på. Det är icke jag, som talat om den oheliga alliansen, utan det är en representant för de frisinnade, som betecknat de frisinnades samgående med högern som oheligt. Jag accepterade. De frisinnade känna själva tydligen så som herr Olsson. Jag vill bara säga, att möjligheten att komma ur det prekära läget är, icke att denna proposition antages, utan det är att låta bli att sluta allianser och föra sin egen politik.

Nu kommer herr Ekman att replikera, att herr Hansson klagade förra gången han hade ordet över att vi förde vår egen politik allt för strängt. Det gjorde jag icke alls. Jag skildrade, huru man drev sina meningar ibland utan någon hänsyn till andra berättigade meningar och utan att fatta nödvändigheten av ett visst sammanjämkande, när det gällde att få en enhetlig demokratisk framstegspolitik. Annars har jag ju icke någon överdriven vördnad för hållfastheten i de frisinnade ståndpunkterna. Det hände för icke så länge sedan, att den frisinnade regeringen framlade ett förslag i riksdagen, som dess representanter i utskottet accepterade. När saken förekom i andra kammaren, förelade en frisinnad representant ett förslag med en mycket väsentlig ändring i den ståndpunkt, som intagits av regeringen och utskottet. En annan frisinnad representant ville framlägga ett förslag, som gick ännu längre, men fick icke lov, men man fick lov att rösta för förslaget. Om man konstaterat sådant där några gånger, har man icke heller på det området en så överdriven respekt för den ton, som herr statsministern ibland anser lämplig att använda.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Ett par korta repliker.

Jag ber först att få vända mig mot herr Björck och säga, att jag har icke kunnat förstå hans erinran om att om propositionen skulle bifallas, då skulle det försvåra samarbetet. Herr Björck själv vädjade ju till partier i kammaren, med vilka högern icke går i samarbete vid valen, att samarbeta i riksdagen. Om den vädjan kan göras här till ett parti, med vilket man icke går tillsammans vid valen, varför skulle det icke gälla partier, även sedan de på det sätt, som propositionen förutsätter, gå självständigt fram i valen? Jag kan icke förstå detta, därför att det av honom åberopade förhållande, som han menar skulle ligga i att samarbetet framkallas eller bibehålles på grund av samgåendet vid valen under gemensam partibeteckning, icke borde vara en omständighet tillräcklig för honom, som eljest ansåg, att det låg berättigande i propositionen, att gå emot densamma.

Jag tycker också, att det andra skäl, som han anförde, att han icke ville vara med om saken, därför att den icke ginge igenom, därför att den icke hade utsikt till att vinna majoritet, icke gav honom någon stark ståndpunkt. Skall någonsin en mening, som försöker tränga sig fram, få majoritet och bli riksdagsbeslut, så måste de, som äro anhängare av tanken, gå in för den, försvara den och försöka hjälpa den fram. Att släppa den och säga, att jag vill icke

vara med nu, därför att det icke är möjligt att få majoritet för den, tycker jag icke är ett tillräckligt skäl för att gå emot vad man anser vara rätt.

Herr Engberg yttrade ett par, kanske det var tre gånger, att partier, som gå framåt, behöva icke konstlade anordningar för att uppehålla sig. Ja, men nu är det just så, att den nuvarande lagstiftningen verkar som en konstlad anordning till förmån för det parti, som herr Engberg tillhör. Herr Engberg håller emellertid på denna konstlade anordning med den allra största energi. Är herr Engberg klar och säker på, att framtidens bana för hans parti ligger klar och bred, varför då hålla på något, som han måste säga sig själv icke är principiellt berättigat eller praktiskt riktigt?

Herr Engberg sade vidare, att han ville hava ett förnuftigt valsätt, och betecknade det franska valsättet, det som nu tillämpas i Frankrike, som ett förnuftigt sådant. Nog har väl herr Engberg liksom jag observerat, att de franska socialdemokraterna beteckna deras valsätt såsom olämpligt och oriktigt, och de för sin del äro, åtminstone en betydande majoritet, proportionalister. Så förhåller det sig med det valsätt, som herr Engberg rekommenderar oss.

När herr Hansson skulle förklara sin hållning till partibeteckning och kartellbeteckning, och varför socialdemokraterna bibehålla partibeteckningen såsom underbeteckning, som ju är tillkommen för att möjliggöra för andra att ansluta sig, när, säger jag, herr Hansson skulle förklara detta, sade han: vem har anordnat denna sak—det ha ni varit med om. Var det en förklaring från hans sida varför man vid uppställande av partibeteckning använder icke blott den första beteckningen, arbetarpartiet, utan också den andra, socialdemokraterna? Skulle det vara något skäl, att andra hava varit med om att anordna en sak, för att denna sak sedermera skulle utnyttjas på ett helt annat sätt än man själv anser vara riktigt?

Herr Hansson ansåg vidare, att mina tonfall, när det gällde dem som icke voro i tillfälle att få rösta i politiskt avseende, d. v. s. att med *samma* medborgarrätt som andra få verka för vad de ansågo vara rätt — han sade, att mina tonfall på tal härom voro oäkta, därför att mitt förslag icke hjälpte alla. Om jag möter ett missförhållande, som är mer eller mindre omfattande, så skulle jag sålunda icke, därför att jag icke kan till den yttersta konsekvensen avhjälpa detta missförhållande, kunna göra det i den utsträckning, som möjligheter därtill föreligga, utan att i övrigt läget försämras? Det förefaller mig naturligt, att man försöker i detta avseende att hjälpa i den utsträckning, som man kan hjälpa, utan att därmed andra olägenheter komma till stånd. Det är visst icke så, att man för en sådan strävan måste använda oäkta tonfall. För övrigt känner jag hos oss ingen parlamentarisk grupp, d. v. s. någon grupp, som erkänner parlamentarismen här i landet, utöver de nuvarande mindre partierna, som i valkrets efter valkrets röstar för någon åskådning, någon partibeteckning eller på annat sätt ger sig till känna såsom en sammanhållen grupp i detta avseende, som skulle bli utestängd av den regel, propositionen upptar. Jag känner ingen sådan meningsyttring, som med anknytning till parlamentarismen önskar komma i besittning av inflytande i riksdagen. Och så länge någon ny sådan grupp icke anmält sig, kan man väl icke tala om att svårigheterna och lidandena för dem som enligt propositionen icke komme med, vore så synnerligen stora.

Herr Hansson sade också, att om vi gå med på denna sak, följer fortsättning. Ja, det skall jag icke ett ögonblick bestrida. Fortsättning följer i vad det gäller landsting och landstingsval. Svårigheterna äro där mindre, det är lättare att där åstadkomma en anordning, så att vid landstingsvalen och inom landstingsområdena representationen kan bli på ett rätt och riktigt sätt genomförd; och det vill jag här öppet erkänna, att en förändring där är önsk-

Ang. val till riksdagens andra kammar.

(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

värd. De siffror, som jag omnämmt i detta avseende, torde i det fallet tala ett klart språk. Att man sedermera både kan och bör följa andra linjer för mindre församlingar, där verksamheten icke har politisk natur eller där det gäller enbart praktiska saker, är å andra sidan uppenbart. Jag vill sålunda säga, att gränsen, såvitt jag förstår, går där med våra nuvarande samhällsorganisatoriska förhållanden behovet av en mera genomförd proportionellistisk valordning gör sig gällande.

Med vad jag nu anfört tror jag, att jag har sökt bemöta jämväl de sista erinringar, som gjorts emot propositionen. Jag måste alltjämt anse, att de för propositionen anförda skälen äro vida starkare än de som anförts emot.

Herr Fast: Herr talman! Jag skall avstå från replik med undantag på en enda punkt, där jag anser mig böra rätta ett missförstånd, som tydligen herr statsministern råkat ut för. Herr statsministern var glad över, att jag tagit upp frågan angående de frisinnades representation i första kammaren, och han anförde därvidlag, att de frisinnade fått betala sina landstingsmandat väsentligt högre än andra partier. Nu vill jag till kammarens protokoll tillkännage, att de siffror, som jag stödde min uträkning på, voro icke beroende på landstingsmandat utan beroende av röststyrkorna för de olika partierna i den senast tillgängliga statistiken från landstingsvalen och sålunda oberoende av antalet landstingsmandat.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag måste inlägga en gensaga emot herr Halléns sätt att uppträda. Kanske är det något försök från hans sida att visa, att teologien för honom är starkare än politiken. Kyrkoherde Hallén förkunnade: lev icke, som jag lever, utan lev, som jag lär. Är det något oriktigare, att kommunister och frisinnade i denna fråga gå tillsammans, än att högern och socialdemokraterna gå tillsammans? Det är vanligt, att det från socialdemokratiskt håll, om det inträffar någon gång, att andra partier gå tillsammans, blåses upp till något oerhört, men då herrarna själva hava som *princip* att gå tillsammans med de borgerliga, då tycker den kristlige herr Hallén, behärskad av kristlig etik, att det är alldeles rätt. Skulle icke vi ändå, herr Hallén, kunna sluta med sådana metoder? Jag tycker också, att det kunde vara anledning att sluta med talet om Ryssland. Vad har Ryssland med detta att göra? Har man icke något annat att komma med efter att hava hållit på så många år, tycker jag, att man kunde sluta att yttra sig i debatter.

Ett par repliker, herr talman, till herr Hansson. Herr Hansson säger gent emot dem, som nu gå in för principen om tilläggsmandat, att det sker endast för att skaffa mandat. Tillåt mig vända på satsen, herr Hansson! Ni, som gå *emot* tilläggsmandaten, ni göra det bara för att behålla mandat. Argumenten äro precis likvärdiga, men det är en skillnad, herr Hansson, det är den skillnaden, att vi hava i vår *valmanskärs styrka* rätt att kräva nya mandat, ni däremot kräva edra mandat, trots att ni *icke* hava motsvarande styrka i valmanskåren. Jag skulle tro, att vi icke förlora något på att ställas vid sidan av herrarna vid en dylik jämförelse. Jag tror, att också ur den synpunkten är det fullkomligt riktigt, bokstavligen riktigt att säga: vi representera här rätten, herrarna orätten.

Herr Hansson resonerade också på en annan punkt litet oärligt — måhända utan att han tänkte på det. Han yttrade: herr Kilbom erbjöd oss en rad andra regler, vilka alla voro sådana, att det var tydligt att icke heller han och de som äro anhängare av tilläggsmandaten själva i grund och botten hålla på den absoluta rättvisan. Förlåt, herr Hansson, men problemet ställdes icke så. Jag gav en replik, en ripost gentemot er. Ty vad säga ni motståndare

till propositionen? Jo, ni säga: vi äro anhängare av demokratien, vi äro anhängare av den *riktigast möjliga proportionella fördelning* av mandaten, men *detta* förslag kunna vi icke gå med på, därför att det för fram till att de mest obetydliga partier skulle få mandat. På det svarade jag: om herrarna äro anhängare av *saken*, varför bevisa ni icke detta genom att föreslå en annan form än regeringens för att uttrycka er påstådda känsla för rätten? Det är detta jag sagt, herr Hansson, och icke vad ni lägger i min mun. Nu vill jag deklarerera, att jag anser regeringens förslag vara det riktigaste, men om man icke kan få det allra bästa, får man naturligtvis taga det näst bästa. Och jag tillägger, att hade herrarna i utskottet velat *saken*, kunde ni ha bevisat detta genom att föreslå regel underifrån.

Herr Hansson yttrade, att om man ville demokratien, så spelade det ingen roll, om man hade 30 eller 35 mandat. Förlåt, herr Hansson, det är ingen som tror, att herr Hansson ser saken från en så upphöjd synpunkt. Herr Hansson resonerar nog såsom partiledare också. Var övertygade om — och det är allihop här — att hade det varit *socialdemokraterna*, som varit underrepresenterade, skulle man ha fått höra, vilken himmelens upprörande orättvisa en sådan historia varit. Vi känna till herrarnas uppträdande nämligen.

Herr Hansson talade om att vi åkte snålskjuts. Det är många lantmän i denna församling — jag skall be att få ställa den frågan till dem: om ni har häst och vagn och kör fram på landsvägen och det kommer en vandrare och ber att få åka med er, är det då *ni*, som åker snålskjuts? Är det icke den som utnyttjar er häst och vagn och drager fördel av dem? Jo, det skulle jag tro. Socialdemokraterna sitta med *sex mandat* på *våra* röster. Är det då vi, som åka snålskjuts, eller är det de? Det är ju ingen rim och reson i herr Hanssons tal om snålskjuts. Ni ha fått sex mandat på våra röster. Detta tycker jag visserligen är bättre än att högern fått dem, men man skall icke under sådana förhållanden komma och tala om att det är vi som åka snålskjuts.

Emellertid skall jag be att få säga med anledning av detta tal om snålskjuts, att jag varit med i arbetarrörelsen lika länge som herr Hansson. Han har medverkat till att jag blev funktionär, så att jag kommit att taga aktivare del i det, än jag gjorde förut, och jag har efter måttet av mina krafter arbetat för att föra fram socialdemokratien ända till 1917 — då jag icke fick det längre. Jag tycker sålunda, att jag som representant för mitt parti har precis lika stor rättighet att säga, att *arbetarpartiet är vår partibeteckning*, som herr Hansson att säga, att det är socialdemokraternas. För övrigt vill jag tala om för herr Hansson, att det var någon nere i Blekinge, som för en tid sedan sade till mig: vi vill gärna rösta med ert parti, men vi gör det icke, därför att ni har samma beteckning som socialdemokraterna: och att de skulle få någon röst av oss, vill vi inte vara med om för död och pina.

Herr Engberg rekommenderade den franska valmetoden. Till vad som förut erinrats därom skall jag göra ännu en erinran. Den franska socialdemokratiens ledare, Léon Blum, var det första offret för den nuvarande valmetoden i Frankrike. Den var riktad mot kommunisterna. Får jag använda ett starkt uttryck, så vill jag säga, att en metod, som i högre grad ger möjligheter till manipulationer och som mera skjuter de politiska programmen i bakgrunden än den franska finns icke. Skola vi se på läget i Frankrike ett ögonblick? I den andra valomgången nyligen — den 7 eller 8 maj — förhjälpste socialradikalerna, Herriots parti, och socialdemokraterna varandra till mandat ömsesidigt över hela Frankrike. Jag har detta friskt vom Fass så att säga, ty jag hade en partikamrat här nyligen, som bor i Frankrike och som följt med och tagit del av saken. Nå, då tycker man, att om det skulle ha varit riktigt, skulle detta samgående vid valet ha avspeglat sig också i bättre samarbete i

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

Ang. val till
riksdagens
andra kam-
mare.
(Forts.)

deputeradekammaren, ja upp i regeringen. Men det är just vad det icke gjort. Ty nu blir sannolikt resultatet utav detta — eller kanske rättare *trots detta* — att Herriot kommer att bilda sin regering på en parlamentarisk grundval, bestående av dels socialradikaler, dels socialrepublikaner och alla de centergrupper, som stå till höger om socialradikalerna. Något samarbete med socialdemokraterna synes det icke bli. En sådan valordning kommer herr Engberg och rekommenderar oss. En sådan valordning menar han vara höjden av förnuft. Nej tack, jag tror, att erfarenheterna tala i rakt motsatt riktning. I varje fall kan denna valordning icke alls jämföras med den proportionella valmetoden såsom sådan och naturligtvis icke alls med den förbättring av den proportionella valmetoden, som propositionen föreslår.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet avlåtna proposition; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Lundén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit Kungl. Maj:ts i ämnet avlåtna proposition.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.

Å föredragningslistan var härefter uppfört första lagutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Genom en den 18 mars 1932 dagtecknad proposition, nr 206, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga förslag till

- 1) lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende;
- 2) lag om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ utsökningslagen; samt
- 3) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad.

I samband med dessa förslag hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen väckta motioner:

inom första kammaren

nr 358 av herr *Linder*,

nr 367 av herr *Mellén m. fl.*, och

nr 368 av herr *Lindhagen*, samt

inom andra kammaren

nr 525 av herr *Andersson* i Falkenberg, och
nr 536 av herr *Petersson* i Lerbäcksbyn *m. fl.*

Utskottet hemställde

A) att riksdagen, med förklarande att ifrågavarande proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande förslag till

*Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)*

L a g

om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

På framställning av stadsfullmäktige eller eljest med deras samtycke äger Konungen förordna, att rådhusrätt i stad skall upphöra och staden i judiciellt avseende förenas med domsaga.

2 §.

Beträffande stad, i vars rådhusrätt borgmästaren är ensam lagfaren ledamot eller jämte borgmästaren endast en ledamot finnes, som skall vara lagfaren, må Konungen, när borgmästartjänsten är ledig, även utan stadsfullmäktiges samtycke meddela förordnande om rådhusrättens upphörande och stadens förenande med domsaga, såframt

1. ändringen med hänsyn till förhållandena i såväl staden som domsagan finnes vara till gagn för rättsskipningen,

2. statsverket övertager stadens förpliktelser beträffande avlöning och pension till innehavare av befattning, som genom rådhusrättens upphörande indrages, samt

3. ändringen icke medför ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet för staden.

Förordnande, som nu sagts, må ej meddelas beträffande stad, där länsstyrelsen har sitt säte.

3 §.

Innan förordnande meddelas enligt 2 §, skall fullständig utredning företagas angående åtgärdens verkningar med avseende å rättsvården samt stadens förvaltning och ekonomi. Utredningen skall särskilt avse:

1. huruvida ändring beträffande rättsskipningens ordnande i domsagan erfordras för att tillgodose stadens behov av snabb och lätt tillgänglig rättsvård,

2. huruvida särskild inskrivningsdomare bör förordnas för staden eller annan anordning bör vidtagas för behandling av inskrivningsärenden,

3. vilken myndighet bör vara överexekutor för staden,

4. vilken myndighet bör handhava de uppgifter beträffande fastighetsväsendet, som ankommit på magistraten,

5. hur mantalsskrivning samt debitering och uppbörd av kronoutskylder i staden böra verkställas,

6. hur stadens förvaltning efter magistratens upphörande bör ordnas,

7. vilka utgifter kunna uppstå för staden genom förpliktelse att bidra till hållande av tingshus och genom inrättande av nya tjänster vid stadens förvaltning, samt

8. i vilken omfattning staden nödgas avstå från inkomst eller rättighet.

Om utrednings verkställande förordnar Konungen. Utredningen verkställs av länsstyrelsen, som, där det finnes erforderligt, äger förordna utrednings-

Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)

man till sitt biträde. I utredningen äga stadsfullmäktige deltaga genom utsedda ombud. Närmare bestämmelser om utredningen meddelas av Konungen.

Över utredningen skall länsstyrelsen inhämta yttrande av stadsfullmäktige och häradsrätten och insända därefter handlingarna i ärendet jämte eget utlåtande till Konungen.

4 §.

Det åligger länsstyrelsen att, när borgmästartjänsten eller tjänsten såsom lagfaren ledamot av rådhusrätten blivit ledig i stad, som avses i 2 §, ofördröjligen göra anmälan därom hos Konungen; och skall med tjänstens återbesättande anstå intill dess Konungen annorlunda förordnar.

5 §.

Vid förordnande om rådhusrätts upphörande skola tillika meddelas erforderliga bestämmelser med avseende å stadens rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten ävensom de särskilda föreskrifter, till vilka stadens förening med domsaga må föranleda.

6 §.

Vad i denna lag stadgas om stadsfullmäktige gäller, där sådana ej finnas, om allmän rådstuga.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1932, från och med vilken dag lagen den 13 juni 1924 (nr 190) om stads läggande under landsrätt samt cirkulären den 2 juli 1915 (nr 228) och den 7 maj 1918 (nr 299) till Konungens befallningshavande i länen angående anstånd med åtgärder för återbesättande av vissa borgmästartjänster skola upphöra att gälla.

L a g

om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ utsökningslagen.

Härigenom förordnas, att 1 och 2 §§ utsökningslagen skola, 2 §, vilket lagrum ändrats genom lag den 14 juni 1917 (nr 307), i nedan angiven del, erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Utsökningsmål upptagas och prövas av överexekutor, som är för landet Konungens befallningshavande, var inom sitt län, i Stockholm överståthållarämbetet, i annan stad med magistrat denna eller, där Konungen det förordnar, viss ledamot av magistraten samt i stad utan magistrat Konungens befallningshavande eller den Konungen därtill förordnar.

Är i stad utan magistrat Konungens befallningshavande överexekutor, skall staden med avseende å vad i denna lag sägs räknas till landet.

2 §.

Utmättningsman är å landet landsfiskal, var inom sitt tjänstgöringsområde, och i stad stadsfogde. Finnes stadsfogde i stad, som enligt 1 § skall räknas till landet, vare han utmättningsman för staden. Erfordras i stad mer än en stadsfogde, bestämme Konungen deras antal och omfånget för varderas befattning.

Utmättningsman har — — — förrätta utmätning.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1933.

L a g**angående ändrad lydelse av 5 kap. 21 § och 7 kap. 15 § lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad.**

Härigenom förordnas, att 5 kap. 21 § och 7 kap. 15 § lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad skola erhålla följande ändrade lydelse:

Ang. lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende m. m.
(Forts.)

5 KAP.**21 §.**

Vad om magistrat i detta kapitel sägs gälla i Stockholm för överståthållar-ämbetet, i stad, som lyder under landsrätt, för Konungens befallningshavande eller den Konungen därtill förordnar, samt i samhälle på landet, där bestämmelserna i kapitlet äga tillämpning, för Konungens befallningshavande.

7 KAP.**15 §.**

Vad om magistrat i detta kapitel sägs gälla i Stockholm för överståthållar-ämbetet och i stad, som lyder under landsrätt, för Konungens befallningshavande eller den Konungen därtill förordnar. Konungens befallningshavande äger att erhålla nödigt bistånd av stadsstyrelsen.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1933.

B) att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Uti en vid utlåtet fogad reservation hade herr *Christenson* med instämmande av herr *Johansson* i Brånalt yrkat, att riksdagen i anledning av de i ämnet väckta motionerna ville

dels avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition;

dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville ägna frågan om vissa städers förenande med landsbygd i judiciellt avseende och därmed sammanhängande förhållanden förnyad prövning efter vederbörande städers hörande samt därefter för riksdagen framlägga nytt förslag i ämnet.

Efter föredragning av *punkten A)* anförde:

Herr Christenson: Herr talman! Det föreliggande lagförslaget om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende går ut på att bemyndiga Kungl. Maj:t att under vissa i lagen angivna förutsättningar meddela förordnande om att stad, som icke har minst tre lagfarna ledamöter i sin rådhusrätt, skall även mot sin vilja få sin jurisdiktion indragen och förenas med angränsande domsaga. De städer, som nu äro i fråga, utgöra till antalet ej mindre än 53, däribland flera ganska stora och fyra med över 10,000 invånare. Förslaget har grundats på riksdagens förra året avgivna yttrande rörande huvudgrunderna för en rättegångsreform, i samband varmed även nu förevarande fråga togs upp. Första lagutskottet har tillstyrkt förslaget.

Vid utskottets betänkande har jag och en annan ledamot av utskottet fogat en reservation, som går ut på avslag å propositionen och skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förnyad prövning och nytt förslag i ämnet. Reservationen har främst föranletts av en önskan att bereda de 53 städer, vilka, som

Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)

jag nyss nämnde, skulle beröras av lagstiftningen, tillfälle att få yttra sig över förslaget. Det är ju ett förslag, som gäller en städernas livsfråga. Städernas fullmäktige ha visserligen en gång — år 1923 — fått yttra sig över ett förslag om indragning i viss utsträckning utav en del städers jurisdiktion. Det var den Herlitzska utredningen, som då lades fram. Men detta förslag, som hade föränletts av en framställning ifrån stadsdomarna om förbättrade löneförmåner och sålunda icke närmast framkom med hänsyn till en blivande rättegångsreform, gick icke tillnärmelsevis så långt som det nu föreliggande förslaget. Utredningsmannen, dåvarande docenten, nuvarande professorn Herlitz, avsåg, att det skulle beredas möjlighet till indragning av jurisdiktionen för stad, som icke hade minst 5,000 invånare. Då förslaget kom till Kungl. Maj:t för att sedan föras vidare till riksdagen, satte Kungl. Maj:t gränsen vid ett invånarantal av 4,000. Riksdagen i sin ordning sänkte gränsen till 3,000, varjämte riksdagen gjorde ett betydelsefullt tillägg, som gick ut på att städerna hade möjlighet att med kvalificerad majoritet av sina fullmäktige motsätta sig en indragning av jurisdiktionen.

Ja, detta är den enda gång, som städernas fullmäktige fått yttra sig över frågan om jurisdiktionen. Över processkommissionens utlåtande, som avgavs 1926 och i vilket också frågan om städernas jurisdiktion var på tapeten, fingo icke städernas fullmäktige yttra sig — magistraterna och rådhusrätterna fingo det men icke städernas beslutande myndighet. Senare har det visserligen förekommit utredningar och förslag av de s. k. ekonomisakkunniga och av kommunalförvaltningssakkunniga, över vilka förslag man inhämtat yttrande från städernas fullmäktige, men då har det icke — åtminstone icke direkt — varit fråga om indragning av jurisdiktionen utan endast om huru det skulle förfaras med de ekonomiska och kommunala förhållandena för städer, som icke hade egen jurisdiktion. Nu framlades ju förra året förslag till grundlinjer för en rättegångsreform, och detta förslag upptog, såsom naturligt var, även denna fråga. Men över det förslaget fingo städernas fullmäktige icke yttra sig. Och detsamma gäller beträffande det förslag, som nu framlägges här i år.

Det gäller härvidlag ett privilegium, som man vill taga ifrån städerna, ett privilegium, som de sätta ett oerhört stort värde på. Då förefaller det som en ganska blygsam och rimlig begäran, att, innan riksdagen tager definitiv ställning till frågan, de städer, som skulle komma att berövas sin jurisdiktion, få tillfälle att framföra sina synpunkter inför riksdagen såväl beträffande själva huvudfrågan om jurisdiktionens bibehållande eller indragande som också beträffande de förutsättningar, under vilka en indragning kan komma att ske.

I det föreliggande förslaget förutsätter man visserligen att det skall komma till stånd en utredning i varje särskilt fall. Men då är huvudfrågan redan avgjord genom riksdagens definitiva beslut att lämna fullmakt åt Kungl. Maj:t att bestämma i saken. Det är givetvis hårt för de städer, som det gäller, att berövas sin jurisdiktion, men bitterheten häröver kommer att i hög grad ökas av känslan, att detta skett utan att städerna fått inför riksdagen framföra sina skäl. Ett sådant förfaringsätt kan komma att försvåra blivande uppgörelser med dessa städer och kan sålunda icke vara till gagn för saken. Stadsförbundets styrelse, som fått yttra sig i januari detta år över förslaget, har också med styrka hävdad, att städerna böra höras. Så bör ske icke endast på grund av hänsyn till städerna utan även med tanke på riksdagen själv; det bör vara ett intresse för riksdagen att före ett definitivt ställningstagande få taga del av städernas synpunkter i olika avseenden.

Nu säger man kanske, att städerna dock 1923 fingo yttra sig över ett likartat spörsmål. Ja, det ha de fått, men som jag nämnde, var det då remitterade förslaget vida mer begränsat än det nu föreliggande. En mängd städer, som sa-

ken nu skulle gälla, lämnades då oberörda. Och man kan ju också erinra om att under den tid, som gått sedan 1924, har riksdagens sammansättning i hög grad förändrats. Jag skulle nästan tro, att i denna kammare finns knappast mer än hälften kvar av de ledamöter, som voro med 1924. Vidare är det så, att varken i fjolårets proposition om en rättegångsreform eller i det förslag, som nu föreligger, har det lämnats någon redogörelse till riksdagen för städernas inställning till denna fråga eller för de yttranden, som städerna tidigare avgivit. Det förefaller, som om det hade varit lämpligt, att riksdagen fått något meddelande om den saken åtminstone, om man nu icke ansett sig böra höra städerna. Jag har den uppfattningen, att det föreligger synnerligen starka skäl för att städerna skola få yttra sig. Och jag kan icke finna, att de skäl departementschefen mot en sådan anordning framför kunna anses bärande. Det är, så vitt jag kunnat finna, huvudsakligen tre skäl departementschefen stöder sig på. För det första framhåller statsrådet, att fem borgmästarejänster äro vakanta och att det är olämpligt att de längre skola hållas vakanta. Det skälet tycker jag är ganska svagt. Det kan väl icke vara någon nämnvärd olägenhet för enad med att vakanserna få fortfara ännu något år. För det andra menar herr statsrådet, att det är ett önskemål för städerna, att frågan om organisationen av deras rättsskipning och förvaltning ej längre hålles svävande. Ja, det är ett rätt egendomligt skäl, tycker man, när städerna själva äro så ytterligt angelägna om att få yttra sig i denna sak och säkerligen icke ha det allra minsta emot ett uppskov på den grunden med avgörandet av frågan om organisationen av deras rättsskipning och förvaltning. Sedan säger vidare herr statsrådet, att några nya synpunkter icke torde kunna framkomma. Härutinnan vill jag erinra om att när sakkunnigeutkastet i denna fråga lades fram någon gång i november eller december månad förra året, fingo ju representanter för en del städer taga del av det och göra sina erinringar. Och då visade det sig, att de erinringarna föranledde rätt betydande ändringar i det uppgjorda utkastet. Och det är väl icke uteslutet, att, om städerna nu få i vederbörlig ordning yttra sig och få ordentlig tid på sig, förslaget kunde bliva ändå bättre.

Vidare har såsom skäl mot att städerna skulle få yttra sig framhållits, att de i så fall skulle få yttra sig över ett riksdagsbeslut, vilket icke skulle vara lämpligt.

Ja, det är ju riktigt, som jag nämnde i början, att förra årets riksdag har på visst sätt fattat ett principbeslut i ifrågavarande avseende. Men jag vill framhålla, att riksdagen i samband med sitt ställningstagande till rättegångsreformen uttryckligen förklarade, att den förbehöll sig fria händer och rätt att, när förslagen kommo in, ägna dem en förutsättningslös prövning. För övrigt innehåller det lagförslag, som framlagts, vida mer än det principbeslut, som fattades förra året. Här föreligger ju en utformad lagstiftning.

Men även om den omständigheten, att städerna icke fått yttra sig över detta förslag, är ett viktigt skäl för att nu icke antaga det, så är det ingalunda det enda.

Den utredning, som bifogats förslaget, är synnerligen knapphändig. Någon upplysning om huru det kan komma att ordnas för de berörda städerna med rättsskipning och med övriga förhållanden, får man icke i propositionen. Det är ju så, att en sådan utredning är avsedd att ske för varje stad, innan Kungl. Maj:t med stöd av lagen eventuellt meddelar beslut om jurisdiktionens indragning. Emellertid vore det väl ändå av intresse för riksdagen att, innan den intager slutlig ställning till frågan, få den utredning, som kan vara möjlig att åstadkomma. Jag förstår mycket väl, att, då en eventuell indragning av jurisdiktionen är avsedd att bedömas från fall till fall i mån av vederbörande borgmästares avgång, och det sålunda i vissa fall kan dröja många år, innan frågan blir aktuell i en viss stad, kan en sådan utredning givetvis icke bliva

Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)

fullständig. Men jag tror i alla fall, att det icke skulle vara omöjligt att i stort sett få en överblick över huru det kan komma att ställa sig på de olika platserna. Jag tror också, att det vore av särskilt intresse för riksdagen att få en ungefärlig uppfattning av de kostnader, vilka såsom en konsekvens av lagförslaget antagande kunna uppkomma såväl för staten som för städerna. Nu får man icke veta någonting härom. Det har sagts, att de sakkunniga, som varit tillkallade för denna fråga, utarbetat vissa kostnadsberäkningar, som mera i förtroende, för att icke säga i hemlighet, lära ha tillställts städerna eller vissa av dem. Dessa beräkningar skulle, efter vad jag hört uppgivas — jag har dock icke sett någon sådan beräkning — ha visat, att städerna i allmänhet icke skulle få ökade utgifter utan i stället tvärtom. Huru det förhåller sig med detta känner jag icke närmare till, men jag har, liksom jag förmodar även övriga ledamöter av kammaren, för någon tid sedan fått mig tillsänd en tryckt skrift från Örnköldsviks stad, där man lämnar några uppgifter i detta avseende, som äro av visst intresse. Man säger här, att de sakkunniga hade i sin beräkning kommit till en årlig besparing för staden på 8,000 kronor. Men stadens representanter påstå motsatsen och anse, att staden i stället skulle åsamkas en kostnadsökning, som icke skulle understiga 10,000 kronor per år. Det var ett helt annat resultat än vad de sakkunniga kommit till. Vidare säga dessa representanter för Örnköldsvik, att statsverket kommer att få vidkännas betydande merkostnader dels för ökat behov av arbetskraft i domsagan och dels för indragning av vissa befattningar. Beträffande kostnaderna är det särskilt en sak, som är av intresse i detta sammanhang, och det är den kostnad för tingshusbyggnad, som kan ifrågakomma för städerna. Det har uppgivits, att staden Kungälv, den enda, som med stöd av 1924 års lagstiftning fått sin jurisdiktion indragen, har fått utfästa ett mycket högt belopp — jag har hört uppgivas 100,000 kronor eller mera — såsom bidrag till tingshusbyggnad. Och i skrivelse från Örnköldsvik heter det: »Enligt svar på förfrågan hos tingshusbyggnadsskyldiga i Ångermanlands norra domsaga förutsättes vidare, att staden vid inträdet i domsagan skall utgiva en ersättning av omkring 50,000 kronor.» Det är sålunda ganska avsevärda belopp, som i detta avseende komma i fråga.

Vidare må framhållas de betydande kostnader, som kunna väntas uppkomma för staten genom ifrågavarande städers påyrkade befrielse från kostnaden för anordningar, som fylla statliga uppgifter, såsom åklagareväsendet, krono- och exekutionsväsendet m. m. Detta är ett ganska naturligt krav för dessa städer. De bekosta nu gärna sin rådhusrätt och sin magistrat, därför att de äro anordningar, som de sätta så utomordentligt stort värde på att hava. Om de nu förlora dessa mot sin vilja, är det rätt naturligt, att de önska bli befriade från kostnader, som direkt eller indirekt ha något samband med dessa institutioner.

Ja, det förefaller mig synnerligen angeläget, att riksdagen före sitt avgörande i denna fråga får tillfälle att taga del av en utredning i den mån en sådan redan nu kan ske, angående de kostnader, som en landsrättsförläggning kan väntas medföra såväl för statsverket som för städerna. Vid en sådan utredning bör givetvis en samverkan äga rum med städerna. Med avseende på denna kostnadsfråga, skall jag be att få åberopa, vad stadsförbundet i sitt ovannämnda yttrande anför angående städernas kostnader. Stadsförbundet framhåller »önskvärdheten av att försök göres att inför riksdagen framlägga utredningar av större värde än de 'teoretiska' undersökningar, som de sakkunniga enbart med stöd av tillgängliga utgiftsstatistiker hittills varit i tillfälle att vidtaga. I annat fall torde man kunna befara, att riksdagen får en tämligen skev bild av de verkliga kostnaderna och därmed också en felaktig uppfattning av möjligheterna att genomföra ett tvångsförläggande under landsrätt, med

iakttagande av den hänsyn till städernas ekonomi, som varit en klart uttalad utgångspunkt för fjolårets riksdagsbeslut.»

Nu är det ju så, att enligt lagförslaget erfordras det vissa förutsättningar för att Kungl. Maj:t skall kunna meddela förordnande av indragning av stads jurisdiktion. Det förutsättes för det första, att ändringen med hänsyn till förhållandena i såväl staden som domsagan finnes vara till gagn för rättsskipningen, för det andra, att staten övertager stadens förpliktelser beträffande avlöning och pension till innehavare av befattning, som genom rådhusrättens upphörande indrages, och för det tredje, att ändringen icke medför ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet för staden. Om dessa förutsättningar icke föreligga, så kan icke någon landsrättsföreläggning äga rum.

Vad nu särskilt två av dessa förutsättningar angår, den som avser, att förändringen skall vara till gagn för rättsskipningen, och den som avser, att ändringen icke får medföra ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet för staden, så kan det med säkerhet antagas, att på grund härav många städer, som formellt falla under lagen, skola få bibehållas vid sin jurisdiktion. Det finnes ju en hel del städer, däribland flera större, som icke, åtminstone för närvarande, ha vare sig domsagokansli eller tingsställe inom sitt område. Det är väl uppenbart, föreställer jag mig, att om dessa förhållanden icke kunna tillfredsställande ordnas, sådana städer ej få berövas sin jurisdiktion.

För åtskilliga av de berörda städerna, som ha större sjöfart, skulle det kunna innebära särskild olägenhet att ej få behålla sin jurisdiktion, då ju enligt sjölagen mål, som skola behandlas enligt denna lag, måste handläggas vid rådhusrätt. Om en sådan stad förlorar sin jurisdiktion, måste de, som ha med sådana mål att skaffa, bege sig till någon annan stad med rådhusrätt. Att någon ändring i sjölagen är ifrågasatt, framgår icke av propositionen. Beträffande de ökade kostnaderna för städerna är särskilt frågan om tingshusbyggnadsskyldighet av stor betydelse, såsom framgår av de exempel jag nämnde.

Det är sålunda från början klart, att lagen icke kan vara tillämplig på en hel del städer, som formellt falla under lagen. Men det kan väl knappast anses tillfredsställande att lagstifta på detta sätt. Det vore enligt min mening riktigare att jämka på huvudregeln om de tre lagfarna ledamöterna och gå fram på någon annan väg.

Från vissa håll göres det ju gällande, att det icke finnes någon som helst anledning att ändra på nu gällande lagstiftning på detta område. Man framhåller särskilt, att det icke kan vara så illa beställt med rättsskipningen i dessa små städer, då städerna själva äro så belättna med den. Det är städernas invånare själva, som ju i första hand bliva lidande på, om förhållandena bliva otillfredsställande. Och när de äro nöjda, kan det väl icke vara så farligt. Så resonera åtskilliga. Vidare säger man, att det kan vara tids nog att göra en förändring på detta område, då processreformen föreligger i utarbetat skick.

Ja, utan tvivel ligger det något i dessa synpunkter. För min personliga del har jag emellertid åsikten, att med hänsyn till den förestående processreformen skäl kunna föreligga att efter hand och såsom en förberedelseåtgärd avveckla jurisdiktionen i de minsta städerna. Dessa torde knappast ha förutsättningar att uppbära en egen jurisdiktion, sedan processreformen blivit genomförd med de högre anspråk särskilt med hänsyn till det ifrågasatta nya förfarandet, som kommer att ställas på domstolen och i synnerhet på dess ordförande. Denna mening uttalade jag redan i debatten om processreformen i fjol. och jag har den fortfarande. Emellertid är jag nu, liksom förra året, av den bestämda uppfattningen, att det förslag, som nu föreligger, går alldeles för långt, vida längre än vad förhållandena kräva.

Vad som främst har anförts såsom skäl för ett borttagande av jurisdiktionen i de mindre städerna, det är den omständigheten, att göromålen i rådhusrätten

Ang. lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)

och magistraten icke äro tillräckliga för att uppehålla kunskaper och erfarenhet hos domaren. Jag medger, att det är ett skäl, som är värt beaktande. Men jag kan absolut icke medge, att hänsyn till detta skäl kan vara befogad anledning till indragning av jurisdiktionen för städer i den stora omfattning, som förslaget avser.

Som jag förut nämnde, var det ju i den Herlitzska utredningen föreslaget ett eventuellt förläggande under landsrätt av stad, som icke hade 5,000 invånare. Professor Herlitz uttalade, att städer med minst 5,000 invånare hade, efter vad han gjort sig underrättad om, av rättsstatistiken, någorlunda omfattande göromål, så att han därför stannade vid den gränsen. Då departementschefen 1924 satte ned gränsen till 4,000 invånare, så anförde han till stöd härför, att det gjorts gällande, att i vissa städer med invånareantal mellan 4,000 och 5,000 den särskilda jurisdiktionens upphävande skulle medföra avsevärda olägenheter, såväl i rättsskipningsavseende som med hänsyn till utsköningsväsendet. Ja, jag har för min del gjort en liten undersökning av de rättsstatistiska uppgifter, som senast föreligga i tryck, eller för åren 1927 och 1928. Jag har då tagit städer, som icke ha tre lagfarna ledamöter i rådhusrätten, men som ha över 5,000 invånare. Det är 23 stycken. Så har jag vidare tagit 23 domsagor. Och så har jag jämfört de mål, som förekomma i dessa städer och i dessa domsagor. Och då har jag kommit till det resultatet, att för nämnda två år sammanlagt ha i genomsnitt i dessa 23 städer förekommit 185 genom slutligt utslag avgjorda civilmål och 378 brottmål, under det att i de 23 domsagorna under samma tid förekommit 140 slutligen avgjorda civilmål och 336 brottmål, sålunda mindre i domsagorna än i städerna. Nu skyndar jag mig att tillägga, att i städerna förekomma åtskilliga betydligt enklare mål än i domsagorna. Men jag tror dock man kan säga, att den jämförelsen visar, att i städer med det invånareantal, som var föremål för min undersökning, göromålen äro så pass omfattande, att då till de rena domaregöromålen läggas magistrats- och överexekutorsgöromål, som ju icke förekomma i domsagorna, så får man antaga, att en borgmästare i en sådan stad har full sysselsättning, och att det sålunda där icke föreligger någon risk för att en från början duglig borgmästare av brist på göromål skall gå tillbaka i kunskaper och erfarenhet. Men det var ju denna risk, som åberopades såsom ett av huvudskälen för indragning av jurisdiktionen. Jag kan sålunda för min del icke finna, att även om av hänsyn till rättegångsreformen en successiv avveckling av jurisdiktionen i de minsta städerna skulle anses påkallad, det är nödvändigt eller lämpligt att gå så långt, som förslaget gör. Var en generell gräns skall läggas — om det nu är lämpligt att draga en sådan gräns — det vill jag icke uttala mig om. Det torde böra bli föremål för närmare utredning med hänsyn till alla på frågan inverkan omständigheter. Men jag vill betona, att det inte kan vara något intresse för staten att övertaga rättsskipningen i städerna i större omfattning, än som verkligt är av tvingande skäl påkallat och nödvändigt. Det kan icke heller vara något intresse för landsbygden att över hela landet få städer förenade med domsagor och därigenom få stora domsagor, kanske med förändrade kansliorter och tingsställen, och därigenom förlängda avstånd till kansli- och tingsställe. Jag har hört uppgivas, att den synpunkten på flera håll på landet gjort, att man icke gärna vill vara med på en sådan anordning.

Om det nu gällt att införa en för land och stad enhetlig och likformig domstolsorganisation, ja, då vore givetvis läget annorlunda. I den riktningen gick ju också processkommissionens betänkande. Men det är icke fråga om det nu. Nu är det meningen, att ett mycket stort antal städer skola få behålla sin nuvarande organisation, och då vidhåller jag, att det skall vara verkligt tvingande skäl, som skola göra, att man skall taga ifrån de övriga städerna deras ju-

risdiktion. Givetvis vore det önskligt, om i de fall, då indragning därav anses icke kunna undgås, saken kunde ordnas genom godvillig överenskommelse med vederbörande stad, och att sålunda tvångsförfarande skulle kunna undvikas. Departementschefen uttalar också sin förhoppning härom i denna proposition. Men då vore det väl riktigare att genom förhandlingar med städerna göra ett försök i den riktningen för att komma till en uppgörelse med dem, innan man inför tvångsbestämmelser. Svenska stadsförbundets styrelse framhåller också i sitt ovannämnda, i år avgivna yttrande följande: »Ett fullständigt klarläggande av reformens alla verkningar för städerna skulle säkerligen, på sätt styrelsen tidigare framhållit, varit ägnat att i väsentlig grad ersätta tvångsförfarandet med dess irriterande ingrepp i städernas gamla förhållanden och andra uppenbara olägenheter».

Ja, herr talman, jag kan icke finna annat än att mycket starka skäl tala för att denna fråga underkastas förnyad utredning och omprövning, och att vid den utredningen vederbörande städer få höras. Vid en förnyad utredning böra även de förslag, som lämnats i vissa i detta sammanhang väckta motioner, som jag icke skall gå närmare in på, tagas under omprövning.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Med herr Christenson förenade sig herrar *Laurén, Lilliecreutz, Johanson* i Huskvarna, *Jönsson* i Boa, *Persson* i Fritorp, *Sandwall* och *Bengtsson* i Kullen.

Herr Björkman: Herr talman! Då även jag instämmer med herr Christenson, vill jag särskilt till protokollet få antecknat, att det är därför, att jag anser, att åtgärderna för statens övertagande av städernas rättsskipning icke varit så brådskande, att icke de av åtgärderna berörda städerna skulle kunna beretts tillfälle att *slutligen* yttra sig. Denna fråga har uppenbarligen för dessa städer varit av vital betydelse. Hur densamma än till sist får sin lösning, hade det varit av rent psykologisk betydelse att förfara varsamt och låta städerna få framföra sina synpunkter. Det uppskov, som kunnat förelöpa av att tillmötesgå städerna och svenska stadsförbundet härutinnan, hade ej kunnat vara av större betydelse.

Herr Petersson i Lerbäcksbyn: Herr talman! Som motionär i det föreliggande ärendet tillåter jag mig att till en början göra ett par anmärkningar, som hänföra sig till frågans utskottsbehandling.

Enligt anteckning å utskottsutlåtandet inkom detta till riksdagens kansli den 30 april, således för närmare en månad sedan. Det delades i kamrarna den 20 maj. Nu känner jag mycket väl, att detta dröjsmål med ärendets behandling i kamrarna kommer sig av att man velat invänta konstitutionsutskottets utlåtande nr 32, som har nära sammanhang med detta ärende och som nu följer närmast på föredragningslistan. Min erinran riktar sig heller icke häremot utan fastmera mot den brådska, som kännetecknat själva utskottsbehandlingen och som starkt kontrasterar mot den långsamma takten i ärendets behandling, sedan detta väl lämnat utskottet.

Motionstiden i anledning av den kungl. propositionen utgick den 12 april. Sista motionsdagen väcktes i denna kammare en av 25 ledamöter undertecknad motion i anledning av den kungl. propositionen, och i första kammaren väcktes en likalydande motion av herr Mellén m. fl. Den 14 april, alltså två dagar efter motionstidens utgång, var utskottet färdigt att fatta principbeslut. Vid denna tidpunkt förelägo ännu icke de ifrågavarande motionerna i tryck. I de visserligen små men ganska många städer, där man — med rätt eller

Ang. lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
stads och
landsbygds
förening i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)

orätt — betraktar denna fråga som en livsfråga för de mindre städerna, lär man ha ganska svårt att fatta vad det är som motiverar den oerhörda forceeringen av detta ärende från första stund och fram till den dag, då första lagutskottets utlåtande hamnar i riksdagens kansli för att bli liggande där under närmare en månad.

Vad därefter angår innehållet i utskottets utlåtande, så har jag icke särdeles mycket att tillägga till vad herr Christenson i Södertälje nyss anført. Utskottet lägger ner mycken omsorg på att bibringa riksdagens ledamöter den uppfattningen, att de ifrågavarande städerna haft rikliga tillfällen att yttra sig och att uppskovsyrkandet följaktligen saknar fog. Själva hava städerna en motsatt uppfattning, och herr Christenson i Södertälje har såväl i sin reservation som här i kammaren uppvisat, att den är ganska välgrundad. Jag skall icke upprepa skälen härför utan allenast göra ett par randanmärkningar till betänkandet.

Utskottet åberopar (å sid. 9) förra årets principbeslut rörande huvudgrunderna för en rättegångsreform och säger, att frågan om indragning av de mindre rådstuvurätterna blev »omsorgsfullt prövad» i samband därmed. Detta är måhända riktigt beträffande behandlingen i utskottet — det vet jag inte — men jag undrar, huru många av oss andra som verkligen med gott samvete kunna skriva under på detta. Var det inte snarare så, att de verkligt stora spörsmålen, såsom om muntlighet och koncentration i rättegången, om bevisningen, om överrättsproceduren m. m., så upptogo uppmärksamheten, att det icke blev särdeles mycket över för den fråga, som det nu gäller. I riksdagens sena timme gick principuttalandet igenom, utan att det torde hava ägnats någon tanke åt att de städer, som det gällde att med tvång förlägga under landsrätt, hade befogade anspråk på att bliva hörda, innan riksdagen fattade ett definitivt beslut. För övrigt gjorde ju riksdagen det förbehållet, att principbeslutet icke till alla delar behövde vara definitivt bindande. Det innebär sålunda icke något desavuerande av det fattade beslutet, om en jämkning sker på en eller annan punkt.

Den omständigheten att riksdagen beslutat, att städer, vilkas rådstuvurätter hava mindre än tre lagfarna ledamöter, skola landsrättsförläggas, innebär f. ö. ingalunda något avgörande av frågan om hur och på vilka villkor landsrättsförläggningen skall ske. Såsom utskottet erinrar (å sid. 5), angav departementschefen 1931 vissa »riktlinjer» för den lagstiftning, som vore påkallad, och särskilda utskottet yttrade sig också härom. Riksdagens godkännande av utskottsutlåtandet, som därjämte innehöll, att åtgärder för landsrättsförläggningen borde »snarast» vidtagas, kan visserligen anses innefatta en anmodan till Kungl. Maj:t att ofördröjligen taga itu med upprättande av förslag till lag i ärendet, men lärer näppeligen få betraktas såsom ett bemyndigande att forcera saken så hårt, att lagförslaget icke hunne utställas till de berörda städernas yttrande.

Jag förstår ju, att det för en departementschef, som är personligen starkt intresserad för en viss reform, kan te sig angeläget att få genomfört så mycket som möjligt av den under sin regeringstid. Som landsman till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har jag naturligtvis ingenting emot utan ser tvärtom gärna, att herr statsrådet skriver in sitt namn i det svenska domstolsväsendets historia på ett bestående sätt. Men både som västgöte och som vän av de mindre städerna skulle jag önska, att det icke behövde ske på ett sätt, som leder tankarna till en teckning, som jag en gång i tiden såg på ett bokomslag. Där stod — det gällde någon Norrlandsfråga — »här vila Norrlands självägande bönder; bolagen reste vården», — »Här vila de svenska småstädernas sekelgamla privilegier. Statsrådet Gärde reste vården.»

För min del skulle jag vilja säga, att, även om jag icke vore övertygad

om att någonting kunde vinnas genom en remiss, så skulle jag lika fullt, då så många städer enträget begärt remiss, anse att sådan skall ske. Dessa samhällen hava rätt att fordra särskild hänsyn beträffande denna fråga.

Såsom skäl varför ett remissförfarande icke bör äga rum anför utskottet slutligen, att det »ur allmän synpunkt» synes vara lämpligt, att detta spörsmål snarast möjligt erhåller sin lösning. Måne det inte från allmän synpunkt är vida viktigare, att riksdagen i en så ömtålig fråga som denna, där staten är motpart till ett antal kommuner, framgår med all möjlig hänsyn och åtminstone så, att kommunerna icke få anledning att känna sig kränkta redan i fråga om det formella förfarandet. Varför icke gå den väg, som förordas i motionerna, och utnyttja mellantiden till att verkställa utredning beträffande landsrättsförläggningen av de fem städer, där borgmästartjänsten f. n. är vakant? Helt visst skulle man genom en dylik utredning så att säga på experimentell väg få en mängd värdefulla anvisningar om huru saken bäst skulle ordnas beträffande de övriga 48 städerna. Man skulle få ganska bra på känn vad reformen innebure både i ekonomiskt avseende och i övrigt för såväl staten som städerna.

Som det nu är, och det ber jag få till slut fästa uppmärksamheten på, känner man nätt opp ingenting om kostnaderna. Utskottet säger självt (nedtill å sid. 10) att en tillförlitlig utredning härom icke f. n. torde kunna åstadkommas. Den skall verkställas för var stad särskilt, när frågan för den staden blir aktuell. Om av utredningen framgår, att landsrättsförläggningen är från ekonomisk synpunkt olämplig, kan, säger utskottet, någon förändring icke äga rum.

Enligt den av de sakkunniga verkställda ekonomiska utredningen skulle landsrättsförläggningen bli ekonomiskt ofördelaktig åtminstone för en stad, nämligen Mariefred. Är det då meningen, att Mariefred, som är en av de allra minsta städerna, skall få behålla sin egen jurisdiktion, under det att de större städerna skola tvångsförläggas under landsrätt? Något sådant kan väl icke gärna komma i fråga, utan det blir väl då så, att staten får träda emellan på något sätt. — Då det enligt många tillförlitliga vittnesbörd förhåller sig så, att beträffande en stor del, förmodligen de flesta, kanske alla städerna, de sakkunnigas teoretiska kalkyler i praktiken komma att visa sig ohållbara, så kan detta bli en ganska dyr historia. Har man sagt A så lär man emellertid också få säga B och staten lär icke kunna undgå att genomföra tvångsförläggningen, även om den måste kosta åtskilligt. Här skall med andra ord riksdagen ge Kungl. Maj:t fullmakt att tvångsförlägga stad under landsrätt, utan att riksdagen har den avlägsnaste aning om de ekonomiska konsekvenserna av fullmaktens utnyttjande eller om vem som kommer att utnyttja den. Det är, herr talman, ett sätt att leka blindbock i ekonomiska ting, som jag icke kan finna rimligt, och därför hemställer jag även av denna anledning om avslag å den föreliggande propositionen i överensstämmelse med herr Christensons i Södertälje reservation.

Häruti instämde herrar *Nordkvist, Wittberg, Leffler, Larsson* i Hede, *Magnusson* i Skövde, *Gustafson* i Kasenberg, *Persson* i Grytterud och *Lundquist* i Rotebro.

Herr **Andersson** i Falkenberg: Herr talman! Det har ju angivits, att denna fråga principiellt avgjorts vid föregående års riksdag och jag för min del vill icke vare sig bestrida eller giva ett direkt erkännande åt att detta är riktigt. Vad jag däremot vill bestämt bestrida är nödvändigheten av att det nu så fort skall sättas i verket med indragandet av magistratsrättigheterna för våra småstäder. Jag bestrider, att man av den hemställan, som var själva

*Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
m. m.
(Forts.)*

*Ang. lag om
stads och
landsbygds
föreande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)*

slutklämmen i det särskilda utskottets yttrande vid föregående års riksdag, kan leta ut en bestämd nödvändighet av att detta skulle vara behöfligt för genomförandet av rättegångsreformen. Jag vill tillåta mig att citera denna hemställan av särskilda utskottet. Den har följande lydelse: »Såsom framgår av den nu lämnade redogörelsen anser utskottet, att en i vissa hänseenden genomgripande reform av vårt rättegångsväsen bör komma till stånd. Med hänsyn härtill bör såsom departementschefen uttalat arbetet med ny lagstiftning angående rättegångsväsendet och vad därmed sammanhänger utan dröjsmål upptagas. Dessförinnan synes emellertid riksdagen böra yttra sig över de tillämnade huvudgrunderna för reformen. På sätt departementschefen anför får i ett sådant yttrande icke inläggas den innebörden, att riksdagen därmed tagit slutlig ståndpunkt till de i nämnda lagstiftningsfråga ingående spörsmålen. Vid det ytterligare inträngande i ämnet, som betingas av lagstiftningsarbetet, kunna nya synpunkter framkomma, som påkalla beaktande. Riksdagen bör således, då utarbetade förslag framläggas, äga att upptaga dessa till förutsättningslös prövning.» Jag har velat citera denna utskottets hemställan för att få stöd för min uppfattning, att här icke gives någon bestämd anvisning för att indragningen av småstädernas magistratsrättigheter skulle vara den första etappen då det gäller den nya rättegångsreformen.

Det heter nu, att det skall vara ett förutsättningslöst bedömande. Jag för min del måste ju säga, att om man skall taga detta utskottets yttrande, kräver väl det också att den andra parten skall få höras, och jag ber att i det avseendet få hänvisa till vad en av de föregående ärade talarna anförde, nämligen herr Christenson i Södertälje, om de tillfällen och under vilka former, det beretts städerna möjlighet att yttra sig i hithörande spörsmål. Det egentliga tillfälle, som givits dem att yttra sig beträffande indragning av deras jurisdiktion, var ju, som här nyss anfördes, år 1923, och förslaget till kommunallag, som ju kommer i nästa punkt, var ju år 1929, men intetdera av de förslag, som då framlades, är något av det, som nu har kommit fram och som det nu gäller att taga ståndpunkt till. Städerna väntade ju, att de skulle bli hörda, och de framställde samma spörsmål vid den konferens, som hölls den 5 december förra året. Till denna konferens skickades ut ett utkast till lagtext. Detta utkast kom icke städerna men väl de till denna konferens valda ombuden tillhanda fem dagar innan konferensen hölls. Utav de 53 städer, vilkas rådstuvurätter voro ifrågasatta till indragning, voro 51 representerade, och flertalet för att icke säga största delen av dessa städer gav sin anslutning åt en hemställan, att tillfälle skulle beredas dem att yttra sig i ärendet. Det svar justitieministern lämnade på denna vördsamma hemställan ber jag herrarna läsa i det protokoll, som fördes vid denna konferens. Sedermera bereddes stadsförbundet tillfälle att yttra sig, och stadsförbundet hemställde också vördsam men allvarligt, att tillfälle skulle beredas städerna att yttra sig. Men icke heller denna hemställan bifölls. En ny konferens, som hölls i mars månad innevarande år, underströk också samma synpunkter; givetvis utan något som helst resultat. Liksom herr Christenson i Södertälje påpekade, att de rättigheter, som det nu är fråga om att dra in, äro utav privilegienatur, vill jag också för min del understryka detta förhållande. Jag vill erinra om, att justitiekanslersämbetet så sent som 1924 gav sin anslutning åt denna uppfattning. Nuvarande docenten Sundberg har också givit sin anslutning åt samma uppfattning, och vill man gå ännu längre tillbaka i tiden, vill man gå så långt tillbaka som till nya lagberedningens betänkande utav år 1884, så är däri alldeles klart uttalat, att dessa rättigheter äro av privilegiers natur och beskaffenhet. För att bestyrka vad jag här erinrat om med avseende å nya lagberedningens uttalande, ber jag att här få läsa upp vad den säger i sitt betänkande av 1884. Det lyder i denna del som följer: »Av städernas nuvarande rätts-

liga ställning vad domstolsväsendet beträffar synes emellertid, i full överensstämmelse med förfarandet då stad lägges under landsrätt, otvivelaktigt följa att en förening, varigenom dennas ställning helt och hållet förändras, icke må påtvingas staden emot dess vilja. Föreningens genomförande måste således lämnas beroende i främsta rummet på stadens medgivande, i det andra på Konungens prövning av föreningens lämplighet samt godkännande av de villkor, som kunna med staden avtalas, och slutligen på riksdagens medverkan i den mån sådant för anslags beviljande eller eljest författningsenligt erfordras.» Det synes mig, att det här citerade yttrandet av lagberedningen utav nyssnämnda år ger ett bestämt stöd för vad i justitiekanslersämbetets yttrande av 1924 anförts. Nu säger utskottet, att såsom förutsättningar för beslut om stads läggande under landsrätt har stadgats bl. a., att ändringen med hänsyn till förhållandena i såväl staden som domsagan finnes vara till gagn för rättsskipningen, och att ändringen icke medför ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet för staden.

Men då frågar man sig: Vad skall detta kosta, och vem skall betala dessa kostnader? Inom departementet gjordes under föregående höst försök till en utredning för de olika städernas vidkommande, och det är mycket intressant att ta del av denna utredning. Jag ber att få erinra om, något som här förut påpekats, att dessa särskilda utredningar stämplats såsom konfidentiella, d. v. s. att de icke fingo lämnas ut till offentligheten. När städerna gjorde framställning om att få del av utredningarna, beviljades detta mot löfte, att de icke offentliggjordes. Jag har sedermera haft tillfälle att få ta del av dem, och nu äro de ju offentliga, varför det icke gör något att här erinra om, vad de innehölo. Bara för att ta ett exempel från den stad, där jag har min bostad och mitt hemvist, så angavs i utredningen, att denna stad skulle spara 9,950 kronor om året. Men hur skulle denna besparing uppstå? Jo, den skulle uppstå på så sätt, att den nye tjänsteman, som skulle komma efter och som skulle heta kommunalborgmästare, skulle överta allt det arbete, som nu åligger magistraten, undantagandes rättegångsarbetet. Han skulle överta nuvarande stadskamrerarens göromål, han skulle överta det arbete, som nu är förenat med stadsfiskalstjänsten, i detta fall stadsfogdens och utmätningsmannens åligganden, och han skulle slutligen överta även kronouppbördsgöromålen. Dessutom skulle denne tjänsteman vara sekreterare i alla stadens styrelser och nämnder. För allt detta arbete skulle han ha en avlönning enligt här föreliggande utredning på 7,500 kronor, i bästa fall på 8,000 kronor. Dessutom står det i denna utredning, att när han skall överta kronouppbördsgöromålen, behöver han ha ett biträde, till vilket ersättning skulle utgå med 2,000 kronor om året. Med andra ord: detta arbete skulle efter den nya reformens genomförande kosta vår stad i runt tal 9,500 eller 10,000 kronor om året. När man då vet, att i närvarande stund är för detta arbetes utförande anställda tre tjänstemän med tre biträden, och att kostnaderna härför belöpa sig till ungefärligen dubbla den summa, som utredningen angivit, förstår man ju, att denna beräkning icke kan hålla streck. Det kan ju då också vara förklarligt, att denna utredning, om den nu skulle lämnas ut, skulle betecknas såsom varande icke offentlig, ty det sätt, varpå den var upprättad, och innehållet i densamma var sådant, att en offentlig kritik av densamma otvivelaktigt skulle ha visat, att den icke höll i det verkliga loppet.

Nu är det icke fråga om, vad det kostar utan här är det bara fråga om, att det icke skall kosta kommunerna något. Men vad skall det kosta staten? Ja, på den frågan skall man få svar i varje särskilt fall enligt den föreliggande propositionen. Utom de siffror, som jag här nämnde i fråga om utredningen angående stadens kostnader, vill jag bara erinra litet om förhållandena i den domsaga, som omgiver den stad, där jag är bosatt, och vad arbetet i denna domsaga skulle komma att omfatta. Jag tog mig friheten att fråga domaren i den

*Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
stads och
landsbygds
förening i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)

na domsaga, en man som jag tror är hållen för att vara en av landets förnämsta domare, nämligen förre militieombudsmannen Samuelson, om hans uppfattning om denna reform. Han förklarade, att om denna reform skall genomföras för denna domsagas del, måste resultatet bli, att där anställes ytterligare en man, ungefär jämnställd med honom och med samma rättigheter. Denne man får lämpligast sin bostad i Varberg, sade han, ty det kan icke gå att förena denna stora domsaga och dessa två städer under nuvarande organisationsform. — Jag bara citerar vad han sade, om hans uppfattning om förhållandena. — Sedan måste ju, om förhållandena skola utveckla sig på detta sätt, i Varberg byggas ett kansli, om där icke rentav skall byggas ett tingshus. Vidare finns nu ett tingshus tillhörande Årstads och Faurås domsaga, som staten utan tvivel, om staden nu icke skall betala inlösningskostnaden, måste betala.

Vi kunna således, såvitt jag förstår, icke komma till annat resultat än att ett genomförande av detta måste för det allmänna, om nu icke städerna skola träffas därav, medföra kostnader i mycket stor utsträckning. När man i närvarande stund vet, hur sparsamhet iakttages, och när man, då det gäller sådana anslag, som här för några veckor sedan behandlades, såsom t. ex. till hjälp åt den kroniska sjukvården eller till hjälp åt den vanliga sjukvården, försöker göra besparingar på alla sätt, ställer man sig verkligen undrande och spörjande inför frågan, hur man under nuvarande förhållanden och i nuvarande ekonomiska läge kan vara villig att lämna en fullmakt in blanco åt Kungl. Maj:ts regering för långliga tider framåt för att här föra ut detta i det verkliga livet. Jag tänker mig att gentemot detta kommer att erinras, att riksdagen i varje särskilt fall får pröva kostnaderna, och det tar jag för givet kommer att ske. Men jag tar också å andra sidan för givet, att har man sagt A nu, får man säga B sedan, d. v. s. fullfölja detta i fortsättningen.

Jag nämnde något om vad som skall komma i stället för den nuvarande magistraten. Det blir den tjänsteman, som heter kommunalborgmästare. Hur den människan skall kunna utföra allt detta arbete, som ålägges honom, och hur man framför allt skall kunna få in allt detta under de villkor och bestämmelser, som äro angivna, är något för mig ofattbart. Med den erfarenhet jag har av det kommunala arbetet i den stad, där jag är hemma, måste jag säga, att det icke går att organisera och utföra arbetet i det långa loppet på sätt, som här är angivet. Formerna för detta arbete komma ju under nästa utskottsutlåtande, och jag skall därför icke beröra den saken vidare nu.

Dessutom heter det i utskottsbetänkandet, att här skall prövas och ordnas efter de förhållanden, som råda i varje särskilt fall. När vi nu ha 53 städer, som enligt det föreliggande förslaget skulle läggas under landsrätt, kan man ju tänka sig, hur olika och vitt varierande förhållanden komma att bli följden för den händelse detta beslutas. Jag skulle för övrigt i sammanhang med detta vilja fråga statsrådet, huruvida det blir de av honom angivna 53 städerna, som skola försvinna, eller om man skall gå efter det, som utskottet har skrivit, och som enligt min uppfattning måste tolkas därhän, att det icke på långt när blir så stort antal, som kommer att beröras av detta. Ty om man läser utskottets yttrande på sid. 11, vilket jag hänvisar till, och som kanske också kan vara av något intresse att läsa upp, så förefaller det mig, att det icke blir på långt när alla dessa 53 städer. Ty skall man ta denna motivering och dessa villkor, blir det ett avsevärt mindre antal, och då har man all anledning framställa den frågan, huruvida det i det långa loppet skall bli statsrådets tolkning utav detta här föreliggande betänkandet som skall komma till tillämpning, eller den tolkning, som av utskottet framförts.

Sedan måste jag för min del framställa den frågan: Ha i allmänhet magistraterna i våra småstäder, undantagandes några av de minsta, utövat det dem åliggande ämbetet på sådant sätt, att det föreligger anledning att gå så hård-

hant fram som justitieministern här velat göra i och med den framställning, som här föreligger. Jag vill för min del icke på något sätt anse, att så är förhållandet, utan snarare tvärtom. Jag har den bestämda uppfattningen, att i våra småstäder i allmänhet magistraterna ha utfört ett för det allmänna gott arbete. Undantag finnas givetvis, men jag föreställer mig, att man kunnat få till stånd en ändring i detta avseende utan att behöva gå fram så hårdhänt som här är ifrågasatt.

Sedan framställes otvivelaktigt från många håll frågan: Vad är anledningen till att våra magistratsstäder vilja bibehålla sin jurisdiktion. Jag för min del kan givetvis icke svara varken för alla eller för hälften. Jag kan endast svara med den erfarenhet jag har från det län, där jag är bosatt, och då för min del lämna den förklaringen, att det råder ett synnerligen gott förhållande mellan städernas befolkning å ena sidan och deras borgmästare å den andra. Dessa tjänstemän äro icke stadens och befolkningens herrar, utan de äro stadens och befolkningens tjänare, och på så sätt ha de förstått att skaffa sig anklang, respekt och sympati hos städernas invånare. Jag vill erinra om — något som var och en kan undersöka — vad t. ex. en sådan tjänsteman som borgmästaren i Halmstad, borgmästaren i Varberg, för att icke även nämna borgmästaren i den stad, där jag är bosatt, utträttat för sina städer, och vilket gagn och vilken nytta vi haft av dem utom deras domaregärning. Det är detta, som ligger till grund för denna sympati, denna förståelse och detta intresse för att även i fortsättningen få behålla den egna jurisdiktionen.

Sedan kommer för mig frågan: Kan det vara till någon nytta att även här driva fram rationaliseringen så långt som här är ifrågasatt? Det pågår ju i det allmänna livet en allmän strävan både från de enskilda medborgarnas och från affärlivets sida att dra sig ifrån de små samhällena till de större. Vi komma ju undan för undan dithän, att det blir en jämnstrukenhet och jämlikhet över det hela. Finns det något verkligt gagn eller någon verklig nytta i detta? Våra småstäder med sina magistrater bilda något egenartat i vårt allmänna samhällsliv. Det finns något gammalt traditionellt över detta, som även kan vara värt att behålla under tider som komma, och jag för min del kan icke lösgöra mig från den uppfattningen, att denna egenart, magistraterna och deras arbete och dessa småstäders jurisdiktion, utgör ett inslag i det allmänna samhällslivet, som kan vara värt att tillvarataga även för tider som komma, och detta icke endast med tanke på dessa småstäder och deras befolkning utan även med tanke på vårt lands allmänna utveckling och förkovran.

Det är i känslan härav och med denna uppfattning som jag för min del under föregående år, då rättegångsreformen behandlades här i riksdagen, och även nu i år tagit litet del i det arbete som pågått för att bereda möjligheter för magistratsstäderna att, i större utsträckning än justitieministern och Kungl. Maj:t vilja göra möjligt, i framtiden få fungera under samma former och under samma villkor som hittills.

Det är med dessa utgångspunkter, från dessa förhållanden jag, herr talman, ber att få hemställa om bifall till herr Christensons i Södertälje vid utskottsutlåtandet fogade reservation.

I detta yttrande instämde herrar *Larson* i Tönnersa, *Eriksson* i Toftered och *Andersson* i Lindome.

Herr **Lindley**: Herr talman! Utav den hittills förda diskussionen skulle man ju kunna få den uppfattningen, att regeringen i det här fallet känner sig som kringskuren kung rentav. Här ha ju endast förekommit anföranden utav sådana ledamöter av kammaren, vilka stå som motståndare till den framlagda propositionen.

*Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)

Jag har begärt ordet för att med några ord ange min ståndpunkt och den uppfattning, till vilken utskottet har kommit. Jag ber att redan först som sist få försäkra herr Petersson i Lerbäcksbyn att trots att vi så hastigt, som han sade, behandlat denna sak i lagutskottet, icke något som helst hafs eller slarv med saken förekommit. Sedan vi efter två dagars diskussion om denna proposition icke kunnat finna något mera att säga, får herr Petersson i Lerbäcksbyn ursäkta, om vi beslöto och därmed även konfirmerade vad vi kommit sams om. Man brukar icke anmärka på utskotten att de hasta med ett ärende utan tvärtom, att de äro för långsamma och stelbenta, som man förut sagt i denna kammare.

Vad nu den opposition beträffar, som framför allt under den sista tiden gjort sig så oerhört bred, och som tagit sig uttryck i den ena resolutionen efter den andra ifrån olika delar av landet, så kanske den närmast haft sin upprinnelse i den konferens, som dels i fjol och dels i mars detta år hölls här i Stockholm för behandlingen av hithörande spörsmål. Men redan då låg frågan på det stadiet, att vad man egentligen skulle diskutera var frågan om den kommunala förvaltningens ordnande i dessa landsrättsförlagda städer och icke frågan om den princip, som låg till grund för landsrättsförläggningen. Jag vill erinra om, att vid konferensen den 5 december 1931 hälsade justitierådet Borgström konferensen välkommen med bl. a. följande ord: »Det är en månghundraårig, inom våra städer djupt rotad organisation, som härmed sönderbrytes. Det kan då inte väcka förvåning, att reformen i de därav berörda städerna åstadkommer oro, bekymmer och ångslan, hur berättigad denna reform för övrigt än må vara. Jag skall emellertid inte gå närmare in på den frågan, då den ju är avgjord genom statsmakternas beslut, och jag vill endast uttala den önskan, att den kommande debatten inte alltför mycket måtte röra sig om *den* sidan av saken. Vi äro samlade här för att överlägga om bästa sättet att ordna förvaltningen inom de städer, som mista sin magistrat, och det ämnet tror jag är rikt nog för att kunna fylla dagens förhandlingar.»

Det var de hälsningsorden, som denna konferens öppnades med, och om vi följa protokollet, skola vi finna, att inledaren, kommunalborgmästare Ljungberg i Mölnadal, vitsordade detsamma med återgivandet av själva sakinnehållet i 1931 års riksdagsbeslut, om rättegångsreformens ordnande för att sedan helt gå in på frågan om den kommunala förvaltningens ordnande i samhällena i fråga. Granskar man detta protokoll, skall man finna, att av de trettio talare, som yttrade sig, var det icke mindre än 15 anföranden, som hölls av borgmästare ifrån just de städer, som skulle bli föremål för denna landsrättsförläggning. Det är ju betecknande nog, att de kommo med denna opposition. Nu vill jag verkligen fråga: Vad är det som i verkligheten sker här? Här har man påtalat vissa brister och därvidlag talat om, att städerna icke fått tillfälle att yttra sig. Om herrarna slinka upp till första lagutskottet och titta på handlingarna i detta ärende, skola ni få se en oerhörd massa luntor, ja, flera hyllmeter av utlåtanden i denna sak, ja, jag vågar kalla det ett halvt hästlass, åtminstone om det skall dragas av en ponny, och det må väl vara tillräckligt. I utskottets yttrande återgivas också de olika former, under vilka man fått yttra sig. Vad jag för min del skulle vilja anmärka på i detta sammanhang är vad herr Andersson i Falkenberg var inne på i slutet av sitt anförande, nämligen att i fråga om kommunalförvaltningens ordnande borde städerna ha fått yttra sig; och jag är nästan övertygad om, att städerna också få yttra sig om den saken.

Men, som sagt, själva sakfrågan, som här föreligger, nämligen städernas förläggande under landsrätt, är enligt mitt förmenande och enligt utskottets uppfattning så väl förarbetad, att vad vi nu stå inför är endast fullföljden av det beslut, vi fattade 1931. Det är ingen ny lag på sätt och vis, som vi nu

gå in för. Vi ha ju förut en lag av 1924, som reglerar detta spörsmål, och vi veta också, hur den verkat. Den var begränsad till att gälla städer, vilkas invånarantal understeg 3,000, samt var försedd med vetorätt för fullmäktige, som gjorde, att 1924 års lag inte kommit till tillämpning i mer än ett fall, nämligen beträffande Kungälv, medan återigen en mängd småstäder i det oändliga kunde säga nej till lagens tillämpning. Jag kan nämna några exempel härpå. Nora med omkring 2,600 invånare, Trosa med omkring 800 invånare, Torshälla med omkring 1,800 invånare, Laholm med omkring 2,600 invånare och Sigtuna med omkring 1,000 invånare ha i det oändliga bromsat upp och sagt nej till en sådan förändring.

Man kan med fog fråga sig, vilken uppgift rådhusrätterna i dessa småstäder ha att fylla. Herr Petersson i Lerbäcksbyn ruskar på huvudet, och jag minns, att herr Andersson i Falkenberg i slutet av sitt anförande bland annat talade om, att hade man inte annat att hålla på så var det den gamla traditionen, och det tycker jag klingade mycket märkvärdigt i den eljest så ungdomlige herr Anderssons i Falkenberg mun.

Mina herrar! Det har här bland annat såsom en anmärkning mot den kungl. propositionen efterlysts den ekonomiska utredning, som man anser skulle vara för handen, då man skulle taga ställning till denna fråga. Det har bemötts flerfaldiga gånger, och det hjälper ju knappast att bemöta det. Vad skulle det vara för nytta med en dylik ekonomisk utredning? Om vi nu antaga denna lag, kommer dennas verkningar inte att visa sig förrän i varje särskilt fall. Nu förefaller det en del märkvärdigt, att då vi stå inför ett ställningstagande till denna fråga, en dylik utredning icke ägt rum beträffande de städer, som bli underkastade lagens bestämmelser. Om vi hade en sådan utredning, kunde den kanske stämma, om städerna inom den närmaste tiden skulle bli föremål för lagens verkningar, men för en stad, där detta ligger 10 eller 15 år framåt i tiden till följd av att borgmästaren är ung eller dylikt, är utredningen värdelös. Penningvärdet kanske då är ett annat än nu, och jag tror knappast, att man då kan basera sina dispositioner på en utredning, som är 10 eller 15 år gammal. Den dagen och den sorgen, brukar man säga, och det får nog vara gällande speciellt i detta fall.

Herr Christenson talade i detta sammanhang om att han fått ett cirkulär från Örnköldsvik, där det talas om att den utredning, som skulle funnits och som varit hemlig, skulle visat sig inte stämma för Örnköldsviks vidkommande, utan det skulle bli en merkostnad för staden vid en eventuell övergång på 10,000 kronor. Ja, men om detta är riktigt, vad inträffar då? Då inträffar väl ingenting annat än att omläggningen inte kommer till stånd, ty det står i § 2, att ändringen icke får medföra ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet för staden. Det har ju för övrigt av herr Andersson i Falkenberg betonats — och jag tyckte justitieministern nickade bifall härtill — att av de 53 städer, som här äro upptagna, kommo inte alla med, beroende på att den ekonomiska frågan är avgörande på samma gång som också en annan mycket viktig fråga är avgörande, nämligen att ändringen med hänsyn till förhållandena i såväl staden som domsagan finnes vara till gagn för rättsskipningen. Alltså, rättsskipningen får inte försämmas, och kostnaderna för staden få inte ökas. Där så skulle vara förhållandet får man låta bli att lägga staden under landsrätt, och den får behålla sin egen jurisdiktion och bevara sina gamla traditioner, som herr Andersson i Falkenberg höll så styvt på. Så ser jag saken, och utskottet har sett saken lika och fördenskull funnit sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition med en liten ändring i någon av följdförfattningarna. Men det märkliga är, att jag, som tillhör en sådan stad, som snart skulle tappa bort sin magistrat, kan gå in för detta förslag trots den opposition, som framkommit från dylikt håll. Även jag kan vifta med en skrivelse

*Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)

från min egen stad, men en protestresolution, som griper in på den punkt, som jag anser vara den viktigaste, nämligen frågan om kommunalförvaltningens ordnande. Här säges inte ett ord mot landsstatsförläggningen såsom sådan utan mot kommunalförvaltningens ordnande, sedan landsstatsförläggningen blivit genomförd.

Jag kan inte, herr talman, när jag har ordet, uraktlåta att tala om, huru- som exempelvis Strängnäs tidning den 23 maj kom med en artikel — jag har ett särtryck av den här — där man ställer sig på samma linje som de flesta resolutionerna och rubricerar det på följande sätt: »Skall övergreppet fullföljas?» Jag frågar verkligen: vad är det för övergrepp, som nu skall fullföljas? Var det riksdagens beslut i fjol, som var ett övergrepp, eller är det regeringens konsekventa hållning att på grund av riksdagens beslut framlägga denna proposition, som är ett övergrepp? I det förra fallet anser jag det vara en förolämpning mot riksdagen och mot oss, som beslutat detta, och i senare fallet skulle det vara en förolämpning mot regeringen, som fullföljt riksdagens beslut.

Jag hoppas, herr talman, att debatten inte skall bli så lång utan att det snart nog blir tillfälle för kammaren att få stryka under, vad frågan i detta fall betyder. Jag hoppas, att kammaren skall liksom första kammaren, då den till sist kom till slutet med ärendet, med stor majoritet gå in för vad som här är föreslaget och vad som utskottet tillstyrker riksdagen att antaga. Men jag slutar inte, förrän jag i sammanhang med detta fått säga, att sedan torde nog mitt samgående med regeringen i denna fråga vara slut, ty jag kan inte underlåta att peka på, om herr talmannen tillåter det, att beträffande nästkommande ärende, nämligen konstitutionsutskottets utlåtande angående ändringarna i kommunallagarna det vore önskvärt om vi där finge ett avslag och städerna bereddes tillfälle att ännu en gång få yttra sig över den kommunala förvaltningens ordnande. Det är i alla fall en så pass viktig sak, att även om man inte kan få något nytt i fråga om synpunkter, böra ändå städerna få yttra sig på denna punkt.

I nu förevarande ärende ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Gärde**: Herr talman! Den fråga om städernas egen jurisdiktion, som nu föreligger till behandling, kanske bör ses något emot bakgrunden av den förändrade ställning, som våra städer numera intaga i vårt samhällsliv.

I äldre tid var städernas ställning en helt annan, såväl i politiskt som i administrativt och ekonomiskt hänseende. Man kan säga, att staden var som en stat i staten. Vad angår städernas politiska ställning såsom ett särskilt stånd, upphörde den som bekant genom representationsreformen år 1865; och kort förut, år 1864, hade städerna också mist sin ekonomiska monopolställning på handelsns område. Att båda dessa reformer genomfördes, berodde givetvis på nya tiders ideal och nya tiders tänkesätt. Men jag undrar, om vid den tiden herr Andersson i Falkenberg hade varit med liksom åtskilliga andra talare, om de inte också skulle uppträtt med stor kraft och övertygelse mot dessa reformer, som de väl nu betrakta såsom varande ganska nödvändiga. Allt nog, med dessa förändringar kom skillnaden mellan land och stad i stort sett att utjämnas. På landet växte upp municipalsamhällen, köpingar, fabriks-samhällen o. dyl., som ej sällan i fråga om folkmängd och betydelse överträffade de gamla städerna. Jag tänker här t. ex. på sådana samhällen som Borlänge, Sandviken, Kiruna m. fl.

Samtidigt tillkom en helt ny stadstyp. Nya städer växte fram ur municipal-samhällen och köpingar, som så småningom fingo stadsrättigheter. Med dessa

stadsrättigheter förknippades då ej längre någon egen jurisdiktion, och det är betecknande, att bland de städer, som nu skulle bli föremål för denna nya kommunalförvaltningsreform, är det just sådana s. k. fögderistäder, som ha det största invånarantalet. Vi ha t. ex. Mölnadal med över 17,000 invånare och Trollhättan med över 15,000 invånare. Den största stad, som skulle komma inom ramen för de 53 städer, som enligt föreliggande förslag skulle avstå sin jurisdiktion, är Västervik, men den har inte mer än 12,000 invånare. Bland fögderistäder må ytterligare nämnas Ludvika, med 11,000 invånare, och Nässjö, med omkring 9,000 invånare, varjämte finnes en hel rad med ett invånarantal på mellan 9,000 och 6,000.

Det är alltså högst betydande stadssamhällen, som numera ligga under landsrätt, och man har inte hört några klagomål häröver, liksom det också finns ett stort antal municipalsamhällen, som utan klagan få nöja sig med landsbygdens rättsskipning oaktat de äro vida större, ha livligare rörelse och större industri än åtskilliga av de städer, som det nu är fråga om.

Det är dock så — och det få vi väl alla erkänna — att rättsskipningen är ett riksintresse. Rättsskipningen är inte något lokalt intresse, som man kan ordna inom varje kommun för sig. Man kan säga, att städerna ha sin egen rättsskipning, men av denna rättsskipning äro inte bara städernas invånare beroende utan alla andra, som på ett eller annat sätt ha att göra med städernas invånare. Man måste alltså betrakta denna sak ur rikssynpunkt, och då är det väl ingen, som gärna vill ifrågasätta, att man skall i en tid som denna ha domsagor, där invånarantalet begränsas till att omfatta från låt oss säga 10,000 till Trosas invånarantal, som inte är fullt 1,000. Det skulle väl inte vara riktigt ur någon synpunkt att ha så små domsagor. Hur skulle man kunna tänka sig, att man skulle ha sådana domsagor på landsbygden, och hur skulle det vara möjligt att på tillfredsställande sätt anställa kompetenta domare i så små domkretsar? Jag tror, att alla, som verkligen tänka sig in i denna sak, måste vara ense om att de mindre städernas rådhusrätter måste upphöra såsom särskilda domstolar, och detta gäller framförallt, om man skall övergå till en ny rättegångsordning, som ställer så väsentligt större anspråk på domarna än vad den nuvarande gör genom den koncentration och omedelbarhet i förhandlingarna, som åsyftas med denna rättegångsordning. För öfrigt har ju även en så varm anhängare av småstäderna som borgmästare Lindhagen i första kammaren öppet erkänt, att det inte går att bibehålla dessa städer som egna jurisdiktionskretsar. Hans väg skiljer sig från den, som propositionen representerar, i sättet, hur detta skall ske. Han menar, att såväl stad som landsbygd skall ligga under en domstol med tre jurister, alltså samma typ, som rådhusrätterna i de större städerna äga, under det min mening är, att man skall använda den domstolstyp, som vi ha på landet, d. v. s. våra häradrätter. Jag anser denna domstolstyp vara en folklig domstol, där en jurisdömare sitter som ordförande under medverkan av en folkvald nämnd.

Jag tror således, att man är ganska ense på denna punkt, om man nu bortser från de rent lokala och traditionsbundna intressena, vilka jag för min del inte missaktar. Men ser man på realiteter, tror jag, att själva sakfrågan egentligen inte är så svår att knäcka. Frågan är då, hur man skall gå tillväga.

Riksdagen uttalade sig förra året vid antagandet av grunderna för rättegångsreformen uttryckligen för att denna fråga snarast möjligt skulle föreläggas riksdagen i enlighet med de grunder, som departementschefen i propositionen framlagt och som nu återfinnas i denna proposition. Visserligen är det sant, att riksdagen samtidigt uttalade, att när förslaget framkommer, skulle prövningen av detta förslag vara förutsättningslös, men riksdagens mening var givetvis inte den, att riksdagen rent godtyckligt kunde intaga en ny stånd-

*Ang. lag om
stads och
landsbygds
föreande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)*

*Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)*

punkt, utan att det härför fordrades att nya synpunkter skulle tillkomma. Skulle så vara förhållandet, att riksdagens yttrande vid detta tillfälle, varpå igångsättandet av en stor reform berodde och som innefattade direktiv för denna, var så lösligt grundat, att riksdagen bara på grund en skiftande uppfattning, utan att det dock tillkommit några positiva, nya fakta, skulle kunna ändra ståndpunkt, vad har då detta riksdagens uttalande för värde? Då finns det ingen möjlighet att arbeta efter dessa direktiv, vilket väl dock var riksdagens mening.

Jag må nu säga, att om denna kammare skulle komma till ett resultat, motsatt det, som denna kammare kom till för ett år sedan, utan att några som helst nya synpunkter framkommit, skulle det innebära, att denna kammare intar en annan ståndpunkt till hela processreformen överhuvud taget. Man har då ingen säkerhet för att inte kammaren, vilken fråga som än kommer upp, kommer att frångå sin ståndpunkt. Lika viktigt som det är, att kammaren håller på sin förutsättningslösa prövningsrätt, lika viktigt är det väl också, att kammaren håller på ett en gång fattat beslut, därest inte några nya omständigheter tillkommit.

Man har talat mycket om att städerna inte ha fått tillfälle att yttra sig i denna fråga. Jag vill säga, att själva principfrågan om de medelstora och mindre städernas jurisdiktion är en fråga, som varit omstridd och diskuterad i omkring 50 år och som även vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens behandling. I denna principfråga — och jag vill här korrigera herr Andersson i Falkenberg — ha yttranden avgivits dels 1922, dels 1926 och dessutom ha vi de ekonomisakkunnigas förslag 1928. Det har alltså blivit en ovanligt allsidig belysning av denna fråga, och jag tror, att det skulle vara svårt att i denna sak finna några synpunkter, som inte upprepade gånger från städernas sida anförts. När jag emellertid läser herr Christensons reservation, möter mig ordet utredning och uppskov på varannan rad. Jag kan inte låta bli att tänka på de ideliga uppskoven i rättegångsmål. En part har haft uppskov gång på gång för att förebringa utredning. Så kommer han en gång till — han fruktar, att han skall få en för sig ogynnsam dom över sig — och begär ytterligare uppskov bara för att få anstånd, inte för att förebringa någon ytterligare utredning, ty någon sådan har han inte att komma med.

Vad nu särskilt angår dessa ekonomiska utredningar, så är det uppenbart, att de lämpligast företagas i samband med att fråga uppkommer om en stads läggande under landsrätt. Denna fråga uppkommer först, då borgmästartjänsten i staden blir vakant, kanske om 10 eller 15 år. Är det då någon idé att beträffande dessa 53 städer sätta i gång en kostsam och omfattande utredning angående vad det skulle komma att kosta, när en gång frågan uppkommer om deras förläggande under landsrätt? Skulle det vara klok ekonomi att göra så? Är det inte riktigare att spara dessa utredningar till dess frågan verkligen uppkommer i varje särskilt fall? Jag kan inte se, att det skulle vara klok ekonomisk politik att ställa till med en sådan omfattande utredning i denna sak. Det är för övrigt ganska märkvärdigt, att det skulle bli så ekonomiskt betungande för dessa städer, därigenom, att en uppgift, som nu bekostas av städerna själva, nämligen rättsskipningen, övertages av staten. Städerna slippa alltså bekosta sin rättsskipning och ha endast att ombesörja sina övriga uppgifter. Som regel bör det väl leda till besparing för staden och icke till ökade utgifter, att sålunda den arbetsmängd, som staden har att själv betala, blir mindre än förut. Jag vill visst inte påstå, att inte i vissa fall, särskilt under övergångsperioden, förhållandena kunna bli sådana, att det blir en ökad ekonomisk börda för staden. Men i sådant fall skall antingen förläggningen under landsrätt icke äga rum eller också staden få ersättning för denna kostnadsökning. I sistnämnda fall måste man, om Kungl. Maj:t icke förfogar

över medel för detta ändamål, gå till riksdagen och inhämta riksdagens medgivande. Riksdagen får alltså en sådan fråga i sin hand.

Man har rekommenderat, att stor varsamhet skulle iakttagas i denna fråga. Jag måste säga, att man gått så varsamt tillväga som möjligt, vilket också överensstämmer med mitt syfte och för övrigt också med mitt kynne. För att förordnande om rådhusrättens upphörande och stadens förenande med domsaga skall kunna meddelas, skall ju, som det står i lagtexten, för det första borgmästartjänsten vara ledig, för det andra ändringen med hänsyn till förhållandena i såväl staden som domsagan vara till gagn för rättsskipningen, för det tredje statsverket övertaga stadens förpliktelser beträffande avlöning och pension till innehavare av befattning, som genom rådhusrättens upphörande indrages, och slutligen ändringen icke medföra ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet för staden. Kan man verkligen gå längre i medgivande mot dessa städer? Vidare skall, då frågan uppkommer, företagas en opartisk utredning, där allt detta skall undersökas; och vid denna utredning har staden rätt att medverka. Vill man inte använda detta krav om ytterligare uppskov och ytterligare utredning som ett rent svepskäl, så förstår jag inte meningen med detsamma. Det är också betecknande, att de personer, som, då processreformen behandlades i denna kammare förra året, motsatte sig reformen, nu söka begagna detta tillfälle att komma själva reformtanken till livs. Detta är uppenbarligen motståndets syfte. Men hur skall arbetet på processreformen kunna fullföljas, om riksdagen redan året näst efter det riksdagen beslutat processreformen och uppdragit riktlinjerna för arbetets fortsatta bedrivande avviker från de redan givna direktiven? Jag kan inte se, hur det skall vara möjligt att under sådana förhållanden fortsätta med det arbetet.

Herr Karlsson i Vadstena: Herr talman! Det har sagts under åtskillig tid från skilda håll, att under förberedelsen för detta ärende har det varit en enhällig opinion ifrån städernas sida mot den nu föreslagna reformen. Här har under debatten i kammaren också gjorts gällande, i all synnerhet från den förste talaren i debatten, herr Christenson i Södertälje, och som ett skäl mot frågans avgörande anförts, att städerna icke blivit satta i tillfälle att yttra sig i frågan. Jag skall icke återupprepa vad såväl herr statsrådet som herr Lindley från Söderhamn påpekat i den här frågan. Det är tillräckligt, anser jag, att hänvisa till vad som där anfördes om de möjligheter och de tillfällen, som städerna haft att yttra sig i frågan.

Herr Christenson sade bl. a. också, att de utredningar i ekonomiskt hänseende, som man borde kunnat fordra varit utförda, innan man gick att besluta i denna fråga, icke föreligga, och i vilket fall som helst äro de utredningar som föreligga synnerligen bristfälliga. Men herr Christenson medgav i nästa andetag, att på grund av att reformen skall genomföras successivt, i den mån som de olika borgmästarämbetena bli vakanta, medför det vissa svårigheter att få denna utredning tillfredsställande utförd. I det hänseendet har ju också herr statsrådet nyss angivit goda skäl, varför man icke kan eller har kunnat företaga denna utredning på det stadium, där frågan nu befinner sig, då det i vissa fall kan röra sig om förhållanden, som skulle komma att inträffa åtskilliga år framåt i tiden.

Vad sedan beträffar talet om en enhällig opinion, som skulle förefinnas från städernas sida i denna fråga, är det närmast med hänsyn till detta påstående som jag, herr talman, här begärt ordet. Jag är ju själv hemma i en mindre stad, och jag har icke bara i min egen stad utan även i en av mina grannstäder, en stad för övrigt mindre än den jag själv är hemma uti, resonerat med en hel del medborgare om detta spörsmål; och jag har därvid icke kunnat märka,

Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
publiciellt
ärenden
m. m.
(Forts.)

att det funnits en sådan enhällig opinion mot det förslag, vilket här föreligger, som man ifrån motståndarnas sida velat göra gällande. Jag tror inte, att någon kan förneka, att det ur rättsskipningens synpunkt är ett oerhört framsteg, om denna reform nu av riksdagen vinner sin lösning. Ty det kan icke vara möjligt för dessa mindre städer att på ett så tillfredsställande sätt, som önskvärt vore, handhava den rättsvårdande verksamheten. Då man anför, att detta förslag kan komma att medföra ökade ekonomiska pålagor för städerna, om det genomföres, så finnes ju gentemot detta redan ett förslag, där säkra garantier äro införda, så att i detta hänseende torde icke behöva förefinnas några som helst farhågor. Det framgår ju uttryckligen i själva författningen, och i utskottets motivering är ju den saken särskilt understruken, att förslaget i detta hänseende omgärdas med mycket starka garantier. Då nu borgmästarämbetena i de skilda städerna bli vakanta och frågan sålunda aktualiseras, så skall i varje särskilt fall en utredning företagas, en utredning, vari staden genom sina representanter skall komma att delta. Om då den utredningen visar, att åtgärden kommer att medföra ökade ekonomiska bördor för staden, så kan densamma enligt författningsförslaget icke genomföras.

Jag tror, att den opinion, som bl. a. tagit sig uttryck i en mängd skrivelser, som skickats till riksdagens ledamöter i denna fråga, icke bäres upp av en mera allmän uppfattning i de samhällen, varifrån dessa resonemang härstamma. Det är också min bestämda övertygelse, att det är ett förslag, som kommer att gagna framför allt den rättsvårdande verksamheten uti de samhällen, som det här är fråga om.

Jag skall, herr talman, icke fördröja tiden med att längre yttra mig i detta spörsmål, utan jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandström: Herr talman! Det har ju redan sagts så mycket i denna debatt, och jag har endast några få ord att tillägga. I det stora hela kan jag instämma i det anförande, som hölls av herr Petersson i Lerbäcksbyn.

Liksom en del andra talare, som yttrat sig, har även jag funnit, att detta ärende framförts med väl stor brädska. Man kunde vilat på hauen åtminstone ett år till och försökt göra utredningen mera uttömmande, än nu varit fallet. Det har visat sig, att de sakkunniga, som skulle verkställa de ekonomiska beräkningarna, icke ha kommit med hållbara siffror. Det har visat sig, att deras beräkningar över de blivande kostnaderna varit alltför snävt tilltagna. Ett konsekvent, genomgående fel i dessa beräkningar tycks ha varit, att de sakkunniga inte alls räknat med de kostnader, som skulle uppstå för de städer, som skulle läggas under landsrätt, därigenom att de skulle bli skyldiga att inlösa sig i ett tingshus, som förut finnes i domsagan eller som kanske skulle behöva nyuppföras, när staden kommer till. Jag är inte alls blind för att en hel del av dessa städer kanske rätteligen böra förläggas under landsrätt. Men om man gjort en grundligare utredning och tagit litet längre tid på sig, så tror jag, att åtskilliga av dessa 53 städer icke skulle kommit med i det slutliga förslaget. Den ekonomiska utredningen skulle ha visat, att det för flera av dessa städer skulle bli så pass ökade kostnader, att de icke skulle falla under den kategori, som lagtexten här angiver, då det står, att ändringen icke får medföra ökad ekonomisk börda för staden. Jag menar, att man därigenom skulle undvikit mycket irritation. Det hade gått lättare att få igenom reformen utan motstånd, om man gallrat ut en hel del städer, som äro i den situationen, att de ögonskenligen måste få ökad ekonomisk börda genom att förläggas under landsrätt. Vidare står det, som ytterligare villkor för att en stad förläggas under landsrätt, att den icke skall få annan avsevärd olägenhet av omläggningen; om så skulle bli förhållandet, så skulle det inte alls bli utav

något förläggande under landsrätt av den staden, utan den skulle fortfarande få behålla sin egen jurisdiktion. Jag tror således, att frågan skulle vunnit på att få vila någon tid. Jag tror, att om den faller i dag — vilket väl kanske inte blir händelsen — så skulle detta inte skada. Den kunde ju komma igen ett annat år efter grundligare och fylligare utredningar och då genomföras utan så stort gnissel.

En kategori städer, som kanske hårdare än andra drabbas av denna lag, äro våra sjöstäder. Nu har ju herr Lindley talat för förslaget såsom representant för Söderhamn — och herr Lindley är ju, om jag inte är oriktigt underrättad, t. o. m. stadsfullmäktiges ordförande i denna stad. Jag tror emellertid inte att detta beror därpå att han ej behöver hysa minsta farhåga för, att hans stad skulle komma att förläggas under landsrätt om nya lagen går igenom. Det är en så stor stad, att jag är fullständigt övertygad, att den aldrig kommer dit, just på grund av att merkostnader och avsevärda olägenheter skulle uppstå för staden, om den berövades sin rådhusrätt. Och detsamma kanske också gäller många andra av våra sjöstäder. Just beträffande dessa sjöstäder — och jag tänker därvid särskilt på Norrland — är det särskilt deras handel och sjöfart som ha betydelse för staden och som egentligen givit anledning till att staden kommit till. För att dessa näringar skola kunna blomstra och trivas i staden, är det naturligtvis av synnerlig vikt, att tvister och rättsfall, som beröra denna handel och sjöfart, såsom växelmål, handelsmål och sjörättsmål, få en så bekväm och snabb handläggning som möjligt. Det är då alldeles givet, att, då dessa städer ha en rådhusrätt med sammanträden en gång i veckan, detta måste medföra en snabbare rättsskipning, särskilt för växelmål, än vad fallet skulle bli, om de skulle komma under landsrätt och kanske i lyckligaste fall få två sammanträden i månaden, måhända inte mer än ett, i varje fall färre, än om de ha rådhusrätten kvar. Det är därför som en allmän oro gjort sig gällande särskilt i vissa sjöstäder över detta förslag; och man kan ju inte undra därpå. De ligga i allmänhet på ganska stort avstånd från residensstäderna och bilda naturliga, betydelsefulla centra för den omkringliggande landsbygden. Det är därför viktigt, att rättsskipningen och inskrivningsärendenas handläggning där kan ske snabbt och prompt.

Herr talman, såsom jag nyss sade, anser jag, att denna fråga skulle vinna på att ligga till sig, att det behöver ske en bättre och grundligare ekonomisk utredning och att en sådan sannolikt skulle ge anledning till att en hel del av de städer, som falla under den kategori, som fjolårets riksdag bestämde, nämligen sådana städer, som inte ha arbete i sina rådhusrätter för tre lagfarna ledamöter, skulle falla bort från denna förläggning under landsrätt, på den grund att de skulle komma att få en ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet av en dylik åtgärd. Jag vill således, herr talman, på denna grund yrka avslag på det föreliggande förslaget.

Med herr Sandström förenade sig herr *Bergström* i Bäckland.

Herr **Lindqvist** i Halmstad: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag hade väl icke gått upp på talarstolen, om jag icke tyckt mig ha anledning att yttra ett ord till herr Petersson i Lerbäckshyn. Nu har ju herr Lindley redan bemött hans kritik mot utskottet. Men jag vill tillägga, att jag tycker det är olämpligt att komma med sådana insinuationer, som herr Petersson faktiskt gjorde, att vi skulle inom utskottet i visst syfte handlagt detta ärende på ett sätt, som vi icke bort. När man i ett utskott söker organisera arbetet för att åstadkomma bästa möjliga arbetsresultat, då är det icke riktigt att stå upp här i kammaren och klandra. Att det nu kommit att ligga så till, att detta ärende icke förrän i dag kommit på kammarens bord, beror

Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
arsenende
m. m.

(Forts.)

därpå, att vi räknat med att vinna tid i fall vi finge detta utlåtande och konstitutionsutskottets utlåtande, som nu kommer närmast efter, omedelbart efter varandra. Vi ha räknat med att det därigenom skulle bli kortare debatter, och därför ha vi valt denna väg. Det har också visat sig i första kammaren, att det i fråga om konstitutionsutskottets utlåtande blivit en mycket kort debatt och att man således vunnit det resultat, som man ville vinna.

Nu skulle herr Petersson med den mening han förfäktar alltså kunna tycka, att vi handlat oriktigt, när vi icke omedelbart sökt få fram detta ärende i kammaren. Men när vi, trots vi haft vetskap om den starka agitation, som bedrivits för att få detta förslag ihjälslaget, likväl ansett det vara så sakligt starkt, att vi icke behövde frukta denna agitation, tycker jag, att herr Petersson icke skulle ha anledning att göra den anmärkningen.

Så ett par ord med anledning av vad som sagts här från ett par andra talare. Min gode vän och bankkamrat på hallandsbanken, herr Andersson i Falkenberg, har hållit här i dag ungefär samma anförande som i fjol; och herr Christensons reservation och anförande äro också i stort sett desamma i år som i fjol. I fjol visade det sig ju, att icke bara andra kammaren utan även hela riksdagen, d. v. s. att majoriteten hade en annan mening, än dessa herrar förfäktat. Då tycker jag verkligen det är förvånande, att herrarna återigen försökt sig på samma linje som i fjol, nämligen att omöjliggöra den processreform, för vilken denna lag är en förutsättning.

Herr Andersson i Falkenberg sade, om jag fattade honom rätt, när han började sitt anförande, att det sagts, att denna fråga avgjordes redan i fjol och att han ville varken bestrida eller erkänna riktigheten av detta påstående. Jag förstår icke varför herr Andersson säger så, ty i protokollet från Svenska stadsförbundets konferens i fjol står, att herr Andersson i Falkenberg sagt, att han ville varna konferensdeltagarna för att tro, att det fanns någon möjlighet att uppriva det beslut, som riksdagen i fjol fattat. Han hade således fullständigt klart för sig vad riksdagens beslut i fjol innebar och att ett annat beslut i år skulle innebära ett upprivande av detsamma. Stadsförbundets högt ärade ordförande sade också, när han öppnade konferensen, till deltagarna, att i själva principfrågan om småstädernas läggande under landsrätt hade redan beslutats, varför han hemställde till talarna att icke upptaga denna fråga, då den redan avgjorts. Jag har med ganska stor noggrannhet gått igenom protokollet från stadsförbundets konferens och även läst stadsförbundets styrelses yttrande, och det måste jag säga, herr Christenson, att jag kan icke finna att det är riktigt, såsom herr Christenson säger, att stadsförbundets styrelse skulle med skärpa framhållit, att det vore önskvärt, att det bleve en förnyad utredning och att få städerna på nytt hörda. Ty så har stadsförbundets styrelse icke sagt, såframt det är rätt som står i det tryckta protokollet; ty där står, att styrelsen måste räkna med att lagförslaget icke skulle gå ut på remiss, men då flera talare på konferensen framfört önskemål härom, så ansåg sig styrelsen böra tillmötesgå dessa önskemål — det blir något helt annat. Om jag läst detta rätt, var styrelsen inriktad på att denna fråga var avgjord av riksdagen och att det icke var rimligt att begära, att frågan skulle åter ut på remiss för städernas yttrande. Men inför det starka angrepp, som styrelsen fick från några håll på konferensen, är det, som styrelsen tagit ställning.

Nu vill jag säga de ärade ledamöter av kammaren, som icke läst protokollen eller varit med på denna konferens, att det var icke alla, vilka voro med här, som voro motståndare till den lagstiftning, varom här är fråga. Jag skall icke citera många, men jag skall tillåta mig att bara här påvisa, att röster höjdes på konferensen för att denna lagstiftning vore önskvärd. Det var t. ex. ett ombud som sade: »Jag vill säga, att på oss har det nu föreliggande för-

slaget gjort ett mycket fördelaktigt intryck, och detta intryck har förstärkts under diskussionen i dag.» En borgmästare som var där sade: »När statsmakterna gått in för en processreform, så är det som om det låge något murket eller åtminstone föråldrat i det nuvarande rättegångsväsendet. Jag tror icke man kan motsäga detta.» Ett annat ombud yttrade sig på följande sätt: »Med all vördnad för de gamla magistraterna och med all vördnad för den sakkunskap, som på detta område i dag kommit till synes, vill jag säga, att jag tror, att ingen skall förlora på vad här föreslås utan tvärtom att mycket är att vinna. Säkert är, att folket i de respektive stadskommunerna skola komma att känna sig mera tillfreds med den nya ordningen, än de hittills gjort.» Det var sålunda visst icke någon enig mening, att denna lagstiftning skulle tillbakavisas eller att städerna på nytt skulle höras.

Jag skall naturligtvis icke här på nytt taga upp vad som talar för lagförslaget. Det har gjorts på ett sådant förtjänstfullt sätt icke bara av herr justitieministern utan även av andra talare. Men jag vill tillägga, att jag skulle djupt beklaga, om vårt folk ute i landet skulle få den uppfattningen av riksdagen, att det icke är mera fasthet och mera reda hos riksdagen, än att vad som här beslutats det ena året kan utan vidare upphävas nästa år. Om det hade varit efter ett nyval, kunde man ju haft den förklaringen, att här kommit så många nya ledamöter, som icke voro med förra året; men så kan man ju icke säga i år, ty med ett par undantag när består ju riksdagen av samma ledamöter i år som den gjorde i fjol. Försåvitt jag förstår att bedöma denna fråga rätt, torde det också bli hart när omöjligt att fortsätta med arbetet på en processreform, om man redan nu vid ingången skall visa ifrån sig vad man under fjolåret beslutat. Enda möjligheten att komma till något resultat med en sådan lagstiftning som processreformen, är ju, att riksdagen vidhåller en gång fattade principbeslut. Om detaljer kunna vi alltid tvista, men de stora principerna är det icke möjligt att utan mycket stor skada vika ifrån.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr *Lövgren* instämde häruti.

Herr **Christenson**: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för några korta repliker.

Herr *Lindley* säger, att några kostnadsutredningar egentligen inte behövas. Den dagen, den sorgen, säger han. Ja, det är ju inte så ofta man brukar taga så lätt på ekonomiska frågor här i riksdagen. Jag har i mitt första anförande medgivit, att det, med hänsyn till det sätt, varpå detta förslag lagts, inte är så lätt att nu göra någon fullständig utredning. Men jag har sagt, att någon utredning skulle väl ändå varit möjlig att åstadkomma, och att man därav bort kunna få någon överblick av förslagets konsekvenser. Det har ju också, såsom jag förut nämnde, gjorts ett försök till en ekonomisk utredning, fastän den utredningen, jag vet icke av vilken anledning, icke bifogats propositionen. Det har kanske varit av den anledningen, att de städer, som fått taga del därav, kommit underfund med att den inte varit hållbar. Jag kan inte följa med på den linjen, att man utan vidare skall gå in för ett förslag, om vilket man vet, att det för framtiden kan komma att medföra betydande kostnader för statsverket. Om man fick en, visserligen något schematisk, utredning om saken, så kan det ju hända, att man, om man fann att reformen skulle komma att medföra allt för stora kostnader för statsverket, möjligen kunde föranledas att göra någon ändring i själva principbeslutet.

Nu säger herr statsrådet, att städerna minst tre gånger fått yttra sig. Ja, jag har angivit de olika gånger då yttranden infordrats; men jag har sagt

*Ang. lag om
stads och
landsbygds
förening i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)*

*Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)*

— och det vidhåller jag — att städernas fullmäktige, d. v. s. de som ha att besluta å städernas vägnar, icke fått yttra sig mer än en gång, nämligen över 1922 års utredning. Och det ligger så pass långt tillbaka i tiden, att det inte kan anses för mycket begärt, om städerna finge tillfälle att yttra sig över detta förslag, som går så betydligt mycket längre, än 1922 års förslag gjorde.

Herr Karlsson i Vadstena säger, att opinionen i småstäderna inte är enhälligt. Och herr Lindqvist i Halmstad läste upp någonting, som skulle bekräfta detta. Ja, jag vet inte närmare, hur det kan förhålla sig därmed. Men jag litat för min del fullständigt på herr Anderssons i Falkenberg uppgift, att av de 53 ombud från städerna, som voro närvarande vid det av honom nämnda mötet i stadshuset här i Stockholm, var det 51 som anslöto sig till kravet på att städerna skulle få yttra sig över förslaget. Jag tycker, att den opinionen är ganska enhällig. Herr Karlsson i Vadstena säger vidare, att småstäderna inte kunna uppbära egen jurisdiktion. Det må vara. Jag har också sagt, att beträffande de minsta städerna har jag den uppfattningen, att det särskilt efter processreformens genomförande nog inte blir möjligt för dem att bibehålla sin jurisdiktion. Men sedan framhåller herr Karlsson strax efteråt, att städerna skola få behålla sin jurisdiktion, därest förläggningen under landsrätt skulle för dem medföra ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet. Men är det så, att av verkliga skäl en stad inte kan anförtros att upprätthålla egen jurisdiktion, så får väl inte kostnadsfrågan vara avgörande, utan då måste man, såsom också herr statsrådet antydde, göra framställning till riksdagen om att tillskjuta de medel, som kunna vara erforderliga för att få stadens medgivande.

Herr Lindley säger vidare, att han är med om denna sak men att han beträffande nästa ärende på föredragningslistan — angående vissa ändringar i kommunallagarna m. m. — går emot regeringen. Ja, vad mig beträffar är förhållandet alldeles motsatt. Jag kan inte finna mycken sak mot det förslag, som kommer näst efter det nu föredragna. Men jag vill säga, att, om man har den uppfattningen, att man bör gå emot kommunallagsförslaget, då förstår jag inte, hur man kan vara med om detta. Ty om man tar detta förslag men inte tar det andra förslaget, som bestämmer, hur det i vissa avseenden skall ordnas för städerna, sedan de fått sin jurisdiktion indragen, så tycker jag, att det första förslaget delvis hänger i luften. Om således herr Lindley inte vill ha kommunallagsförslaget, så bör han följa mig och bifalla reservationen i den nu föreliggande frågan.

Herr Wittberg: Herr talman! När denna kammarare i onsdags debatterade frågan om riksdagens arbetsformer yttrade en aktad kammarledamot följande: »Man skall inte tvinga på folk reformer, som de redan från början sagt nej till.» Den gången gällde det riksdagen själv, och då vann tydligen synpunkten gehör, men i dag gäller det ju bara ett halft hundratal städer, och dem anser man sig kunna behandla betydligt mera summariskt. Här vill man påtvinga städerna en reform, som de själva icke önska och detta utan att de fått tillfälle att yttra sig över den slutliga utformningen av den genomgripande förändring i städernas rättsskipnings- och förvaltningsstruktur, som åsyftas med föreliggande förslag jämte det ärende, som kommer närmast efter på föredragningslistan.

Man försöker nu trösta städerna med, att borttagandet av deras urgamla rätt att själva sörja för sin rättsskipning är kringgärdad med en massa villkor och att förändringen skall äga rum först efter närmare utredningar och förhandlingar. Att döma av den behandling denna fråga hittills fått, våga vi från småstäderna icke hoppas alltför mycket. Statsmakterna ha här möjlighet att öva ett tryck, mot vilket de små städerna var för sig inte kunna förmå så värst mycket. Man skulle kunna uttrycka det ungefär så, att »gärdet» är upprivet. Man blir dessutom minst sagt förvånad, då man läser följande i propositio-

nen: »Utredningen skall jämväl avse, hur mantalsskrivning samt debitering och uppbörd av kronoutskylder bör verkställas ävensom hur stadens förvaltning bör ordnas.» Vad är meningen med detta? Hur staden ordnar sin egen förvaltning inom ramen för gällande författningar är väl ändå helt och hållet en städernas ensak. Eller är det meningen att ställa städerna under något slags statens förmynderskap och beröva dem den fria självbestämmanderätt, som tillkommer alla andra kommuner och som mig veterligt ännu ingen av städerna missbrukat?

Så några ord om kostnaderna. Att statens kostnader efter övertagandet av de mindre städernas rättegångsväsen komma att ökas får väl anses som självklart. Är detta riktigt och lämpligt i en tid, då man söker med ljus och lykta efter möjligheter till besparingsåtgärder? Det är för principen säger man då, principen, att rättegångsväsendet skall vara statligt och icke kommunalt. Men man kan stundom köpa principer alltför dyrt. Skulle inte samma resultat ha vunnits genom att stadsdomarnas tillsättande skedde genom Kungl. Maj:t?

Hur ställer sig då kostnadsfrågan ur städernas synpunkt? Här har redan flera gånger påtalats de förefintliga ofullständiga kostnadsutredningarna, som uppgjorts av särskilt tillkallade sakkunniga, och det hemlighetsmakeri, som bedrivits med dessa utredningar. Det allmänna omdömet om dessa ekonomiska utredningar är, att de äro ofullständiga och missvisande. Det kan ju inte här vara lämpligt att ingå på detaljgranskning av någon eller några av dessa, hur lätt och tacksam uppgiften eljest skulle vara. Utredningsmännen erkänna ju själva deras bristfällighet, då de medgivit, att de icke medtagit några kostnader för inlösen i redan befintliga tingshusbyggnader eller eventuellt uppkommande skyldighet att deltaga i byggandet av nya. Här hava städerna under årens lopp uppfört ofta monumentala rådhus- eller stadshusbyggnader, där de för rådhusrätten avsedda lokalerna för framtiden kanske icke få någon förnuftig användning, samtidigt som staden kan tvingas att lösa in sig i tingshusbyggnaden. När man efterfrågar en vederhäftig ekonomisk utredning, får man till svar, att en sådan icke låter sig göra, då det för flertalet städer kan komma att dröja en avsevärd tid, innan frågan om deras landsrättsförläggning blir aktuell. Man kan då fråga — en fråga, som framställt även tidigare i kväll, utan att svar därå lämnats — varför inte ett försök gjorts att beräkna de verkliga ekonomiska konsekvenserna för åtminstone de städer, där borgmästartjänsten nu är vakant och där alltså frågan om deras landsrättsförläggning blir aktuell, så snart den föreslagna lagen trätt i kraft. Denna fråga är desto mera berättigad som de fem städer det här gäller ha tagits till intäkt för den utomordentliga brådska, varmed detta lagförslag drivits fram.

Det sätt, på vilket hela denna fråga om processreformens införande föres fram för riksdagen, är synnerligen beklagligt. Man tar ett halft finger varje år i tro, att man på det sättet lättare skall komma åt hela handen. I år är det småstädernas tur, ett annat år kommer turen till de större städerna och så undan för undan. Finns det någon här inom riksdagen, som kan överblicka de ekonomiska konsekvenserna av hela detta komplex?

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Nilsson i Antnäs: Herr talman! Denna fråga är ju inte någon parti-fråga — åtminstone bör den inte vara det — ej heller någon känslosak. Man bör ju se denna sak från reella synpunkter. Jag får säga, att det förvånar mig åtskilligt, att man från en hel del talares sida med sådan indignation motsatt sig förslaget genomförande. Jag har i utskottet försökt att i denna fråga likaväl som i andra frågor, så gott jag förmått och förstått, bilda mig en uppfattning och intaga en ståndpunkt. Jag må erkänna, att jag från början var

Ang. lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende m. m.
(Forts.)

*Ang. lag om
stads och
landsbygds
förenande i
judiciellt
avseende
m. m.
(Forts.)*

en liten smula betänksam. Men under behandlingen i utskottet, när man, såsom jag nyss sade, trängde in i problemet från reella och praktiska synpunkter, fann jag mig ganska snart utan tvekan kunna ansluta mig till Kungl. Maj:ts förslag. Jag befinner mig således bland utskottsmajoriteten. Nu säger man här — det har sagts från många talare — att städerna inte fått yttra sig. Ja, det är ju en sanning med ganska stor modifikation. Jag behöver inte spilla några ord på den saken, ty detta påstående har blivit fullkomligt bemött och sakligt bemött såväl av herr statsrådet som av någon annan talare. Vad är det nu städerna vilja yttra sig om, då man talar om ytterligare utredning och yttranden från städernas sida? Det är väl den ekonomiska sidan av saken det mest gäller, antar jag. Men, mina herrar, en sådan utredning, verkställd nu, skulle ju, när det kommer till kritan, när förändringen skall ske, i de allra flesta fall vara totalt värdelös. Det går ju helt enkelt inte att åstadkomma någon utredning nu, som man har den allra minsta nytta av åtta, tio, tolv, femton år fram i tiden. Ett skäl, som jag har hört, kanske inte så mycket i diskussionen i kväll som under resonemang om saken man och man mellan, är att det här är fråga om ett städernas privilegium, som man inte på detta sätt kan ta ifrån dem. Och slutligen säger man, att de betala det själva och att det angår oss inte.

Ja, det är också en sanning med modifikation. När jag hört detta resonemang, har jag kommit att tänka på, att vi i södra och mellersta Sverige ha en massa — ett stort antal i varje fall — kommuner, vilka bestå av några få hundratal invånare och som envisas med att i allting bara sköta sig som en enskild kommun. De bygga skolhus och kommunalhem och epidemisjukhus och gud vet allt vad det är, men de kunna inte förmå sig att slå sig ihop om detta för att göra det billigare, ett förhållande som är ganska analogt med detta. Jag misstänker, att det inte blir någon förening utav, förrän riksdagen säger: nu måste det ske. Det har också betonats många gånger i kväll, att i nu föreliggande fråga måste riksdagen ingripa och fullfölja sin avsikt. Fjolårets riksdag beslutade ju i denna sak, och det vore väl ändå märkvärdigt, om vi inte skulle fullfölja det beslutet på sätt, som nu är föreslaget. Jag tror, att det blir nödvändigt, och det blir inte bättre, om vi skulle dröja ett år till med denna angelägenhet och skicka ut den på en ny utredning och undersökning. Jag tror som sagt, att det slutligen blir nödvändigt att lagstifta såväl i det ena som i det andra avseendet. Jag syftar då på de små kommunerna och deras omkostnader och de bördor, de ta på sig alldeles i onödan och som de sedan ha svårt att bära.

När jag hörde någon över detta indignerad talare här, tänkte jag: Jag undrar, hur det skulle ha ställt sig, om det eventuellt hade gått att indraga en landsbygdens rättighet eller något dess privilegium. Jag misstänker, att vi då slupit höra sådana indignerade röster emot ett sådant förslag, som vi fått höra i kväll, när det i detta fall gäller att rubba på småstädernas rättigheter.

Det var någon talare, som sade: Kan det vara något skäl för staten att överta rättsväsendet i städerna, och kan det vara något skäl för kommunerna att gå in för detta? — Ja, mina herrar, jag gör mig precis samma fråga, men jag ser den på helt annat sätt och säger mig, att där det inte är något skäl varken för det allmänna, för staten eller för kommunerna, där blir det heller ingen indragning utav. Det förebygges ju genom det lagförslag, som ligger på kammarens bord. Det var även en talare — jag tror det var herr Sandström — som sade, att dessa femtiotre städer aldrig skulle komma i fråga, om en ny och ytterligare utredning igångsattes. Men, mina herrar, är det så, att den slutliga utredningen visar, att det är olämpligt såväl ur kostnads- som ur rättsskipningens synpunkt, komma de ju icke med, alla femtiotre städerna; även det är förebyggt. Mig förefaller detta så klart, att jag icke ett ögonblick tvekar att upprepa, vad jag

sagt: Detta måste ske till slut och det är bäst, att vi låta det ske nu. Det är bäst att vi smida, medan järnet är varmt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Christenson, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i punkten A av utskottets förevarande utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten B).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Ordet lämnades härefter till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta att på föredragningslistan för måndagens plenum bland två gånger bordlagda ärenden först uppföra första lagutskottets utlåtande nr 46 och därefter övriga ärenden i den ordning de äro upptagna på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 5.

Herr *Wcibull* avlämnade två av honom *m. fl.* undertecknade motioner, nämligen:

nr 547, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 255, angående vissa åtgärder för stödjande av produktionen av mjölk och mejeriprodukter; och nr 548, i anledning av samma proposition.

Dessa motioner bordlades.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets

memorial, nr 33, med föranledande av kamrarnas beslut beträffande utskottets utlåtande nr 26 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 53, 81, 82 och 105—107 regeringsformen, §§ 33, 35—41, 44, 45, 52, 54, 55, 57, 58, 60, 75, 78 och 79 riksdagsordningen samt 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen ävensom i ämnet väckta motioner; och

Andra kammarens protokoll 1932. Nr 50.

utlåtande, nr 34, i anledning av väckta motioner med förslag till grundlagsändringar avseende riksbankens organisation;

statsutskottets utlåtanden:

nr 115, i anledning av i riksdagens år 1931 församlade revisorers berättelse angående statsverket gjord anmärkning i fråga om vissa järnvägsstyrelsens åtgärder med avseende å handläggningen av ärende rörande tryckluftsbroms för godståg;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till uppläggande av nya fastighetsböcker för landet, ersättning åt domare, vittnen och parter, rese- och traktamentspenningar, skrivmaterialier och expenser, ved m. m., samt tryckningskostnader;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till kostnader för allmänna fastighetstaxeringen år 1933 jämte en i ämnet väckt motion;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under rubrik »utgifter för kapitalökning» gjorda framställning om anslag till vattenkraftslånefonden;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under rubrik »utgifter för kapitalökning» gjorda framställning om anslag till studielånefonden; och

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader m. m.;

bevillningsutskottets memorial och betänkanden:

nr 48, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om punkten 1) i utskottets betänkande nr 43 i anledning av väckta motioner om tull å vissa slag av fisk samt om reglering utav importen av fisk och skaldjur;

nr 49, i anledning av väckta motioner om tull å hummer; och

nr 50, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande tillverkning av brännvin;

bankoutskottets utlåtande, nr 59, i anledning av dels riksdagens revisorers uttalande angående åtgärder för reglering av konkurrensförhållandet mellan järnvägs- och automobiltrafiken, dels ock i ämnet väckta motioner m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av motorfordonsförordningen den 20 juni 1930 (nr 284), dels ock en i ämnet väckt motion; och

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 3, 6 och 95 §§ vattenlagen.

§ 7.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 27 maj 1932.

Herr talmannen meddelade, att stenografen i kammarens kansli E. Dahlén av sjukdom blivit oförmögen att fullgöra sin tjänst hos kammaren samt att

herr talmannen i anledning härav förordnat kanslisten hos kammaren fröken V. Karlgren och korrespondenten N. G. Hj. Julin att från och med den 25 maj tillvidare under Dahléns sjukdom tjänstgöra fröken Karlgren såsom stenograf och Julin såsom kanslist.

Herrar deputerade godkände dessa herr talmannens åtgärder.

Vidare beslöto deputerade på herr talmannens förslag att uppdraga åt honom att, därest framdeles under riksdagen skulle befinnas nödvändigt att tillföra kansliet ytterligare arbetskrafter, förordna två personer att tjänstgöra såsom stenografer samt, om sådant förordnande lämnades åt kanslist hos kammaren, förordna annan person att bestrida dennes kanslisttjänst.

In fidem
Per Cronvall.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Svensson</i> i Betingetorp	under 4 dagar fr. o. m. den 30 maj,	
» <i>Rosander</i>	» 3 » » » 30 »	
» <i>Lithander</i>	» 3 » » » 29 »	och
» <i>Olson</i> i Göteborg	» 3 » » » 2 juni.	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2 på natten.

In fidem
Per Cronvall.